

PENKTASIS PRANEŠIMAS APIE JUNGTTINIŲ TAUTŲ KONVENCIJOS DĖL VISŲ FORMŲ DISKRIMINACIJOS PANAIKINIMO MOTERIMS ĮGYVENDINIMĄ LIETUVOJE

I. IŽANGA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau vadinama – Vyriausybė) teikia Penktąjį pranešimą apie Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (toliau vadinama – Konvencija) įgyvendinimą Lietuvoje (toliau vadinama – šis pranešimas) pagal Konvencijos 18 straipsnio 1 dalies b punktą. Šiame pranešime pateikiama informacija apie Lietuvos Respublikos pažangą įgyvendinant Konvenciją 2008-2010 metais bei informacija pagal Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto baigiamąsias išvadas, pateiktas Lietuvos Respublikos Vyriausybei po Trečiojo ir Ketvirtąjo Lietuvos pranešimų svarstymo Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto 44-ojoje sesijoje, įvykusioje 2008 m. birželio 30 – liepos 18 d. Niujorke. Rengiant šį pranešimą atsižvelgta į Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto patvirtintas pranešimų rengimo gaires ir bendrąsias rekomendacijas. Be to, į šį pranešimą įtraukta papildoma informacija, kurią Jungtinių Tautų moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto pranešėja p. Dubravka Šimonovič 2011 m. vasario 8 d. raštu (b-d punktai) paprašė įtraukti į šį pranešimą.

2. Šį pranešimą pagal visų ministerijų ir kitų institucijų pateiktą medžiagą parengė Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. rugsėjo 14 d. įsakymu Nr. A1-418 sudaryta komisija, kurios nariai yra Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Teisingumo ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos ir Vidaus reikalų ministerijos atstovai. Jo projektą 2010 m. gruodžio 2 d. apsvaustė Moterų ir vyrų lygių galimybių komisija, į kurios sudėtį įeina ne tik valstybės institucijų, bet ir nevyriausybinių organizacijų deleguoti atstovai, į posėdžius kviečiami Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovai, socialinių partnerių atstovai, universitetų lyčių studijų centrai. Be to, šio pranešimo projektas buvo patalpintas ministerijos tinklalapyje, kad visi pageidaujantys galėtų su juo susipažinti.

II. INFORMACIJA PAGAL KONVENCIJOS STRAIPSNIUS

1 straipsnis

3. 2008-2010 metais tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos lyties pagrindu, seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo dėl lyties ir nurodymo diskriminuoti sąvokų apibrėžimai nebuvo keičiami. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme įtvirtinti apibrėžimai visiškai atitinka Europos Sąjungos teisėje nustatytus sąvokų apibrėžimus.

4. Valstybinėje smurto prieš moteris mažinimo strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1330¹, 6 ir 7 punktuose pateikta smurto prieš moteris samprata. Tai visi tyčiniai fiziniai, psichologiniai, ekonominiai, seksualiniai vieno asmens, dažniausiai vyro, veiksmai kito asmens, dažniausiai moters, atžvilgiu, jeigu šie veiksmai pažeidžia jos, kaip pilietės ir asmens, konstitucines teises ir laisves bei sukelia jai

¹ Žin., 2006, Nr. 144-5474

ekonominę, fizinę, psichinę ar moralinę žalą. Smurtą gali patirti abiejų lyčių atstovai, tačiau absoliuti dauguma smurto privačiojoje erdvėje (*domestic violence*) aukų yra moterys. Strategijos 14 punktu nustatoma, kad smurtas prieš moteris yra šiurkštus žmogaus teisių pažeidimas, kuris sukelia aukai tiek fizinius, tiek psichologinius neigiamus padarinius. Ši samprata iš esmės atitinka JT Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto Bendrojoje rekomendacijoje N. 19 (1992) pateiktą smurto lyties pagrindu (*gender-based violence*) sampratą.

2 straipsnis

a)

5. Moterų ir vyrų lygybę *de jure* Lietuvoje iš esmės užtikrina Konstitucija ir kiti teisės aktai. Lietuvos Respublikos teisės aktai suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais ir neturi diskriminacinių nuostatų. platesnė informacija apie teisės aktus pateikta ankstesniuose pranešimuose. 2008 metais buvo pažymėtas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo, skirto uždrausti bet kokią diskriminaciją lyties pagrindu, 10-ies metų jubiliejus. Be to, moterų ir vyrų lygybės principas ir atitinkamos nuostatos nuosekliai integruotos į teisės aktus, reglamentuojančius daugelį sričių, visų pirma užimtumą ir darbą, socialinę apsaugą, švietimą ir mokslą, kultūrą ir kt., todėl daugiau dėmesio skiriama moterų ir vyrų lygioms galimybėms *de facto* užtikrinti, įgyvendinant programas, priemones, projektus ir kt. Detalesnė informacija apie įgyvendinimo veiksmus pateikiama informacijoje dėl 3 straipsnio bei dėl kitų konvencijos straipsnių.

6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52², nustato, kad bus remiamos programos, skirtos mažinti diskriminaciją dėl lyties, kad bus toliau įgyvendinama lygių galimybių politika, siekiant užtikrinti, kad niekas nebūtų diskriminuojamas dėl lyties ir mažinamas smurtas privačiojoje erdvėje, neatidėliotinai parengiant įstatymą, kuriame bus aiškiai numatytos smurto prevencijos priemonės, specialistų pareigos, teisės, atsakomybė pranešti apie smurtą, numatytos organizacinės smurto prevencijos priemonės ir kt. Be to, Vyriausybės programoje nustatoma įgyvendinti priemones, garantuojančias nediskriminuojančius darbo santykius darbo rinkoje dėl lyties, tėvystės ar motinystės pareigų bei kitų svarbių priežasčių, o taip pat gerinti šeimos ir darbo išipareigojimų derinimo galimybes plėtojant ikimokyklinio ugdymo įstaigų bei socialinių nestacionarių paslaugų tinklą.

b) ir c)

7. Siekiant toliau tobulinti teisinę apsaugą nuo diskriminacijos lyties pagrindu priimtas ir 2008 metais įsigaliojo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3, 12, 13, 25 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 5³ ir 7³ straipsniais įstatymas³. Šiuo įstatymu nustatyta ir savivaldybių pareiga rengti ir įgyvendinti programas ir priemones, skirtas moterų ir vyrų lygioms galimybėms užtikrinti bei įstatymų nustatyta tvarka remti nevyriausybinį organizacijų (viešųjų įstaigų, asociacijų labdaros fondų) programas, kurios padės įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes.

8. Minėtu įstatymu uždrausta diskriminacija dėl lyties socialinės apsaugos sistemose. Uždrausta diskriminuoti asmenis dėl lyties nustatant ir taikant socialinės apsaugos nuostatas, įskaitant sistemose, pakeičiančiose arba papildančiose valstybinio socialinio draudimo sistemą, nustatant dalyvavimo ir naudojimosi galimybes; nustatant įmokas ir jų dydžius; nustatant išmokas, įskaitant papildomas išmokas sutuoktiniams ir išlaikomiems asmenims, taip pat nustatant teisės į išmokas trukmę ir išsaugojimą. Diskriminacija uždrausta nustatant ir taikant

² Žin., 2008, Nr.146-5870

³ Žin., 2008, Nr. 75-2923

socialinės apsaugos nuostatas ligos, neįgalumo, senatvės, įskaitant išankstinį išėjimą į pensiją, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, nedarbo atvejais ir socialinės apsaugos nuostatas, kurios numato bet kokias socialines išmokas, įskaitant našlių ir našlaičių pensijas, išmokas ir materialines pašalpas. Draudimas diskriminuoti dėl lyties taikomas dirbantiems asmenims, įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis, asmenims, kurie nutraukė darbą dėl ligos, motinystės, nelaimingo atsitikimo ar priverstinio nedarbo, taip pat darbo ieškantiems asmenims, pensininkams, neįgaliems darbuotojams ir asmenims, turintiems teisę jų vardu reikalauti išmokų.

9. Minėtu įstatymu nustatyta, kad bet koks veikimas ar neveikimas, teisės norma, vertinimo kriterijus ar praktika, kurie kliudo nustatyti ir taikyti vienodas sąlygas socialinės apsaugos nuostatose, yra pripažįstami pažeidžiantys moterų ir vyrų lygias teises, jeigu dėl asmens lyties nustatomas privalomas ar neprivalomas dalyvavimas socialinės apsaugos sistemose; ribojama asmens galimybė dalyvauti sistemose, nustatomos skirtingos sąlygos dėl atidėtų išmokų išsaugojimo, kai darbuotojas pasitraukia iš sistemų, nustatomos skirtingos taisyklės dėl minimalaus dalyvavimo laikotarpio; nustatomos skirtingos taisyklės dėl įmokų grąžinimo ar teisių į išmoką išsaugojimo, kai darbuotojas nutraukia dalyvavimą sistemose, nustatomos skirtingos išmokų skyrimo, jų gavimo apribojimo sąlygos; skirtingai nustatomos teisės (jų įgijimas) į dalyvių vardu sukauptą lėšų dalį už motinystės (tėvystės) atostogų arba kitų tikslinių atostogų, susijusių su šeiminiėmis priežastimis, laikotarpius, kai atostogos suteikiamos pagal įstatymus arba sutartį ir įmokas tuo laikotarpiu moka darbdavys; nustatomi skirtingi išmokų dydžiai, nebent būtina atsižvelgti į aktuarinio apskaičiavimo veiksnius, kurie priklausomai nuo lyties skiriasi apibrėžtų įmokų sistemoje; nustatyti skirtingi dalyvių įmokų dydžiai, išskyrus įmokas už biometrinės rizikos draudimą, kai būtina atsižvelgti į aktuarinio apskaičiavimo veiksnius, kurie skiriasi atsižvelgiant į lytį; nustatyti skirtingi įmokų dydžiai, išskyrus apibrėžtų įmokų sistemos atveju, kai siekiama kuo labiau suvienodinti galutinių išmokų sumą abiejų lyčių dalyviams, o apibrėžtų išmokų sistemų atveju, kai įmokos yra skirtos lėšų, reikalingų garantuotų išmokų sąnaudoms padengti, pakankamumui užtikrinti.

10. 2009 m. liepos 23 d. įsigaliojo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 12 straipsnio pakeitimo įstatymas, kuriuo išplečiama Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos kompetencija. Įsigaliojus šiam įstatymui, Lygių galimybių kontrolierius atlieka nepriklausomus tyrimus, susijusius su diskriminacijos atvejais, ir nepriklausomas diskriminacijos padėties apžvalgą, skelbia nepriklausomas ataskaitas, teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos.

11. Siekiant užtikrinti teisinę moterų apsaugą nuo smurto, įgyvendindama Vyriausybės programos priemones, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. liepos 10 d. nutarimu Nr. 1091⁴ pritarė Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto privačioje erdvėje įstatymo ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 224, 259¹ straipsnių pakeitimo bei kodekso 183¹ straipsnio papildymo įstatymo projektams ir pateikė juos Lietuvos Respublikos Seimui. Įstatymo projektas pristatytas Seime rugsėjo 14 dieną, jam pritarta po pateikimo absoliučia balsų dauguma ir pradėta svarstymo procedūra.

12. Įstatymo projektu siekiama ginti fizinius asmenis nuo smurto privačioje erdvėje, kuris dėl žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų: efektyvia prevencija užtikrinti, kad smurto atvejų būtų kuo mažiau, kad nė vienas smurto atvejis neliktų be atsakomybės, greitai reaguoti į atsiradusią grėsmę, pritaikant poveikio priemones, užtikrinti, kad nukentėjusiems būtų suteikta reikiama kompleksinė pagalba. Siekiant projekto tikslo, siūloma nustatyti apsaugos nuo smurto privačiojoje erdvėje teisinius mechanizmus, kurie apimtų

⁴ Žin., 2010, Nr. 89-4707

prevenciją, poveikio priemones, jų taikymą ir kompleksą paslaugų nukentėjusiesiems, nustatyti smurtautojo ir nukentėjusio asmens teises, pareigas ir atsakomybę už jų nesilaikymą.

13. Įstatymo projekte siūlomi smurto privačiojoje erdvėje, fizinio, psichologinio, seksualinio smurto, smurtautojo, nukentėjusiojo nuo smurto sąvokų apibrėžimai, siūlomos konkrečios prevencijos kryptys ir veiksmai, finansuojami iš valstybės biudžeto, kuriuos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos turėtų įgyvendinti, bendradarbiaudamos su nevyriausybinėmis organizacijomis. Įstatymo projektu siūlomos poveikio priemonės smurtautojams: oficialus įspėjimas, įpareigojimas išsikelti, nesiartinti prie nukentėjusiojo ir neieškoti ryšių, įpareigojimas smurtautojui išklaudyti nesmurtinio elgesio kursą. Numatomas operatyvus ir efektyvus šių priemonių taikymo mechanizmas, užtikrinantis smurtautojo atskyrimą ir aukos apsaugą įvykus smurto atvejui. Numatoma kompleksinė pagalba aukoms, įskaitant laikiną saugų prieglobstį, jei to reikia, psichologinę, teisinę, socialinę ir kitokią pagalbą, įskaitant nemokamas konsultacijas telefonu bei siūloma pagalbos teikimo tvarka.

14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 140 straipsnio „Fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas“ 1 dalyje nustatyta, kad „tas, kas mušdamas ar kitaip smurtaudamas sukėlė žmogui fizinį skausmą arba nežymiai jį sužalojo ar trumpam susargdino, baudžiamas viešaisiais darbais arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų“. To paties straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad „už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas ar prokuroro reikalavimas“. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 407 straipsniu nustatoma, kad baudžiamųjų bylų dėl nusikalstamų veikų, numatytų, be kita ko, taip pat ir 1140 straipsnio 1 dalyje, procesas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Šiose bylose ikiteisminis tyrimas neatliekamas, išskyrus šio kodekso 409 straipsnyje reglamentuojamą perėjimą iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą. Praktiškai taikydami Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio 1 dalį, policijos pareigūnai smurto atveju, šiuo metu gali tik įspėti smurtautoją apie galimą baudžiamąją atsakomybę, jei jis smurtaus toliau, o nukentėjusiesiems pasiūlyti kreiptis į teismą privataus kaltinimo tvarka. Tai paaiškina, kodėl Lietuvoje palyginti nedidelis smurto prieš moteris baudžiamųjų bylų skaičius. Priėmus Apsaugos nuo smurto privačiojoje erdvėje įstatymą padėtis turėtų pasikeisti. Išsamesnė informacija apie šio įstatymo projektą pateikta ankstesniuose šio pranešimo punktuose.

15. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iki šiol techninės galimybės rinkti ir kaupti informaciją apie smurto prieš moteris kaltininkams (*perpetrators of violence against women*) paskirtas bausmes nebuvo pakankamos. Tačiau 2010 m. spalio mėn. su Europos Komisija pasirašyta sutartis dėl integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos sukūrimo projekto, sutrumpintai vadinamo E.byla, finansavimo. Minėta sistema susies Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, Nacionalinės teismų administracijos, Generalinės prokuratūros bei Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos duomenų bazes. E.byla automatiškai generuos baudžiamųjų bylų struktūrą, procesinių dokumentų blankus, statistines korteles, fiksuojant visų tyrime dalyvaujančių įstaigų pareigūnų veiksmus ir informaciją, susijusią su nusikalstamos veikos tyrimu nuo jo įregistravimo iki nuosprendžio paskelbimo. Įgyvendinus šį projektą, statistiniai duomenys apie įregistruotas ir ištirtas nusikalstamas veikas bus generuojami iš procesiniuose dokumentuose nurodytų duomenų ir tai padės gauti daug tikslesnius ir išsamesnius duomenis apie nusikalstamas veikas ir už tokias veikas nuteistus asmenis.

16. Konvencijos 2 straipsnio b punkte minimos sankcijos. Sankcija baudžiamąja teisine prasme suprantama kaip baudžiamajame įstatyme apibrėžtos bausmės ribos, skiriamos asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK) yra įtvirtintos baudžiamosios sankcijos už diskriminaciją (tarp jų ir moterų diskriminaciją).

17. BK XXV skyriuje reglamentuotos trys nusikalstamos veikos, susijusios su asmenų diskriminacija: BK 169 straipsnis – Diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos

ar kitos grupinės priklausomybės; 170 straipsnis – Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę; 170¹ straipsnis – Grupių ar organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimas ir veikla.

18. Asmuo, atlikęs veiksmus, kuriais siekta žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl lyties <...> sutrukdyti lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, darbo ar kitoje veikloje arba suvaržyti tokios žmonių grupės ar jai priklausančio asmens teises ir laisves, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų (BK 169 straipsnis).

19. Kurstymas prieš bet kokią žmonių grupę (BK 170 straipsnis) apima tris nusikalstamas veikas:

– tas, kas turėdamas tikslą platinti gamino, įsigijo, siuntė, gabeno, laikė dalykus, kuriuose tyčiojamasi, niekinama, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties <...> arba kurstoma smurtauti, fiziškai susidoroti su tokia žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu, arba juos platino, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų;

– tas, kas viešai tyčiojosi, niekino, skatino neapykantą ar kurstė diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties <...>, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų;

– tas, kas viešai kurstė smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl lyties <...> arba finansavo ar kitaip materialiai rėmė tokią veiklą, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

20. Asmuo, kuris kūrė bendrininkų ar organizuotą grupę arba organizaciją, turinčią tikslą diskriminuoti žmonių grupę dėl lyties <...> arba kurstyti prieš ją, arba dalyvavo tokios grupės ar organizacijos veikloje, arba finansavo ar kitaip materialiai rėmė tokią grupę ar organizaciją, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų (BK 170¹ straipsnis).

21. Už kurstymą prieš bet kokią žmonių grupę bei už grupių ir organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimą ir veiklą, baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas ir juridinis asmuo. BK 43 straipsnio 1 dalyje įvardijama, jog už padarytą nusikalstamą veiką juridiniam asmeniui gali būti skiriama bauda, juridinio asmens veiklos apribojimas arba juridinio asmens likvidavimas.

22. Įstatymų leidėjas, įtvirtindamas kelias alternatyvias bausmes už aptariamus nusikaltimus, paliko teismui plačią diskreciją skiriant teisingą bausmę. Taip pat tikimasi, kad įvertinus kiekvieną konkretų atvejį, bausmės tikslus, įtvirtintus BK 41 straipsnio 2 dalyje, bus galima pasiekti net paskyrus švelniausią bausmę. Taip pat manytina, kad pasirinktos bausmių rūšys už aptariamus nusikalstamus veikas atbaidys asmenis, potencialiai likusius nusikalsti, nuo tokių nusikalstamų veikų darymo.

23. Viena iš nusikalstamas veikas sunkinančių aplinkybių yra diskriminaciniai sumetimai, iš kurių vienas yra būtent neapykanta dėl lyties (BK 60 straipsnio 1 dalies 12 punktas). Teismas, skirdamas bausmę, atsižvelgia į šią aplinkybę (BK 54 straipsnio 1 dalies 7 punktas). Taigi, sankcija už bet kurią padarytą nusikalstamą veiką, kai jos tikslas buvo diskriminavimas lyties pagrindu, gali būti didesnė nei būtų paskirta už nusikaltimą be pastarosios sunkinančios aplinkybės (BK 61 straipsnio 2 dalis teigia, kad teismas, įvertinęs atsakomybę lengvinančias ir (ar) atsakomybę sunkinančias aplinkybes, jų kiekį, pobūdį ir tarpusavio santykį <...>, motyvuotai parenka švelnesnę ar griežtesnę bausmės rūšį, taip pat skiriamos bausmės dydį, skaičiuodamas nuo jos vidurkio). Tad tokiu atveju sankcija gali didėti už bet kokią nusikalstamą veiką, kai ši padaryta diskriminuojant asmenį dėl lyties.

24. Taip pat griežtesnės baudžiamosios atsakomybės kaltininkas gali sulaukti už nužudymą (BK 129 straipsnis), sunkų sveikatos sutrikdymą (BK 135 straipsnis) ir nesunkų sveikatos sutrikdymą (BK 138 straipsnis), kai šios veikos padarytos siekiant išreikšti neapykantą

asmeniui dėl lyties (tai – pastarąsias nusikalstamas veikas kvalifikuojantis požymis). Tokiu atveju yra kalbama tik apie vienintelę bausmės rūšį – laisvės atėmimą, kuris gali būti paskirtas iki penkerių metų už nesunkų sveikatos sutrikdymą, nuo dvejų iki dvylikos metų už sunkų sveikatos sutrikdymą ir iki dvidešimties metų arba iki gyvos galvos už nužudymą. Akcentuotina, kad tiek aptarta sunkinanti aplinkybė, tiek nusikalstamas veikas kvalifikuojantis požymis, buvo integruoti į BK 2009 metais (tai aptariama Projekto 26 punkte).

25. Baudžiamajame kodekse nuo 2008 metų įtvirtintos dvi baudžiamojo poveikio priemonės – draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens ir įpareigojimas dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose, kurios gali būti skiriamos kartu su bausme (BK 67 straipsnio 3 dalis) ir turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį (BK 67 straipsnio 1 dalis). Šios baudžiamojo poveikio priemonės gali būti skiriamos ne tik esant diskriminacinio pobūdžio nusikalstamoms veikoms, tačiau šių veikų atžvilgiu, jei yra paskirtos, taip pat prisideda prie didesnės aukos apsaugos ir prie tolesnės kovos su diskriminacija, kadangi, padėdamos įgyvendinti bausmės paskirtį, taip pat turi prevencinį pobūdį.

26. 2009 m. Seimui buvo pateiktas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo įstatymo projektas (registracijos Nr. XIP-677) (toliau – BPK projektas), kurio normos suteikia daugiau teisių nukentėjusiajam privataus kaltinimo procese (nukentėjusysis tokiam procese tampa kaltintoju), pavyzdžiui, suteikia privačiam kaltintojui teisę kreiptis į teismą dėl kardomųjų ir kitų procesinių prievartos priemonių skyrimo kaltinamajam (BPK projekto 2 straipsnis, 14 straipsnis), leidžia asmeniui, esančiam būsto savininku, apriboti nuosavybės teisę į būstą, jei pastarasis yra įpareigojamas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo (BPK projekto 3 straipsnis). Tokiais pakeitimais siekiama užtikrinti didesnę aukų (tarp jų ir moterų) apsaugą, kurios gali tapti nukentėjusiomis ir dėl diskriminacinio pobūdžio nusikalstamų veikų.

d)

27. Įgyvendinant Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto 2008 m. liepos 18 d. rekomendacijas Lietuvai, 2008 metais buvo stiprinami valstybės tarnautojų gebėjimai spręsti moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo klausimus. 2008 metais 105 Vidaus reikalų ministerijos administracijos padalinių ir įstaigų prie Vidaus reikalų ministerijos valstybės tarnautojai ir darbuotojai (59 moterys ir 46 vyrai) dalyvavo moterų ir vyrų lygių galimybių mokymuose. Lyčių lygybės mokymuose suteiktomis žiniomis pasinaudojo 24 Aplinkos ministerijos darbuotojai ir 39 Susisiekimo ministerijos darbuotojai.

28. 2009 metais Teisingumo ministerijos mokymo centras organizavo mokymus teisėjams ir prokurorams tema „Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų, draudžiančių diskriminaciją, taikymas“. Mokyme dalyvavo 39 teisėjai ir prokurorai, 4 teisėjai dalyvavo Europos teisės akademijos seminaruose „Lygios moterų ir vyrų teisės Europos Sąjungos teisėje“, finansuotose organizatorių.

29. Į Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programos įgyvendinimo priemonių planą įtraukta priemonė „Informuoti gyventojus moterų ir vyrų lygių galimybių klausimais visuomenės informavimo priemonių teisinio švietimo programose“, kurios atsakingas vykdytojas – Teisingumo ministerija.

e)

30. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, atliekanti nepriklausomus tyrimus, susijusius su diskriminacijos visais Lygių galimybių įstatyme numatytais pagrindais atvejais, 2008 m. gavo 219 skundų, kontrolieriaus iniciatyva atliko 3 tyrimus. 2009 metais skundų skaičius nežymiai sumažėjo – gauti 165 skundai, kontrolieriaus iniciatyva atlikti 3 tyrimai. Iš jų 2008 metais tirti 44 galimos diskriminacijos dėl lyties atvejai sudarė 20 procentų visų tų metų tyrimų, o

2009 metais Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 43 skundus dėl moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimo (26 procentai visų metų tyrimų).

31. 2008 metais dėl diskriminavimo lyties pagrindu, kaip ir ankstesniais metais, dažniau skundėsi moterys nei vyrai (žr. priedą Nr.1), o 2009 metais dėl diskriminavimo lyties pagrindu vyrai skundėsi dažniau nei moterys (žr. priedą Nr.2).

32. 2008 metais moterys pateikė 52 procentų visų skundų, vyrų skundai sudarė 48 procentus visų skundų. 2009 metais Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 61 procentus vyrų bei 39 procentus moterų skundų. Skundų statistika parodė, kad vyrai atsikrato senų stereotipų ir aktyviau kovoja už savo teises. Jie nebemano, kad diskriminaciją patiria tik moterys ir kad vyrams lygios galimybės visai neaktualios.

33. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnis suteikia teisę Lygių galimybių kontrolieriui priimti vieną iš žemiau išvardytų sprendimų:

- perduoti tyrimo medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui, jeigu nustatomi nusikalstamos veikos požymiai;
- kreiptis į atitinkamą asmenį ar instituciją ir siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus ar panaikinti su tuo susijusį aktą;
- nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas;
- atmesti skundą, jeigu nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai;
- nutraukti tyrimą, jeigu pareiškėjas skundą atsiima arba kai trūksta objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą, arba kai pareiškėjas ir pažeidėjas susitaiko, arba kai lygias teises pažeidžiančios veikos nutraukiamos, arba kai lygias teises pažeidžiantis teisės aktas panaikinamas;
- įspėti dėl padaryto pažeidimo;
- laikinai sustabdyti tyrimą, jei asmuo, kurio skundas ar apskundžiami veiksmai tiriami, serga arba yra išvykęs;
- laikinai, kol bus priimtas galutinis sprendimas, uždrausti skleisti reklamą, jeigu yra pakankamai duomenų, kad paskleista ar numatoma paskleisti reklama gali būti pripažinta kurstančia tautinę, rasinę, religinę, lyčių, lytinės orientacijos, negalios, įsitikinimų, amžiaus neapykantą ir padarytų visuomenės interesams esminės žalos, žemintų žmogaus garbę ir orumą bei pažeistų visuomenės moralės principus;
- įpareigoti reklamos veiklos subjektus nutraukti neleidžiamą reklamą ir nustatyti šio įpareigojimo įvykdymo terminus bei sąlygas.

34. 2008 metais Lygių galimybių kontrolierius priėmė 18 sprendimų perduoti tyrimo medžiagą prokuratūrai, 49 sprendimus siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus ar panaikinti su tuo susijusį faktą, 2 sprendimus skirti administracinę baudą, 40 sprendimų atmesti skundą nepasitvirtinus jame nurodytiems pažeidimams, 47 sprendimus nutraukti tyrimą, 15 sprendimų įspėti dėl padaryto pažeidimo (procentinė diagrama pateikiama priede Nr. 3).

35. 2009 metais Lygių galimybių kontrolierius priėmė 5 sprendimus perduoti tyrimo medžiagą prokuratūrai, 45 sprendimus siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus ar panaikinti su tuo susijusį faktą, 33 sprendimus atmesti skundą nepasitvirtinus jame nurodytiems pažeidimams, 79 sprendimus nutraukti tyrimą, 5 sprendimus įspėti dėl padaryto pažeidimo (procentinė diagrama pateikiama priede Nr. 4). Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ataskaita už 2010 metus šiuo metu rengiama.

36. Vadovaujantis Administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatos įtvirtina administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimą vadovaujantis visų piliečių lygybe prieš įstatymą ir nagrinėjančią bylą organą. Be to, asmens apžiūrą ir daiktų patikrinimą gali atlikti tos pačios lyties asmuo, kaip ir apžiūrimasis, dalyvaujant dviem tos pačios lyties kviestiniams.

f), g)

37. Baudžiamojo Kodekso nuostatos tobulinamos kovos su moterų diskriminacija linkme. 2009 metais BK buvo papildytas 170¹ straipsniu (Grupių ar organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimas ir veikla). Kartu buvo keičiamas ir BK 170 straipsnis, papildant jį nauja 1 dalimi bei keičiant straipsnio 2 dalį⁵. Šiais keitimais buvo siekiama efektyviau kovoti su diskriminacija baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis, įtvirtinant naujas pavojingas veikas kaip nusikalstamas arba plečiant jau egzistuojančias sudėtis.

38. Įtvirtinus BK 170 straipsnio naują 1 dalį, pastaroji kriminalizavo gaminimą, įsigijimą, siuntimą, gabenimą, laikymą (su tikslu platinti) dalykų, kuriuose tyčiojamasi, niekinama, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausanti asmenį dėl jau minėtų priežasčių. Taip buvo išplėstos galimybės asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už kurstymą prieš tam tikrą žmonių grupę, t. y. dabar asmenį baudžiamojon atsakomybėn galima patraukti net tada, kai jis ne viešai kursto diskriminuoti tam tikrą asmenų grupę (pavyzdžiui, moteris), skatina neapykantą ir pan. Galima daryti išvadą, kad tokių veiksmų baudžiamumas gali padėti diskriminacinio pobūdžio informacijai nepatekti į viešąją erdvę, kadangi, pavyzdžiui, baudžiamojon atsakomybėn patraukus asmenį, kuris, turėdamas tikslą platinti, įsigijo diskriminacinio pobūdžio dalykus, tikėtina, jog šie dalykai netaps vieši ir pan.

39. BK 170¹ straipsnis kriminalizavo asmenų, kurie kūrė bendrininkų ar organizuotą grupę arba organizaciją, turinčią tikslą diskriminuoti žmonių grupę dėl lyties <...> arba kurstyti prieš ją, arba dalyvavo tokios grupės ar organizacijos veikloje, arba finansavo ar kitaip materialiai rėmė tokią grupę ar organizaciją, veiksmus. Tai taip pat postūmis baudžiamosiomis priemonėmis kovojant su diskriminacija (įskaitant ir moterų diskriminaciją), kadangi asmenų baudimas vien už tai, kad pastarieji dalyvauja tokio pobūdžio grupėse ar organizacijose ar jas kuria, tikėtina, padės išvengti tolesnių tokiose grupėse veikiančių asmenų veiksmų, pavyzdžiui, viešo tyčiojimosi dėl asmenų priklausomybės vienai ar kitai grupei (taip pat ir tyčiojimosi iš moterų).“

40. Be to, kad moterų diskriminacija egzistuoja kaip sunkinanti nusikalstamas veikas aplinkybė, į kurią teismas atsižvelgia, skirdamas bausmę (BK 54 straipsnio 1 dalies 7 punktą), bei kaip kvalifikuojantis tam tikras nusikalstamas veikas požymis, BK įtvirtina ir atskirą nusikalstamų veikų asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei grupę. Tarp pastarųjų minėtinas 169 straipsnis, kuriame kalbama apie diskriminavimą dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės. Sankcija už tokią veiką siekia iki trejų metų laisvės atėmimo. Pagal BK 170 straipsnį baudžiamas kurstymas prieš bet kokią žmonių grupę, tarp kurių minima ir lyties pagrindu susiformavusi žmonių grupė. Už tokias veikas sankcija siekia iki trejų metų laisvės atėmimo. Minėtina, jog baudžiamoji atsakomybė kyla ir už grupių ir organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę (tarp jų ir dėl lyties) arba kurstyti prieš ją, kūrimas ir veikla (BK 170¹ straipsnis).

3 straipsnis

41. 2009 metais baigta įgyvendinti antroji Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2005-2009 metų programa. Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2005-2009 metų programos ir su jos tikslais ir uždaviniais susijusių kitų programų įgyvendinimo poveikiui įvertinti Moterų informacijos centras 2009 metais atliko Moterų ir vyrų padėties pokyčių visose srityse išplėstinį lyginamąjį tyrimą ir vertinimą⁶. Tyrimo išvadose konstatuojama:

42. „Lietuvos gyventojų nuostatos moterų bei lyčių lygybės atžvilgiu modernėja, tampa palankesnėmis lyčių lygybei, tačiau lėtai. Moterų nuostatos palankesnės lyčių lygybės

⁵ Žin., 2009, Nr. 89-3663

⁶ <http://www.socmin.lt/index.php?1606775163>

atžvilgiu nei vyrų. Nuostatos ir žmonių elgesys tampa palankesniais moterims tose sferose, kuriose įgyvendinamos Vyriausybės patvirtintos programos.

43. Palyginus su 1994-ais ir 2000-ais metais iš esmės pasikeitė požiūris į moterų lygiateisiškumą darbo rinkoje. Dauguma gyventojų jau nebesutinka su nuostata, kad kai trūksta darbo vietų, pirmiausia vyrai turi būti aprūpinami darbu. 70 proc. Lietuvos gyventojų renkasi šeimą, kurioje ir vyras, ir žmona dirba, ir abu rūpinasi namais ir vaikais.

44. Daugiau moterų nei vyrų gauna mažesnes pajamas, taigi, išlieka skurdo feminizacijos grėsmė. Darbą turi daugiau darbingo amžiaus vyrų nei moterų, vyrų vadovų išlieka daugiau nei vadovių moterų, o tai liudija vis tebeegzistuojančią antraeilę moterų padėtį darbo rinkoje.

45. Lietuvos gyventojų požiūris į moterų dalyvavimą politikoje tampa vis palankesnis, žymiai mažėja žmonių, galvojančių, kad moterys iš viso neturėtų dalyvauti politikoje. Didėja Lietuvos gyventojų dalis, galvojanti, kad būtų galima sulaukti pagerėjimo įvairiose valstybės politikos srityse, jei politikoje žymią dalį sudarytų moterys.

46. Palyginus su 1994-ais ir 2000-ias metais sumažėjo moterų ir vyrų padėties skirtumai, diskriminacijos dėl lyties, smurto bei seksualinio priekabiavimo atvejų. Tam turėjo įtakos ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, ir kitų teisės aktų pakeitimai, ir Valstybinių moterų ir vyrų lygių galimybių programų įgyvendinimas kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis, mokslininkais, socialiniais partneriais, ir Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos, ir kitų Vyriausybės priimtų programų, kuriose integruotos moterų ir vyrų lygybei užtikrinti skirtos priemonės, įgyvendinimas, ir Lygių galimybių kontrolierės veikla ir lyčių lygybės įgyvendinimo mechanizmo, visų pirma Moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos, įsteigimas ir koordinuota, į rezultatus orientuota veikla.

47. Lėčiausiai kinta nuostatos į moters vaidmenį visuomenėje ir šeimoje, matyt, dar didelę įtaką turi diskriminaciniai patriarchaliniai stereotipai. Lėtai kinta tradicinis atsakomybės bei buitinių darbų pasidalijimas šeimoje. Šios srities neapėmė Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių programos. Todėl galima teigti, kad pokyčiai vyksta tose srityse, kurias apima minėta bei kitos vykdomos programos.

48. Moterų ir vyrų lygių galimybių programos yra gerai žinomos visuomenėje, programos kryptys pasirinktos tikslingai ir jų vykdymo rezultatai turi poveikį moterų ir vyrų padėties atitinkamose srityse pozityviems pokyčiams. Lietuvos gyventojai siūlo pagrindinį dėmesį ir finansavimą skirti užimtumo ir darbo rinkos srities probleminiams klausimams, tokiems kaip galimybė įsidarbinti ir užimti vienodas pareigas, gauti vienodą atlyginimą už tą patį darbą, derinti pareigas šeimoje ir darbe, bei žmogaus teisių užtikrinimui, smurto šeimoje ir visuomenėje panaikinimui.“

49. Detalesnė informacija apie Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2005-2009 metų programos įgyvendinimo rezultatus ir naujosios Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programos uždavinius ir veiksmus pateikiama toliau pagal atitinkamus konvencijos straipsnius.

50. Įgyvendinant Vyriausybės programos nuostatas, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 530⁷ patvirtinta Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2010–2014 metų programa (toliau – Programa). Programa skirta nuosekliai, kompleksiskai ir sistemingai įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes visose srityse, užtikrinti ES ir tarptautinių įsipareigojimų lyčių lygybės srityje vykdymą.

51. Programą parengė tarpinstitucinė nuolat veikianti Moterų ir vyrų lygių galimybių komisija, atsižvelgdama į Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2005–2009 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 26 d. nutarimu Nr. 1042⁸, įgyvendinimo rezultatus, įvertintus išoriniams ekspertams atlikus moterų ir vyrų padėties pokyčių

⁷ Žin., 2010, Nr. 56-2757

⁸ Žin., 2005, Nr. 116-4202

visose srityse išplėstinį lyginamąjį tyrimą ir vertinimą⁹. (*external evaluation*). Tyrimo išvadose buvo konstatuota esama padėtis ir jos pokyčiai palyginus su padėtimi iki programos įgyvendinimo pradžios, pagrindinės problemos, nurodomas rezultatyvių priemonių tęstinumo ir naujų priemonių poreikis. Rengiant Programą įvertinti nevyriausybiinių organizacijų, socialinių partnerių, lyčių studijų centrų siūlymai, kad nuosekliai ir sistemingai būtų sprendžiamos atitinkamų sričių moterų ir vyrų lygybės problemos, užtikrintas moterų ir vyrų padėties skirtumų mažinimas. Programoje nuosekliai integruotos Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo rekomendacijos, pateiktos Lietuvai po Trečiojo ir Ketvirtojo pranešimų svarstymo. Programos veiksmai apima daugelio Pekino Veiksmų platformos kritinių sričių įgyvendinimą. Be to programoje numatyti veiksmai įgyvendinti UNSCR rezoliuciją 1325. Priemonių plane numatytos priemonės iškeltoms problemoms spręsti, atsakingi vykdytojai, vykdymo terminai, finansavimo šaltiniai bei įgyvendinimo kriterijai.

52. Programa apima moterų ir vyrų lygių galimybių problematiką šiose prioritetinėse srityse: užimtumo, švietimo ir mokslo, sveikatos apsaugos, aplinkosaugos, krašto apsaugos, sprendimų priėmimo, ES ir tarptautinių įsipareigojimų lyčių lygybės klausimais vykdymo. Atskira dalis skirta moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimo mechanizmų ir metodų plėtrai, siekiant užtikrinti geresnį valdymą ir įgyvendinimo efektyvumą.

53. Programos uždaviniai užimtumo srityje: gerinti moterų ir vyrų, grįžtančių į darbo rinką po vaiko priežiūros atostogų, taip pat vyresnio amžiaus moterų reintegracijos į darbo rinką ir išlikimo darbo rinkoje galimybes; didinti moterų, ypač kaimo moterų, galimybes imtis verslo ir jį plėtoti, skatinti kaimo gyventojų, moterų ir vyrų, ekonominį aktyvumą sudaryti palankesnes sąlygas kaimo gyventojams, moterims ir vyrams, tobulinti profesinius įgūdžius; gerinti sąlygas moterims ir vyrams derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus: skatinti šeimai palankių darboviečių plėtrą; . siekti mažinti moterų ir vyrų atlyginimų skirtumą, skatinti vienodą požiūrį į moteris ir vyrus darbo rinkoje, vienodą pripažinimą ir vertinimą, mažinti darbo rinkos sektorinę ir profesinę atskirtį pagal lytį; integruoti moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo darbo rinkoje klausimus į socialinę partnerystę ir socialinį dialogą.

54. Programos uždaviniai švietimo ir mokslo srityje: užtikrinti moterų ir vyrų lygių galimybių principo taikymo stebėseną švietimo ir mokslo įstaigose; skatinti moteris siekti aukščiausių mokslo laipsnių; skatinti vyrus įgyti aukštąjį išsilavinimą.

55. Programos uždaviniai sveikatos apsaugos srityje: skatinti spręsti specifines moterų ir vyrų sveikatos problemas; užtikrinti nuolatinį visuomenės švietimą ir informavimą apie sveikatą stiprinančio elgesio įtaką gyvenimo trukmei ir sveikatą žalojančio elgesio pasekmes, siekiant mažinti moterų ir vyrų vidutinės gyvenimo trukmės skirtumą; užtikrinti gimdos kaklelio, krūties, prostatos vėžio patikros galimybę ir informacijos apie tokią patikrą teikimą; mažinti sergamumą širdies ir kraujagyslių ligomis, pacientų neįgalumą ir mirtingumą dėl šių ligų.

56. Programos uždaviniai aplinkosaugos srityje: integruoti moterų ir vyrų lygybės klausimus į valstybės institucijų įgyvendinamus aplinkosaugos projektus, sudaryti vienodas galimybes pasinaudoti projektų rezultatais; skatinti nevyriausybiinių organizacijų bendradarbiavimą, integruojant moterų ir vyrų lygybės klausimus į aplinkosaugos projektus.

57. Programos uždaviniai krašto apsaugos srityje: nustatyti veiksnius, kurie lemia skirtingą moterų ir vyrų padėtį krašto apsaugos sistemoje, siekti mažinti moterų ir vyrų padėties tarnyboje skirtumus; tobulinti Krašto apsaugos ministerijos, įstaigų prie šios ministerijos ir kitų krašto apsaugos sistemos įstaigų valstybės tarnautojų, karių ir darbuotojų kvalifikaciją moterų ir vyrų padėties visuomenėje ir lyčių lygybės klausimais, įskaitant JT ST rezoliucijos Nr. 1325 įgyvendinimo klausimus.

58. Programos uždaviniai sprendimų priėmimo srityje: siekti, kad priimant ekonominius ir politinius sprendimus būtų lygiai atstovaujama moterų ir vyrų interesams; skatinti

⁹ <http://www.socmin.lt/index.php?1606775163>

moteris, ypač kaimo gyventojus, aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime per vietos iniciatyvas, bendruomeninius projektus ir aktyvią partnerystę priimant bendruomenėms svarbius sprendimus.

59. Programos uždaviniai Europos Sąjungos ir tarptautinio bendradarbiavimo srityje: užtikrinti Europos Sąjungos ir tarptautinių įsipareigojimų vykdymą moterų ir vyrų lygybės klausimais; plėtoti bendradarbiavimą su Europos lyčių lygybės institutu, skleisti tarptautiniu mastu Lietuvos patirtį, kaip užtikrinti moterų ir vyrų lygias galimybes.

60. Programos uždaviniai moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimo mechanizmu ir metodų plėtros srityje: skatinti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, švietimo ir mokslo įstaigų, nevyriausybinį organizacijų, socialinių partnerių bendradarbiavimą, užtikrinanti lygiavertį požiūrį į moteris ir vyrus ir vienodas jų galimybes; skatinti savivaldybes imtis veiksmų, užtikrinančių lygias moterų ir vyrų galimybes; tobulinti valstybės institucijų ir įstaigų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, kvalifikaciją moterų ir vyrų lygių galimybių klausimais, skleisti informaciją, padedančią užkirsti kelią moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimams, ir stiprinti gebėjimus spręsti moterų ir vyrų lygybės klausimus; užtikrinti moterų ir vyrų padėties pokyčių sistemingą lyginamąjį vertinimą; kaupti duomenų bazėje statistinius duomenis apie gyventojus pagal lytį; rengti geros kokybės statistinę informaciją, reikalingą pagrįstai moterų ir vyrų padėties skirtumų analizei, sprendimams priimti, ir aprūpinti ja vartotojus; skatinti diskusijas šia tema, tobulinti statistinės informacijos pagal lytį teikimą vartotojams.

61. Programai įgyvendinti socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. liepos 7 d. įsakymu Nr. A1-323¹⁰ patvirtintas Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programos įgyvendinimo priemonių planas. Šis priemonių planas nustato konkrečias priemones, jų įgyvendinimo terminus, atsakingus vykdytojus, valstybės biudžeto lėšų poreikį kiekvienai priemonei įgyvendinti.

62. Programoje nustatytas jos įgyvendinimo mechanizmas. Už priemones Programai įgyvendinti atsakingos visos ministerijos. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, nevyriausybinėms organizacijoms, socialiniams partneriams, savivaldybėms rekomenduojama dalyvauti įgyvendinant Programą, o ministerijoms, atsakingoms už programos konkrečių priemonių įgyvendinimą – bendradarbiauti su moterų nevyriausybinėmis organizacijomis, universitetais, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, socialiniais partneriais, savivaldybėmis.

63. Programos įgyvendinimą įpareigota koordinuoti Moterų ir vyrų lygių galimybių komisija (toliau – komisija), sudaryta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. kovo 7 d. nutarimu Nr. 266¹¹ iš visų ministerijų atstovų bei nevyriausybinį organizacijų deleguotų atstovų. Komisijos nariai kasmet, iki sausio 15 dienos, naudodami nustatytus vertinimo kriterijus, parengia ir pateikia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ataskaitas, kaip įgyvendinama Programa. Apibendrintą Programos įgyvendinimo ataskaitą, vadovaudamiesi komisijos nuostatais, parengia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai atstovaujantys komisijos nariai. Ataskaita svarstoma atvirame komisijos posėdyje, dalyvaujant visiems suinteresuotiems asmenims. Komisijai pritarus ataskaitai, iki kiekvienų metų vasario 15 dienos ji pateikiama Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Kiekviena Programą vykdanči institucija ar įstaiga informuoja visuomenę, o prireikus – kitas institucijas apie Programos įgyvendinimą pagal kompetenciją. Bendras Programos įgyvendinimo rezultatų poveikio išplėstinis lyginamasis vertinimas bus atliekamas išorinių vertintojų baigiant įgyvendinti Programą – 2014 metais. Rezultatai bus lyginami su anksčiau minėtu analogišku išplėstiniu lyginamuoju tyrimu ir vertinimu, atliktu 2009 metais.

64. Moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo nuostatos ir konkrečios tam skirtos priemonės įtrauktos į kitas programas, o specifinėms problemoms spręsti (pvz., smurto prieš

¹⁰ Žin., 2010, Nr.83-4391

¹¹ Žin., 2000, Nr. 22-564

moteris mažinimo), skirtos atskiros specializuotos programos. Todėl Programos įgyvendinimas derinamas su kitomis programomis, prisidedančiomis prie Programos tikslų ir uždavinių siekio ir nustatytų problemų sprendimo.

65. 2008-2009 metais buvo toliau įgyvendinamas Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos priemonių 2007-2009 metų planas. Prioritetiniai veiksmai 2008-2009 metais buvo skirti kompleksinei pagalbai nukentėjusioms nuo smurto, smurto prevencija, nevyriausybinių organizacijų veiklos mažinant smurtą rėmimas, darbas su smurtautojais, visuomenės informavimas. Ketvirtajame pranešime jau buvo minėta, kad kasmet šio plano įgyvendinimo ataskaita teikiama Vyriausybei. Nuo 2009 metų kasmet Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos priemonių įgyvendinimo rezultatai pristatomi ir aptariami su nevyriausybiniėmis ir kitomis suinteresuotomis organizacijomis ir asmenimis. 2009 metų rezultatų pristatymas įvyko 2010 metų kovo 5 dieną, o 2010 metų rezultatai buvo pristatyti 2011 m. vasario 4 d. Toliau pateikiama informaciją apie minėtos strategijos įgyvendinimo rezultatus 2008-2010 metais.

66. Plečiasi kompleksinės pagalbos moterims, nukentėjusioms nuo smurto, apimtys. Detalesnė informacija apie pagalbos finansavimą tiek valstybės biudžeto lėšomis, tiek panaudojant ES struktūrinių fondų lėšas, ir naujų centrų steigimą pateikta Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetui 2010 metais. Kompleksinę pagalbą smurtą patyrusios moterys gali gauti visuose Lietuvos regionuose, tačiau dar ne kiekvienoje savivaldybėje. Be to, dėl ekonominio nuosmukio, pagalbos teikimo finansavimas nėra pakankamas. Įsigaliojus Apsaugos nuo smurto privačiojoje erdvėje (*domestic violence*) įstatymui, pagalbą kiekvienai nuo smurto nukentėjusiai moteriai pagal jų poreikius bus privaloma teikti kiekvienos savivaldybės teritorijoje, taip pat ir kaimo moterims.

67. 2008 metais Socialinės apsaugos ir darbo ministerija valstybės biudžeto lėšomis parėmė 29 projektus, skirtus kompleksinei pagalbai nuo smurto nukentėjusioms moterims. Daugelis iš jų – moterų nevyriausybinių organizacijų. Palyginimui – 2007 metais buvo paremta 20 projektų. 2008 metais įgyvendinant projektus socialinės paslaugos buvo suteiktos 2144 nuo smurto nukentėjusioms moterims (palyginimui 2007 metais – 1838 moterims). Daugiausiai moterų buvo suteiktos konsultavimo ir informavimo paslaugos, psichologinė pagalba, taip pat laikino apgyvendinimo, maitinimo, teisinė pagalba ir kt. Nemokamos pagalbos telefono linijos, įsteigtos 2004 metais, darbo laikas pratęstas iki 24 valandų, užtikrinant pagalbą telefonu smurtą patyrusioms moterims visą parą. Siekiant užtikrinti teikiamos pagalbos kokybę, buvo organizuoti 2 seminarai krizių centrų darbuotojų ir savanorių mokymams. Parengta mokymo programa, skirta krizių centrų, atsakančių į nemokamos pagalbos linijos skambučius, darbuotojams ir savanoriams.

68. Siekiant tęstinės smurto prieš moteris prevencijos, 2008 m. visoje Lietuvoje buvo vykdoma informacinė kampanija, skirta smurtui prieš moteris mažinti, formuoti visuomenės nepakantumą smurtui prieš moteris, keisti visuomenės diskriminacinį požiūrį į moterų ir vyrų tarpusavio santykius. Visuomenei informuoti ir konsultuoti pasitelktos inovatyvios priemonės – mobilusis ekspertų biuras, autoparduotuvės, nemokamos pagalbos telefono numerio viešinimas ant paklausių prekių pakuočių, pvz., miltų pakelių, „Smurtui–NE“ reklama didžiausiame parduotuvių tinkle „Maxima“ ir kt. Kampanijos metu buvo išleista 1000 plakatų, 10 000 lipdukų; 6000 ženkliukų. Visuomenė buvo skatinama netoleruoti smurto, informuota apie pagalbos nuo smurto nukentėjusioms moterims galimybes, suteiktos individualios ekspertų konsultacijos, įskaitant apie teisinės pagalbos galimybes, apie bausmes smurtautojams. Akcijos „16 dienų be smurto prieš moteris“ metu informacinės kampanijos organizatoriai kartu su JAV ambasados atstovais gruodžio 7 d. Vilniuje suorganizavo eitynes Vilniuje, kuriose dalyvavo vyriausybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovės, JAV ambasados atstovai, Seimo narės, ministerijų atstovai, kiti aktyvūs visuomenės atstovai.

69. Kad būtų pagerintas teisinis raštingumas, užtikrinantis galimybę pasinaudoti teisinės apsaugos nuo smurto priemonėmis, 7 apskrityse buvo surengta 10 teisinio švietimo

seminarų, kuriuose dalyvavo 357 policijos pareigūnai, medicinos įstaigų atstovai, socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, NVO atstovai, suinteresuoti savivaldybių, seniūnijų gyventojai.

70. Aukštai vertinamas moterų nevyriausybinių organizacijų indėlis mažinant smurtą prieš moteris, todėl kasmet valstybės biudžeto lėšomis remiama moterų organizacijų veikla. 2008 metais finansinė parama suteikta 19 nevyriausybinių organizacijų, daugiausia moterų organizacijų (2007 metais paremta 13 moterų organizacijų). Nevyriausybines organizacijas surengė 9 konferencijas, kuriose dalyvavo 550 dalyvių, 95 seminarus, kuriuose dalyvavo 790 dalyvių, 39 diskusijas, kuriose dalyvavo 355 dalyviai – savivaldybių, seniūnijų, nevyriausybinių organizacijų socialiniai darbuotojai, policijos atstovai.

71. Skatinamas darbas su smurtautojais. 2008 m. buvo iš dalies finansuoti 9 projektai (2007 m. – 6) skirti skatinti steigti vyrų krizių centrų bei burti smurtautojų pagalbos sau grupes. Į projektus vykdančias organizacijas kreipėsi 258 vyrai (palyginimui 2007 metais – 152), iš jų 80 vyrų siekiančių keisti savo smurtinį elgesį. Jiems suteiktos individualios psichologo bei socialinio darbuotojo konsultacijos, jie dalyvavo grupinės terapijos užsiėmimuose.

72. Parengta ir 200 egz. išleista Smurtinio elgesio keitimo metodika (praktinis vadovas socialiniams darbuotojams), padėsianti organizuoti socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų darbą su smurtaujančiais asmenimis. Ši metodika platinama organizacijoms, dirbančioms su smurtautojais bei teikiančioms paslaugas nuo smurto nukentėjusioms moterims. Policijos departamento parengtos metodinės rekomendacijos (5 tūkst. egz.) ir atmintinės (10 tūkst. egz.), skirtos policijos pareigūnams, sprendžiantiems konfliktus privačioje erdvėje.

73. Tobulinama teisinė bazė smurto prieš moteris mažinimo srityje ir specialistų gebėjimai. Priimtas Teismų įstatymo papildymo įstatymas¹², kuriuo gali būti nustatyta teisėjų specializacija tam tikrų kategorijų byloms nagrinėti (įsigaliojo nuo 2008-09-01). Priimtas Baudžiamojo kodekso straipsnių pakeitimo įstatymas¹³, kuriame be kitų pakeitimų numatytas draudimas smurtautojui prisiartinti prie nukentėjusio asmens bei teismo įpareigojimas smurtautojui dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose. Draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens ir dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose yra baudžiamojo poveikio priemonės, kurios gali būti skiriamos kartu su bausme.

74. 2008 m. Kultūros ministerija suorganizavo dvi konferencijas audiovizualinio sektoriaus dalyviams, kuriose buvo aptartos smurto prieš moteris problemos. 2009 m. įgyvendinimas taip pat buvo planuotas, tačiau nebuvo galimybių įgyvendinti sumažinus Kultūros ministerijai asignavimus.

75. 2008 metais pagal teisingumo ministro patvirtintą Valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančių subjektų mokymo planą savivaldybių darbuotojams, organizuojantiems ir teikiantiems pirminę teisinę pagalbą ir valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, buvo skaitytas 3 akademinis valandų trukmės seminaras tema „Teisinės pagalbos smurto šeimoje aukoms teikimas“. Seminare dalyvavo 62 asmenys.

76. Siekiant išanalizuoti ir įvertinti smurto prieš moteris paplitimą (pagal įvairias smurto formas, aukos ir smurtautojo statusą ir kt.), smurto šeimoje aukų būklę atliktas tyrimas „Smurto prieš moteris analizė ir smurto aukų padėties vertinimas“¹⁴. Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti smurto prieš moteris paplitimo mastą, kiek moterų Lietuvoje patiria smurtą šeimoje ir už jos ribų, išanalizuoti dažniausiai moterų patiriamas smurto šeimoje formas ir kitas smurto apraiškas, nustatyti, kokie veiksniai turi įtakos smurtui prieš moteris šeimoje. Taip pat tirta smurto aukų padėtis, informuotumas apie pagalbos būdus bei kreipimosi į pagalbą teikiančias institucijas dažnis, analizuoti smurto suvokimo bei „perimamumo“ reiškiniai. Tyrimas atliktas Lietuvoje

¹² Žin., 2008, Nr. 81-3186

¹³ Žin., 2008, Nr. 73-2796

¹⁴ <http://www.socmin.lt/index.php?1606775163>

gyvenančių 1000 moterų 18 - 74 metų amžiaus telefoninės apklausos būdu. Apklausa metu nustatyta, kad pastaraisiais metais smurtą šeimoje nuolat patiria 15 procentų ištekęsusių moterų. Net 56 procentai išsiskyrusių moterų praicityje yra patyrusios smurtą buvusioje šeimoje.

77. Tyrimo metu be kita ko nustatyta, kad labiausiai paplitęs psichologinis smurtas. Jį patiria didžioji dauguma visų smurtą patiriančių moterų. Be to, dažniausiai patiriama ne viena smurto forma – prieš beveik pusę smurtą patiriančių moterų yra naudojami fizinės prievartos veiksmai.

78. Tyrimo išvadose teigiama, kad smurtas prieš moteris yra panašiu mastu paplitęs visose socialinėse-demografinėse visuomenės grupėse nepriklausomai nuo pajamų, išsilavinimo, gyvenamosios vietovės ir pan. Tačiau net apie pusę smurtą patyrusių respondenčių teigė, kad prieš jas smurtaujantis asmuo dažnai būna paveiktas alkoholio. Didžioji dalis moterų žinojo apie pagalbą moterims teikiančias organizacijas, maždaug penktadalis žino konkrečius jų pavadinimus ir kontaktus. Tačiau net trečdalis smurtą patiriančių moterų teigė niekada nesikreipiančios pagalbos į jokiais institucijas ar savo artimuosius.

79. Be to, tyrimo rezultatai parodė ne vien smurto paplitimo mastą, pasireiškimo formas bei kitas charakteristikas, bet ir atskleidė gilumines ir ilgalaikes jo sukeltas problemas: smurto „perimamumą“ iš kartos į kartą, menką smurto suvokimą bei iš jo kylančią smurto tolerancijos problemą. Tai, kad smurtas dažniausiai yra paslėptas nuo visuomenės akių, apsunkina galimybes efektyviai teikti pagalbą aukoms bei smurtautojams.

80. 2009 metais buvo tęsiamas Strategijos priemonių plano įgyvendinimas. Įgyvendinta 16 Strategijos priemonių, iš jų – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įgyvendino 9 priemones, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos – 3 priemones, Kultūros ministerija – 1 priemonę, Teisingumo ministerija – 1 priemonę, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės – 1 priemonę. Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos – 1 priemonę, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos – 1 priemonę. Lėšos priemonėms įgyvendinti skirtos iš valstybės biudžeto.

81. Tęsiamas kompleksinės pagalbos teikimas nuo smurto nukentėjusioms moterims. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2009 metais, kaip ir kasmet, organizavo kompleksinės pagalbos nukentėjusiems projektų rėmimo konkursą. Dėl ekonominio nuosmukio projektams remti buvo skirta beveik 30 procentų mažiau lėšų, tačiau paremti 29 projektai, kaip ir 2008 metais. Įgyvendinant projektus 2009 metais kompleksinė pagalba suteikta 1548 nuo smurto nukentėjusioms moterims. Paslaugų pobūdis ir trukmė pateikiamas priede Nr. 5.

82. Toliau remiama nevyriausybinių organizacijų veikla mažinant smurtą prieš moteris. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2009 metais, kaip ir kasmet, parėmė 20 nevyriausybinių organizacijų, daugiausiai moterų organizacijų, veiklą, skirtą smurtui prieš moteris mažinti. Nevyriausybinių organizacijų veikla paremta 348,5 tūkst. lt. Daugiausiai lėšų nevyriausybinių organizacijos panaudojo darbo užmokesčiui ir socialinio draudimo įmokai – 42 procentai, 34 procentai skirtų lėšų buvo panaudota paslaugoms pirkti, 6 procentai – organizacijų materialinei bazei gerinti. Kitos lėšos buvo skirtos organizacijų patalpoms, transportui išlaikyti, ryšio paslaugoms apmokėti.

83. Nevyriausybinių organizacijų veikla daugiausiai buvo nukreipta smurto prieš moteris prevencijai, informavimui, konsultavimui. 2009 metais buvo surengta 11 konferencijų, kuriose dalyvavo 311 institucijų, dirbančių smurto prieš moteris šeimoje mažinimo srityje darbuotojų: seniūnijų, nevyriausybinių organizacijų socialiniai darbuotojai, policijos ir prokuratūros atstovai. Surengti 64 seminarai, kuriuose dalyvavo 687 įvairių organizacijų socialiniai darbuotojai, savanoriai, norintys dirbti smurto prieš moteris šeimoje mažinimo srityje. Organizuotos 45 diskusijos ir 106 susitikimai su įvairių organizacijų, dirbančių smurto prieš moteris šeimoje srityje, atstovais. Be to, nevyriausybinių organizacijų, dirbančių smurto prieš moteris mažinimo srityje, dalyvavo 120 renginių, įskaitant tarptautinius, smurto prieš moteris tema.

84. Toliau skatinamas darbas su smurtautojais. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2009 metais parėmė konkurso būdu atrinktus 9 projektus, skirtus darbui su smurtautojais. Į projektus vykdančias organizacijas kreipėsi 97 smurtautojai, siekiantys atsikratyti smurtinio elgesio. Jiems buvo suteiktos individualios psichologinės konsultacijos ir grupinė terapija. Smurtautojams, kurie ieškojo pagalbos ir norėjo keisti savo elgesį šeimoje, suteikta 387 valandų psichologo konsultacijoms ir 366 val. užsiėmimų pagalbos sau grupėse.

85. Daugiausiai projektuose dalyvavusių smurtautojų buvo vidutinio amžiaus vyrai – 34 procentai visų dalyvavusių buvo nuo 30 iki 40 metų. 17 procentų dalyvavusių projektuose buvo nuo 26 iki 29 metų. Vyresnio amžiaus vyrų smurtautojų grupę sudarė 37 procentai projektų dalyvių. Smurtautojams, kurie ieškojo pagalbos ir norėjo keisti smurtinį elgesį, suteikta 387 valandų psichologo konsultacijoms ir 366 val. užsiėmimų pagalbos sau grupėse. Darbui su smurtautojais buvo naudojama Smurtinio elgesio keitimo metodika (praktinis vadovas socialiniams darbuotojams), išleista ir išplatinta įgyvendinant Strategijos priemones 2008 metais.

86. 2010 metais valstybės biudžeto lėšomis, 230 tūkst. litų, paremta 18 projektų, skirtų teikti kompleksinę pagalbą nuo smurto nukentėjusioms moterims ir darbui su smurtautojais. Kompleksinė pagalba suteikta 1017 nukentėjusių nuo smurto, iš jų 852 – nuo smurto nukentėję asmenys (836 moterys ir 16 vyrų). Visiems nuo smurto nukentėjusiems asmenims suteiktos informavimo ir konsultavimo paslaugos, 500 asmenų suteikta psichologinė pagalba, 128 asmenys buvo apgyvendinti, maitinami, aprūpinti būtiniaisiais daiktais, 249 asmenims suteikta teisinė pagalba. 93 smurtautojams, kurie siekė atsikratyti smurtinio elgesio, suteikta psichologinė pagalba. Valstybės biudžeto lėšomis, 117,24 tūkst. litų, paremta 12 nevyriausybinių organizacijų veikla mažinant smurtą prieš moteris. Nevyriausybines organizacijas organizavo 7 konferencijas, kuriose dalyvavo 379 specialistai iš įvairių organizacijų, 34 seminarus, kuriuose dalyvavo 341 seniūnijų, nevyriausybinių organizacijų socialinis darbuotojas, policijos ir teisėsaugos atstovas; 29 apskrities stalo susitikimus, kuriuose dalyvavo 261 atstovas iš įvairių organizacijų, kovojančių su smurtu šeimoje. 73 savanoriai ir nevyriausybinių organizacijų atstovai dalyvavo įvairiuose kursuose ir mokymuose.

87. 2009 metų pradžioje pradėjo veikti Vidaus reikalų ministerijos administruojama interneto svetainė www.bukstipri.lt. Čia pateikiama aktuali teisinė ir kita šviečiamojo pobūdžio informacija, tyrimų ir statistikos duomenys. Svetainėje smurtą šeimoje patiriančios moterys gali rasti patarimų, kaip atpažinti smurto rūšį, kur kreiptis pagalbos. Be to, pateikiami moterų krizių centrų ir kitų organizacijų, teikiančių pagalbą nukentėjusioms nuo smurto šeimoje moterims, kontaktiniai duomenys, skelbiamas nemokamas telefono numeris, kuriuo teikiama informacinė ir psichologinė pagalba moterims, kitos naudingos nuorodos.

88. Rubrikoje „Teisinė informacija“ pateikiamas išsamus asmenų, turinčių teisę dėl šeimoje patiriamo smurto su skundu, pareiškimu ar pranešimu apie nusikalstamą veiką kreiptis į policiją, prokuratūrą, kitas teisėsaugos institucijas, sąrašas. Čia taip pat pateikiama informacija apie teisinį įvykio kvalifikavimą (priklausomai nuo patirto smurto rūšies), sveikatos sutrikdymus ir jų nustatymą, smurtautojo baudžiamąjį persekiojimą, privatų kaltinimą, smurtautojui taikomas poveikio priemones, taip pat pateikiamas privataus kaltinimo skundo pavyzdys. Svetainėje smurtą šeimoje patiriančios moterys taip pat gali užduoti joms rūpimus klausimus. Interneto svetainė nuolat papildoma naujausia teisine informacija, skelbiamos aktualios naujienos ir informacija skelbiama visuomenės informavimo priemonėse.

89. 2009 m. lapkričio mėnesį buvo vykdoma Policijos departamento prie VRM (toliau – PD) organizuota prevencinė priemonė „Smurtui šeimoje – ne“. Vykdydami šią priemonę, policijos pareigūnai didesnę dėmesį skyrė rizikos grupės šeimoms, kuriose egzistuoja ne tik smurtavimo, bet ir girtavimo, vaikų nepriežiūros ir kitos panašios problemos. Buvo organizuoti susitikimai su teismų, prokuratūros vadovais, suinteresuotais socialiniais partneriais (savivaldybių socialiniais darbuotojais, vaiko teisių apsaugos specialistais, asociacijų, teikiančių pagalbą smurto šeimoje aukoms, atstovais), siekiant ieškoti veiksmingo bendradarbiavimo dėl smurto šeimoje

formų, operatyviai keistis informacija, analizuoti konkrečius smurto šeimoje atvejus, siekiant esamomis teisinėmis, socialinėmis ir kitomis priemonėmis optimaliai ir kompleksiškai padėti smurto aukoms, nutraukti smurtą, konsultuoti gyventojus ir panašiai.

90. Vietinės visuomenės informavimo priemonėse ir policijos interneto svetainėse buvo skelbiama informacija apie priemonės „Smurtui šeimoje – ne!“ vykdymą, gyventojai informuojami apie neteisėtus veiksmus, kurie prilygsta smurtui šeimoje, ir šių veiksmų teisinius padarinius, apie prieinamos pagalbos smurto aukoms galimybes, apsaugojimo nuo smurto būdus.

91. Vykdamas policijos generalinio komisaro 2008 m. sausio 21 d. įsakymą Nr. 5-V-37, šalies policijos komisariatuose paskirti asmenys, atsakingi už darbą, susijusį su smurtu šeimoje. Policijos pareigūnams organizuojami mokymai smurto šeimoje prevencijos ir užkardymo klausimais. 2008 m. Lietuvos policijos mokymo centras organizavo 3 kvalifikacijos tobulinimo seminarus „Smurtas prieš moteris šeimoje“ (dalyvavo 53 policijos pareigūnai).

92. 2009 m. ir 2010 m. Lietuvos policijos mokykla visose apskrityse organizavo seminarus tema „Smurtas šeimoje“ (2009 m. dalyvavo 164 policijos pareigūnai, 2010 m. – 211 policijos pareigūnų.). Taip pat 2009 m. šioje mokykloje buvo organizuotas seminaras „Diskriminacija. Lygių galimybių principo įgyvendinimas“ (dalyvavo 24 policijos pareigūnai).

93. Kalėjų departamento prie Teisingumo ministerijos pateiktais duomenimis 2009 m. už smurtavimą prieš žmoną ar sugyventinę laisvės atėmimo bausmę atliko 341 nuteistasis. Iš jų 192 smurtautojai buvo ištirti taikant Prievartos tarp sutuoktinių rizikos vertinimo metodiką ir Sutrumpintos smurto prieš sutuoktinę ar partnerę rizikos vertinimo metodiką. Taikant šias metodikas nustatytas individualių intervencinių priemonių poreikis. Iš viso psichologinė pagalba suteikta 235 smurtautojams. Pataisos įstaigose jiems taikyta individuali psichoterapija, nukreipta į kognityvinių procesų korekciją, nuteistųjų motyvavimą agresijos mažinimą, emocijų identifikavimo ir valdymo psichoterapinėms grupėms lankyti. Smurtautojams, esantiems pataisos inspekcijų įskaitoje, pradėtas taikyti korekcinės programos „Tik tu ir aš“ modulis, skirtas smurtinio elgesio korekcijai.

94. Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pateiktais Nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenimis, nuo sutuoktinio, sugyventinio ar partnerio nusikalstamų veikų 2009 metais nukentėjo 321 moteris, iš jų kaime – 131 moteris; palyginimui – 2008 metais nukentėjo 359 moterys, iš jų kaime – 158; 2007 metais 418 moterų, o 2004 metais, kol nebuvo vykdomos priemonės, skirtos smurtui prieš moteris mažinti – 633 moterys. Tačiau beveik nesikeičia skaičius moterų, nukentėjusių nuo vaikų ar įvaikių. Minėto registro duomenimis, nuo vaikų ar įvaikių 2007-2009 metais kasmet nukentėjo po 96 moteris. Palyginimui – 2004 metais, kol nebuvo vykdomos priemonės skirtos smurtui prieš moteris mažinti, nuo vaikų ar įvaikių nusikalstamų veikų nukentėjo 118 moterų.

95. 2009 m. šalies teritorinės policijos įstaigos ir jų struktūriniai padaliniai užregistravo 41 982 iškvietimus į konfliktus šeimoje (2008 m. – 33 927); policijos prevencinių padalinių pareigūnai išnagrino 11 071 skundą ir pranešimą dėl smurto šeimoje (2008 m. – 12 506), iš jų dėl smurto prieš moteris – 7 423 (2008 m. – 8 066); atisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą dėl atvejų, susijusių su smurtu prieš moteris šeimoje – 4 149 (2008 m. – 4 355), pradėti 647 ikiteisminiai tyrimai (2008 m. – 680), surašyta 2 560 protokolų už pažeidimus, numatytus Administracinių teisės pažeidimų kodekse (174 str. „Nedidelis chuliganizmas“, 181 str. „Tėvų valdžios nepanaudojimas arba panaudojimas priešingai vaiko interesams“, 183 str. „Viešosios rimties trikdymas“ ir kt.

96. 2009 m. Bendrojo pagalbos centro informacinėje sistemoje, reaguojant į prašymus, susijusius su smurtu šeimoje, buvo parengti ir atitinkamoms pagalbos tarnyboms perduoti 5 967 pranešimai apie pagalbos poreikį. Tačiau centras negali detalizuoti, kiek pranešimų buvo susiję būtent su smurtu prieš moteris.

97. Atsižvelgiant į Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007-2009 metų įgyvendinimo patirtį ir rezultatus, parengtas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu Nr. 853 patvirtintas naujas – antrasis Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2010–2012 metų planas. Šio plano priemonėmis 2010-2012 metais tęsiamas kompleksinės pagalbos teikimas nukentėjusioms nuo smurto moterims, įskaitant teisinės pagalbos smurto šeimoje aukoms prieinamumo gerinimą, toliau vykdomos smurto prevencijos švietėjiškos priemonės, toliau remiamos moterų organizacijos, dirbančios smurto mažinimo srityje, tęsiamas darbas su smurtautojais, tobulinamas duomenų rinkimas, analizė.

4 straipsnis **1 dalis**

98. Atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto baigiamąsias išvadas (*concluding observations*) dėl laikinųjų specialiųjų priemonių, į Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programos priemonių planą įtraukta priemonė „Parengti Laikinių specialiųjų priemonių taikymo rekomendacijas“. Priemonę numatyta įgyvendinti 2011 metais, ją vykdys Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Įgyvendinat šią priemonę bus parengtas laikinųjų specialiųjų priemonių sampratos išaiškinimas, jų taikymo galimybių rekomendacijos ir galimos taikymo sritys.

99. Parengus šias Laikinių specialiųjų priemonių taikymo rekomendacijas, įgyvendinant kitą Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programos priemonių plano priemonę, 2012 -2014 metais kartu su Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba bus organizuoti seminarai ir mokymai apie specialiųjų laikinųjų priemonių taikymą tiek nacionaliniu lygmeniu, tiek Lietuvos regionuose.

100. Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje nėra taikomos specialiosios priemonės, kuriomis siekiama faktiškai įtvirtinti vyrų ir moterų lygybę. Lietuvoje užtikrinamos vienodos sąlygos tiek vyrams, tiek moterims pasirinkti profesiją, naudotis vienodomis mokymosi programomis, laikyti vienodus egzaminus, vienodos galimybės gauti stipendijas, įgyti išsilavinimą, gauti diplomus, tęsti mokslą bei kitos sąlygos.

2 dalis

101. Siekiant užtikrinti geresnę moterų, po nėštumo ir gimdymo atostogų grįžtančių į darbo rinką, apsaugą nuo diskriminacijos lyties pagrindu, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengė Lietuvos Respublikos darbo kodekso 179 straipsnio papildymo įstatymo projektą. Lietuvos Respublikos darbo kodekso 179 straipsnio papildymo įstatymas¹⁵ priimtas Seimo ir įsigaliojo 2009 m. liepos 23 d. Šiuo įstatymu darbdavys įpareigotas užtikrinti darbuotojos teisę po nėštumo ir gimdymo atostogų ne tik grįžti į savo darbą ar lygiavertes pareigas, bet ir ne mažiau palankiomis sąlygomis, įskaitant darbo užmokestį, ir naudotis visomis geresnėmis sąlygomis, įskaitant darbo užmokestį, į kurias ji būtų turėjusi teisę, jeigu būtų dirbusi.

102. Siekdamas užtikrinti moterų karių galimybę derinti motinystę ir karjerą, taip pat karių galimybę derinti vaiko priežiūrą ir karjerą, krašto apsaugos ministras 2008 m. vasario 29 d. įsakymu Nr. V-163¹⁶ patvirtino Karo tarnybos statutą. Jo 52 punkte įtvirtinta, kad nėščios, neseniai pagimdžiusios ir krūtimi maitinančios moterys karės, taip pat kariai, vieni auginantys vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų, budėti ir, esant tarnybiniam būtinumui, vykdyti užduočių po nustatyto kasdienės tarnybos laiko, švenčių ir poilsio dienomis

¹⁵ Žin., 2009, Nr. 87-3664

¹⁶ Žin., 2008, Nr. 30-1057

gali būti skiriami tik su jų sutikimu. Tėvystės atostogos (*paternity leave*) kariams įteisintos dar 2006 metais.

103. Siekiant papildomai saugoti ir skatinti motinystę, nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigalioję Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimai numatė, kad motinystės (tėvystės) pašalpa mokama tol, kol vaikui sueis dveji metai (anksčiau – kol vaikui sueis vieneri metai): 100 procentų kompensuojamojo uždarbio dydžio pirmaisiais ir 85 procentų antraisiais metais. Vienu metu gimus dviem ir daugiau vaikų, pašalpa buvo atitinkamai didinama tiek kartų, kiek gimė vaikų. Atsižvelgiant į sunkmetį, 2010 m. liepos 1 d. buvo pradėti taikyti Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimai, kuriais 10 procentų sumažintas pašalpos dydis: 90 procentų kol vaikui sueis vieneri metai ir 75 procentų iki vaikui sueis dveji metai ir sumažintas maksimalus kompensuojamasis uždarbis iki 4 dydžių (anksčiau – 5 dydžių) einamųjų metų draudžiamųjų pajamų sumos.

104. Vadovaujantis Užimtumo rėmimo įstatymu¹⁷, nėščios moterys, vaiko motina (įmotė), asmenys, faktiškai auginantys vaiką (įvaikį) iki 8 metų arba neįgalų vaiką (įvaikį) iki 18 metų, ir asmenys, prižiūrintys šeimos narius, kuriems nustatyta nuolatinė slauga ar priežiūra, yra priskiriami darbo rinkoje papildomai remiamų asmenų grupei. Šioms tikslinėms grupėms gali būti taikomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės: įdarbinimas subsidijuojant, darbo rotacija, viešieji darbai, savarankiško užimtumo rėmimas, profesinis mokymas.

105. Vadovaujantis Socialinių įmonių įstatymu¹⁸ motina, viena faktiškai prižiūrinti ir auklėjanti vaiką iki aštuonerių metų, jei nedarbo trukmė nuo įsiregistravimo darbo biržoje dienos yra ilgesnė kaip 6 mėnesiai, priskiriama socialinėse įmonėse įdarbinamų asmenų tikslinėms grupėms. Todėl įmonei, įgijusiai socialinės įmonės statusą, gali būti skiriama šių rūšių valstybės pagalba, susijusi su minėtų asmenų įdarbinimu: darbo užmokesčio ir valstybinio socialinio draudimo įmokų dalinė kompensacija, subsidija darbo vietoms įsteigti, neįgalių darbuotojų darbo vietoms pritaikyti ir jų darbo priemonėms įsigyti ar pritaikyti; subsidija tikslinėms grupėms priklausantiems darbuotojams mokyti.

5 straipsnis

a)

106. Įgyvendinant Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių programos priemones 2008-2009 metais, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija toliau finansavo Vilniaus Universiteto lyčių studijų centro vykdomą seminarų ciklą, skirtą moterų ir vyrų vaidmenų ekonominėje veikloje stereotipams keisti. 2008-2009 metais organizuoti 4 seminarai, kuriuose dalyvavo 120 socialinių partnerių, akademinės bendruomenės, žiniasklaidos ir kitų tikslinių grupių atstovų. Seminaruose buvo aptariama stereotipų įtaka lyčių komunikacijai organizacijose, socializacijos procesai ir stereotipai, pažangi tėvystė Lietuvoje, akademinės visuomenės, nevyriausybinių organizacijų nuomonė apie lyčių vaidmenis darbo rinkoje, stereotipų įtaka šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo galimybėms ir kt.

107. Atsižvelgiant į Komiteto išreikštą susirūpinimą dėl lyčių stereotipų ir rekomendacijas dėl tolesnių veiksmų, Valstybinėje moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 programoje konstatuotas dar išlikęs požiūris, kad moterų ir vyrų vaidmenys darbe ir visuomenėje nėra lygiaverčiai. Tai sunkina moterų ir vyrų lygių galimybių darbo rinkoje užtikrinimą, mažina moterų galimybes įsidarbinti ir išlikti darbo rinkoje, siekti karjeros, didina profesinį ir sektorinį pasiskirstymą darbo rinkoje, lemiantį moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumus, apsunkina galimybes lygiomis teisėmis dalyvauti visose gyvenimo srityse ir yra rimta kliūtis moterų ekonominės nepriklausomybės siekiui.

¹⁷ Žin., 2009, Nr. 86-3638

¹⁸ Žin., 2004, Nr. 96-3519

108. Nešališką požiūrį į moteris ir vyrus, skatinantį lygias moterų ir vyrų galimybes daugelyje sričių, o pirmiausia – darbo rinkoje ir priimant sprendimus, ugdo mokymai, švietimas ir informavimas. Todėl vienas iš Programos uždavinių – skatinti vienodą požiūrį į moteris ir vyrus darbo rinkoje, vienodą pripažinimą ir vertinimą, mažinti darbo rinkos sektorinę ir profesinę segregaciją pagal lytį, prisidedant prie atlyginimų skirtumo mažinimo.

109. Šiam uždaviniui įgyvendinti Priemonių plane numatytos konkrečios priemonės. 2010-2014 metais kasmet Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba organizuos mokymus žiniasklaidos atstovams dėl nešališko bei nediskriminuojančio moterų ir vyrų įvaizdžio žiniasklaidoje. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2011–2014 metais kartu su Lyčių studijų centrais parengs ir įgyvendins mokymo kursą „Vyrų ir moterų reprezentacija lietuvių žiniasklaidoje ir literatūroje“. Kultūros ministerija kasmet užtikrins moterų ir vyrų lygybės principo įgyvendinimo stebėseną kultūros projektuose, analizuos ir skelbs informaciją apie rezultatus. 2011-2014 metais kasmet bus vykdomi mokymai teritorinių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybų profesijos konsultantų ir teritorinių darbo biržų konsultantų mokymus apie nestereotipinį moterų ir vyrų profesinį konsultavimą ir profesinį informavimą.

110. Visuomenės informavimo įstatymo¹⁹ (toliau – įstatymas) 19 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostatomis, visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skelbti informaciją, kurioje kurstomas karas ar neapykanta, tyčiojimas, niekinimas, kurstoma diskriminuoti, smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Minėta nuostata praplėtus diskriminavimo pagrindų ratą išlieka ir svarstomame naujajame Visuomenės informavimo įstatymo projekte.

111. Visuomenės informavimo įstatymo projekte papildomai įtraukta nuostata dėl galimybės laikinai sustabdyti iš Europos Sąjungos valstybių narių ir kitų Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų ratifikavusių Europos šalių transliuojamų ar retransliuojamų televizijos programų laisvą priėmimą Lietuvos Respublikoje, jei tokios televizijos programos akivaizdžiai pažeidžia įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punkto reikalavimus. Įstatymo projekte taip pat numatoma galimybė imtis priemonių, kuriomis būtų ribojamas laisvas užsakomųjų visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų priėmimas, jei tokios priemonės yra būtinos siekiant užtikrinti viešąją tvarką, ypač nusikaltimų prevenciją, tyrimą, atskleidimą ir persekiojimą už juos baudžiamąją tvarką, įskaitant nepilnamečių apsaugą ir kovą su bet koku neapykantos kurstymu dėl rasės, lyties, religinių įsitikinimų ar tautybės bei atskirų asmenų žmogiškojo orumo žeminimą; taip pat siekiant užtikrinti visuomenės sveikatos apsaugą, visuomenės saugumą, įskaitant valstybės saugumą ir gynybos užtikrinimą, vartotojų, įskaitant investuotojus, apsaugą.

112. Įgyvendinant Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių programos priemones 2008-2009 metais Švietimo ir mokslo ministerija kartu su Ugdymo plėtotės centru mokyklų pedagogams, socialiniams pedagogams organizavo seminarus lyčių lygybės klausimais. Mokytojams, socialiniams pedagogams buvo parengta mokomoji medžiaga „Lyčių lygybės ugdymo galimybės mokykloje“. Šis leidinys supažindina pedagogus su lyčių lygybės ugdymo tikslais mokykloje, pateikia metodinių priemonių ir rekomendacijų, padedančių organizuoti lyčių lygybės ugdymą klasėje ir mokyklos bendruomenėje. Konkurso būdu finansuoti neformaliojo švietimo projektus lyčių lygybės klausimais, paremti 7 projektai. Taip pat atliktas Socialinio teisingumo rodiklių švietime tyrimas. Dėl lėšų stokos buvo vykdomi tik tarptautiniai tyrimai ir ES lėšomis standartizuoto testavimo projektas. Parengtos 4 trumposios nacionalinių tyrimų analizės (mokyklų tipų, lyčių pasiekimų skirtumai; pilietiškumas pagrindiniame ugdyme; lygios mokymosi galimybės berniukams ir mergaitėms ir lygios mokymosi galimybės skirtingose mokyklose). 2009 metais taip pat atliktas išsamus tyrimas „Galimos diskriminacijos apraiškos bendrojo lavinimo

¹⁹ Žin., 1996, Nr. 71-1706; 2006, Nr. 82-3254

mokyklose“, pateiktos mokslininkų rekomendacijos, kaip išgyvendinti diskriminacijos apraiškas mokyklose.

113. Keičiant stereotipinį požiūrį ir didinant psichologinės pagalbos prieinamumą ir efektyvumą, savivaldybėse šiuo metu veikia 54 pedagoginės psichologinės tarnybos, jose dirba vis daugiau specialistų. 2009 metais jose buvo 287,65 specialiojo pedagogo, logopedo, psichologo, socialinio pedagogo, gydytojo neurologo etato. Šios tarnybos teikia konsultacinę pagalbą vaikui, šeimai, mokyklai. Švietimo įstaigose įsteigti socialinio pedagogo, psichologo, mokytojo padėjėjo, kitų pagalbą teikiančių specialistų etatai. Prie kultūrinių elgesio modelių formavimo daug prisideda klasės auklėtojai, vaiko savęs vertinimui ir pažinimui nemažą įtaką daro ir kiti mokykloje dirbantys specialistai.

b)

114. 2008 m. birželio 3 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu patvirtinta Valstybinė šeimos politikos koncepcija²⁰. Koncepcijoje teigiama, kad asmenų lyčių ir kartų skirtumų papildomumas užtikrina tarpusavio santykių pilnatvę: vyro ir moters lygiavertis bendradarbiavimas, glaudūs ryšiai tarp kartų lemia kultūros vertybių ir konstruktyvių elgesio modelių abipusį perimamumą. Tai turi įtakos visuomenės solidarumui, demokratiškumui ir pilietiškumui. Koncepcijoje konstatuojama, kad lyčių skirtumai savaime nekuria nelygių galimybių ir neveda į diskriminaciją, bet yra sąlyga skirtingai raiškai, požiūriams, talentams, patirčiai, kurie suteikia galimybę kūrybiškai bendradarbiauti kiekvienoje visuomenės gyvenimo srityje; o lyčių papildomumas, kuris pasireiškia ir ugdomas pirmiausia šeimoje, reiškia ne gyvenimo sričių ar darbų dalijimą į vyriškus ir moteriškus, bet vyro ir moters lygiavertį bendradarbiavimą visų rūšių veikloje (jie abu atsakingi už šeimos gyvenimą ir vaikų auklėjimą), atpažįstant ir pripažįstant abiejų savitumą, skirtingos ir todėl viena kitą papildančios raiškos indėlių, o tai užtikrina žmogiškojo kūrybiškumo ir tarpusavio santykių dinamiką.

115. Politinės partijos, visuomeninės organizacijos ir pavieniai fiziniai asmenys 2010 m. spalio 1 d. pasirašė Nacionalinį susitarimą dėl šeimos palankios aplinkos kūrimo, kuriame numatyta siekti įgyvendinti tokius tikslus: plėtoti paslaugas ir infrastruktūrą šeimai, stiprinti teigiamą visuomenės požiūrį į šeimą, užtikrinti šeimos gerovę ir materialų saugumą, gerinti sąlygas įgyvendinti šeimos prokreacinę funkciją.

116. Įgyvendinamas Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos šeimos gerovės įgyvendinimo 2008-2010 metų priemonių planas, kurio pagrindiniai uždaviniai: didinti jaunimo užimtumą, plėtoti lanksčias užimtumo formas; sudaryti sąlygas šeimos nariams derinti profesinę veiklą ir šeimos pareigas; siekti lygių vyrų ir moterų teisių, pareigų ir galimybių viešojo gyvenimo srityje ir šeimoje; gerinti vaikų priežiūros ir ugdymo paslaugas; ugdyti šeimos narių gebėjimus įveikti psichologines ir socialines problemas; užtikrinti vaiko saugumą; plėsti būsto pasirinkimo galimybes šeimoms, auginančioms vaikus; mažinti šeimų skurdą ir socialinę atskirtį; siekti, kad kiekviena šeima, norinti vaikų, galėtų jų turėti; mažinti rizikingo seksualinio elgesio keliamą pavojų reprodukcinėi visuomenės sveikatai ir vaisingumui; analizuoti šeimos, gimstamumo pokyčius ir veiksnius, nustatyti paramos šeimai poreikį, vertinti vykdomos politikos veiksmingumą; skatinti valstybės, savivaldybių ir visuomenės bendradarbiavimą sprendžiant šeimų gerovės užtikrinimo klausimus; ugdyti bendruomenės ir institucijų bendrą atsakomybę už vaikų ugdymą.

117. Siekiant palaikyti teigiamą visuomenės požiūrį į šeimą įgyvendinamas Šeimos ambasadorių projektas. Šeimos ambasadoriai – tai darnios ir visuomeniškos šeimos, kurios savo gyvenimu bei darbais skleidžia žinią apie šeimos vertę ir reikšmę asmeniui bei visuomenei, pasisako žiniasklaidoje. Šiuo metu ambasadoriais yra paskelbtos 37 šeimos.

²⁰ Žin., 2008, Nr. 69-2624

118. Siekiant paskatinti, atrasti ir visuomenei pristatyti darnias šeimas, kurios savo aplinkoje yra gražūs šeimos vertybių puoselėjimo pavyzdžiai paskatinti šeimas būti labiau visuomeniškoms, atskleisti savo kūrybiškumą, šeimos vertę, grožį, stiprybę 2009 ir 2010 metais vykdytas konkursas „Darni šeima“.

119. Siekiant kokybiškesnio socialinio dialogo visuomenėje aktualiais šeimai klausimais Socialinės apsaugos ir darbo ministerija inicijavo debatų ciklą „Šeima – visuomenė – valstybė“, kurio metu vyko argumentuota diskusija šeimai aktualiais klausimais. Debatų susitikimai vyko šiomis temomis: „Darbas užgožia šeimą. Ir nieko čia nepadarysi“, „Ar visuomenė gali apsieiti be santuokos?“, „Geriems santykiams didelių pastangų nereikia“, „Valstybė per daug kišasi į šeimos reikalus“ (vaizdo įrašai skelbiami www.socmin.lt). Debatų dalyviai, įvairių sričių specialistai (teisininkai, mokslininkai, ekonomistai, psichologai, filosofai, verslininkai ir kt.), sąlyginai pasidalinę į dvi skirtingas pozicijas – tuos, kurie pritaria, ir tuos, kurie prieštarauja, debatų temai-teiginiui, argumentais stengėsi apginti savo palaikomą poziciją ir įtikinti žiūrovus. Po kiekvienų debatų publikuota medžiaga spausdintoje ir internetinėje žiniasklaidoje Žiūrovai pageidavo, kad tokie vieši debatai, kuriuose nagrinėjami šeimai svarbūs klausimai, nebijoma kontraversišku, visuomenėje diskusijas sukeliančių klausimų būtų rengiami ir ateityje.

6 straipsnis

120. 2008 metais baigta įgyvendinti antroji Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2005-2008 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 558²¹. Įgyvendinant Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 m. programos, 12 priemonę „Remti valstybės institucijų ir nevalstybinių organizacijų projektus, skirtus socialinei paramai prekybos žmonėmis aukoms, jų apsaugai ir grąžinimui į visuomenę“, 2008 m. konkurso būdu atrinktiems 15 projektų, skirtų socialinei paramai prekybos žmonėmis aukoms, jų apsaugai ir grąžinimui į visuomenę (toliau – projektai), buvo skirta 400 tūkst. litų.

121. Įgyvendinant šiuos projektus, 2008 metais paramą gavo 922 asmenys (107 esamos ir 815 potencialios prekybos žmonėmis aukos (toliau visi – aukos), iš jų 92 – moterys turinčios vaikų, 68 procentai – asmenys iki 18 m. Didžioji dalis aukų parama buvo teikiama ne prieglobstyje. 60 procentų aukų buvo teikiama psichologinė pagalba, 40 procentų – informavimo paslaugos, 22 procentų – teisinė pagalba, 38 procentams – socialinė parama, 50 procentų – maitinimo paslaugos, 68 procentai aukų dalyvavo grupiniuose užsiėmimuose, 10 procentų prireikė medicininės pagalbos. Projektų vykdytojai, dirbdami prevencijos srityje, organizavo viešąsias paskaitas, grupinius užsiėmimus, socialinės kompetencijos ir savipagalbos užsiėmimus, konferencijas, seminarus, susitikimus ir diskusijas.

122. Užtikrinant nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis ir potencialių aukų integraciją į darbo rinką, 15 procentų aukų suteiktos užimtumo ir darbo terapijos paslaugos, 8 procentams – profesinio konsultavimo paslaugos, taip pat pagalba integruojantis į darbo rinką.

123. Nuosekli ir kryptinga prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos politika, atitinkanti Lietuvos tarptautinius įsipareigojimus, vykdoma ir toliau. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 1104²² patvirtino naują Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programą (toliau – programa). Programos strateginis tikslas – valstybės lygmeniu nuosekliai, sistemingai spręsti su prekybos žmonėmis prevencija ir kontrole susijusias problemas. Kiti programos tikslai: užkirsti kelią prekybai žmonėmis ir kovoti su ja; apsaugoti nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis teises ir teikti jiems kompleksinę pagalbą, užtikrinti pagalbos nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis ir liudytojų apsaugos

²¹ Žin., 2005, Nr. 65-2333

²² Žin., 2009, Nr. 112-4761

sistemų veikimą; užtikrinti veiksmingą tarptautinį Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių kompetentingų institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą kovojant su prekyba žmonėmis. Ši programa parengta atsižvelgiant į Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos įgyvendinimo rezultatus problemas, poreikį toliau vykdyti pasiteisinusias minėtos programos priemones, taip pat naujas prekybos žmonėmis tendencijas Lietuvoje ir užsienyje.

124. Įgyvendindamas 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2004/23/EB, nustatančią žmogaus audinių ir ląstelių donorystės, įsigijimo, ištyrimo, apdoravimo, konservavimo, laikymo bei paskirstymo kokybės ir saugos standartus (OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 8 tomas, p. 291), 2009 m. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 13, 15, 41, 142, 172¹⁹, 172²¹, 173⁵, 214, 214¹⁰, 214¹⁹, 221, 224, 232, 232¹, 233, 246¹, 246⁶, 259¹, 262, 281, 288, 320 straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 41¹², 43¹¹, 43¹², 142¹¹, 187¹³ straipsniais ir 214¹², 214¹³ straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymą²³. ATPK papildytas naujais 43¹¹ ir 43¹² straipsniais („Teisės aktų, reglamentuojančių žmogaus audinių, ląstelių ir organų, taip pat iš žmogaus gautų audinių ir ląstelių pagamintų produktų, skirtų naudoti žmogui, donorystę, įsigijimą, ištyrimą, apdorojimą, konservavimą, laikymą, paskirstymą ir transplantaciją, pažeidimas“ ir „Kliudymas Nacionalinio transplantacijos biuro prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos pareigūnams atlikti teisės aktų nustatytas funkcijas arba jų teisėtų reikalavimų nevykdymas“). Šios naujos ATPK nuostatos susijusios su prekybos žmonėmis prevencija ir kontrole, nes prekyba organais ir audiniais yra viena iš prekybos žmonėmis formų.

125. 2008 m. vasario 1 d. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“²⁴ 26 straipsnis buvo pakeistas ir papildytas, įtraukiant nuostatas, skirtas prekybos žmonėmis aukoms. Visų pirma tai įstatymo 26 straipsnio „Leidimo gyventi išdavimo ir keitimo sąlygos“, kurio pirmojoje dalyje nustatytos sąlygos, kurias atitinkantis užsienietis gali gauti leidimą laikinai gyventi Lietuvoje. O 2 dalyje nustatyta, kad aukščiau išvardytos sąlygos teisės aktų nustatyta tvarka gali būti netaikomos užsieniečiui, kuriam leista pasilikti Lietuvoje, nes jis yra ar buvo prekybos žmonėmis auka ir bendradarbiauja su ikiteisminio tyrimo įstaiga ar teismu kovojant su prekyba žmonėmis ar su nusikaltimais, susijusiais su prekyba žmonėmis.

126. 2008 m. vasario 12 d. Lietuva pasirašė Europos Tarybos 2005 m. konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, kuri taikoma visoms prekybos žmonėmis formoms nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, susijusioms ar nesusijusioms su organizuotu nusikalstamumu. Be to, minėtoje konvencijoje siekiama prekybos žmonėmis problemą spręsti vadovaujantis nediskriminavimo principu. Konvencija apima ir prekybos žmonėmis prevenciją, nukentėjusiųjų nuo šio nusikaltimo teisių apsaugą, pagalbą aukoms, nusikaltimo kriminalizavimą, tyrimą ir kitus aktualius kovos su šiuo fenomenu aspektus. Šiuo metu vyksta minėtos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis ratifikavimo procesas.

127. 2009 m. kovo 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo nauja redakcija. Šio įstatymo pagrindu Lietuvos Respublikos teisingumo ministras 2009 m. kovo 20 d. įsakymu Nr. 1R-88 „Dėl smurtinių nusikaltimų, dėl kurių padaryta žala kompensuojama, sąrašo patvirtinimo“ patvirtino Smurtinių nusikaltimų, dėl kurių padaryta žala kompensuojama, sąrašą. Tarp tokių smurtinių nusikaltimų minimi tokie nusikaltimai, susiję su prekyba moterimis ir moterų panaudojimu prostitutacijai: BK 147 straipsnis – Prekyba žmonėmis; BK 157 straipsnis – Vaiko pirkimas arba pardavimas; BK 308 straipsnio 2 dalis – Įtraukimas į prostitutaciją“. Išsami informacija apie Baudžiamojo kodekso nuostatas, susijusias su prekyba žmonėmis, yra pateikta ankstesniuose pranešimuose.

²³ Žin., 2009, Nr. 89-3805

²⁴ Žin., 2004, Nr. 73-2539; 2006, Nr. 137-5199; Žin., 2008, Nr. 22-803

128. Siekiant mažinti prekybos žmonėmis mastą, ypač daug dėmesio skirta švietimo ir mokymo sistemai kurti. Vidaus reikalų ministerija kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis ir Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuru (toliau – TMO) visuomenei (tikslinėms rizikos grupėms, ypač nepilnamečiams) organizavo informacines kampanijas, per kurias kalbėta apie prekybos žmonėmis keliamą pavojų.

129. 2008 m. informacinės kampanijos metu įrengta 16 plakatų prekybos žmonėmis prevencijos tema viešojo transporto stotelėse ir miestų gatvėse, parengtas ir į 90 Lietuvos mokyklų internetinių tinklalapių įdėtas informacinis pranešimas apie prekybos žmonėmis keliamas grėsmes, verbavimo būdus ir kt. Buvo sukurtas 15 sekundžių trukmės informacinis garso klipas prekybos žmonėmis tema, kuris buvo transliuojamas 40 kartų per vieną iš populiariausių tarp jaunimo šalies radijo stočių. Taip pat buvo atliktos dvi apklausos (anketavimas), kurių metu buvo siekiama išsiaiškinti prekybos žmonėmis problemos aktualumą, jaunimo informuotumą šioje srityje, tikslinių grupių informacijos poreikį.

130. 2008 m. lapkričio 6 d. buvo organizuotas mokomasis seminaras visuomenės informavimo priemonių atstovams. Jame dalyvavo nacionalinių ir regioninių, spaudos, televizijos, radijo, interneto dienraščių ir kitų visuomenės informavimo priemonių atstovai. Jiems pranešimus skaitė VRM, Lietuvos kriminalinės policijos biuro, Švietimo ir mokslo ministerijos, Generalinės prokuratūros tarnautojai, socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir žurnalistų etikos inspektorius. Paminėtina, kad po mokomojo seminaro visuomenės informavimo priemonėse pasirodė apie 12 publikacijų prekybos žmonėmis tema.

131. Siekdama gerinti ankstyvąją prevenciją, 2008 m. Vidaus reikalų ministerija tęsė patarimų ir konsultacijų teikimo internetu teikimo paslaugų finansavimą (paslaugas teikė TMO). Nuo 2007 m. gruodžio 16 d. iki 2008 m. gruodžio 15 d. TMO teikė patarimus ir konsultacijas potencialioms prekybos žmonėmis aukoms (ypač jaunimui) internetu (130 kartų) bei telefonu (apie 400 skambučių), taip pat 26 individualias konsultacijas. PD interneto svetainėje www.policija.lt, tęsiant prevencinio pobūdžio rubriką „Policija pataria“, 2009 m. paskelbta informacija „Ką vertėtų įsidėmėti, norint netapti prekybos žmonėmis auka?“. Lietuvos kriminalinės policijos biuras bendravimui su visuomene sukūrė elektroninio pašto dėžutę prekybazmonemis@policija.lt. Šiuo adresu galima teikti informaciją, susijusią su prekyba žmonėmis.

132. 2008 m. į Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybes ir konsulines įstaigas kreipėsi 15 asmenų, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis (į ambasadą Graikijos Respublikoje – 5, į ambasadą Jungtinėje Karalystėje – 1, į ambasadą JAV – 1, į ambasadą Nyderlandų Karalystėje – 1, į ambasadą Belgijos Karalystėje – 1, į ambasadą Ispanijos Karalystėje – 4, į ambasadą Norvegijos Karalystėje – 1, į ambasadą Japonijoje – 1).

133. Lietuva ir toliau aktyviai prisideda prie tarptautinio ir regioninio bendradarbiavimo kovojant su prekyba žmonėmis. Aktyviai dalyvaujama Baltijos jūros regiono valstybių tarybos darbo grupės prieš prekybą žmonėmis veikloje.

134. Lietuvos policijos pareigūnai, atlikdami Lietuvoje pradėtus ikiteisminius tyrimus dėl nusikalstamų veikų, susijusių su prekyba žmonėmis, bendradarbiavo su Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Italijos, Ispanijos, Latvijos, Norvegijos ir Belgijos teisėsaugos institucijų pareigūnais, taip pat suteikė teisinę pagalbą pagal gautus iš užsienio valstybių pranešimus.

135. Užsienio reikalų ministerija nuolat rūpinasi tarpinstitucinio ir tarptautinio bendradarbiavimo stiprinimu kovos su prekyba žmonėmis srityje. Konsulinės pagalbos prekybos žmonėmis aukoms klausimai yra numatyti ir dėstomi pagal atitinkamai patvirtintas mokymo programas Lietuvos Respublikos diplomatomis ir kitiems valstybės tarnautojams, išvykstantiems vykdyti konsulinių funkcijų į Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybes ir konsulines įstaigas užsienyje. Europos Sąjungos šalyse dirbantys konsuliniai pareigūnai dalyvavo mokomuosiuose seminaruose, kurie vyko Berlyne ir Varšuvoje, pagalbos neteisėtai prekybos žmonėmis aukoms klausimais.

136. 2009 m. kreipėsi 10 asmenų, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis (į ambasadą Graikijos Respublikoje – 2, į ambasadą Ispanijoje – 2, į ambasadą Jungtinėje Karalystėje – 2, į ambasadą Vokietijoje – 2, į ambasadą Ukrainoje – 1). Šiems asmenims buvo teikiama visokeriopa konsulinė pagalba – išduodami asmens grįžimo pažymėjimai, sudaromos galimybės susisiekti su artimaisiais, organizuojama nukentėjusio asmens apsauga ir laikinas apgyvendinimas buvimo valstybėje metu, suteikiama informacija apie Lietuvoje esamas nevyriausybinės organizacijas, teikiančias pagalbą prekyba žmonėmis aukoms, apmokėtos asmens grįžimo į Lietuvą išlaidos. 2008 m. šiam tikslui panaudojo 3608,10 Lt., 2009 metais -383,17 EUR.

137. 2010 m. pagalba buvo suteikta 3 nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis aukoms šiose valstybėse: Čekijoje – 1 asmeniui, Ispanijoje – 1 asmeniui, Vokietijoje – 1 asmeniui. Asmenims buvo teikiama visokeriopa konsulinė pagalba: išduodami asmens grįžimo pažymėjimai, sudaromos galimybės susisiekti su artimaisiais, organizuojama nukentėjusio asmens apsauga ir laikinas apgyvendinimas buvimo valstybėje, suteikiama informacija apie Lietuvoje esamas nevyriausybinės organizacijas, teikiančias pagalbą prekybos žmonėmis aukoms ir pan.

138. 2009 m. gegužės 5–8 d. Vilniuje organizuoti Europos policijos kolegijos (CEPOL) kursai „Prekyba žmonėmis ir nelegali imigracija“ (dalyvavo 30 teisėsaugos pareigūnų iš ES šalių). 2010 m. gegužės 5–7 d. Vilniuje buvo organizuotas CEPOL seminaras „Prekyba žmonėmis“ (dalyvavo 37 teisėsaugos pareigūnai iš ES šalių ir Islandijos). 2010 m. gegužės 20–21 d. vyko Baltijos jūros regioninė konferencija „Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės regioniniai aspektai“ (daugiau kaip 90 dalyvių).

139. 2010 m. birželio 3 d. vyko renginys „Prekyba žmonėmis priverstinio darbo tikslais. Padėtis Lietuvoje“, kurį organizavo tarptautinė katalikiška organizacija Lietuvos Caritas, vykdant projektą „Pagalba prostitucijos ir prekybos žmonėmis aukoms“. Renginyje dalyvavo Vidaus reikalų ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos, Valstybinės darbo inspekcijos, Lietuvos darbo biržos, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos, Moterų informacijos centro, Vilniaus m. Motinos ir vaiko pensiono, Lietuvos kriminalinės policijos biuro bei Tarptautinės migracijos organizacijos atstovai.

140. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, įgyvendindama Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programos²⁵ 6.1 priemonę (toliau – priemonė), 2010 m. konkurso būdu atrinko 5 projektus, skirtus socialinei pagalbai nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos ir jų grąžinimui į visuomenę ir darbo rinką, jiems įgyvendinti skirta 87 tūkst. litų valstybės biudžeto lėšų. Įgyvendinant projektus . socialinė pagalba buvo suteikta 118 prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms, iš kurių 64 buvo esamos ir 54 potencialios (specialiųjų internatinių mokyklų auklėtinės, paauglės iš rizikos grupės šeimų ir kt.) prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos aukos. 105 prekybos žmonėmis aukoms socialinė pagalba buvo suteikta ne prieglobstyje. 16 asmenų, sulaukusių pagalbos, įsidarbino.

141. Įgyvendindami paremtus projektus, projektų vykdytojai teikė tiesiogines konsultacijas prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms rūpimais klausimais ir pagalbą integruojantis į visuomenę ir darbo rinką (apnakvyndinimo, socialines, psichologines, teises, medicines, tikslinės informacijos, užimtumo ir darbo terapijos, profesinio orientavimo, ryšių su artimaisiais atkūrimo paslaugas); aprūpindavo būtiniausiais daiktais, maisto produktais; vykdė švietėjišką prevencinę veiklą, informavo: skaitė paskaitas, organizavo seminarus, pratybas, rengė metodinę medžiagą, organizavo susitikimus, prevencinę akciją prieš prekybą žmonėmis, kurios metu kvietė prie darbo prisijungti jaunos savanorius, įgyvendino prevencinę kampaniją „Neparduok savęs“, inicijavo konferenciją „Prekyba žmonėmis ir žmogaus teisės“.

142. Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės departamentas kasmet pagal 2000 metų Prievartos ir prekybos žmonėmis aukų apsaugos įstatymą pasauliniu mastu vertina užsienio valstybių vyriausybės kovos su prekyba žmonėmis pastangas. Visos valstybės suskirstytos į 4

²⁵ Žin., 2009, Nr. 112-4761

grupės: visiškai atitinkančias reikalavimus ir daugiausia pastangų dedančias valstybes (1 kategorija); mažiau pastangų dedančias valstybes (2 kategorija); valstybes, turinčias rimtų problemų kovojant su prekyba žmonėmis (3 kategorija); stebimąsias valstybes (tarpinė kategorija, t. y. tarp 2 ir 3 kategorijų). 2009 m. buvo pateikti pasaulio valstybių kovos su prekyba žmonėmis rezultatai, nustatyti atsižvelgiant į diplomatinį atstovybių, valstybės institucijų, nevyriausybinių tarptautinių organizacijų ir kitų nepriklausomų šaltinių surinktą informaciją. Lietuva jau ne pirmus metus iš eilės patenka į 1 kategoriją, t. y. kovojant su prekyba žmonėmis daugiausia pastangų dedančių valstybių grupę.

7 straipsnis

a)

143. Įgyvendinant Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2005-2009 metų programos priemones 2008 ir 2009 metais buvo toliau skatinama, kad visose Lietuvos savivaldybėse priimant sprendimus aktyviai dalyvautų moterys – seminaruose, apskritojo stalo diskusijose ir kituose renginiuose.

144. Nuosekliai įgyvendinant Valstybinių moterų ir vyrų lygių galimybių programų uždavinius, moterys vis aktyviau dalyvauja politinėje veikloje. 2009 m. gegužės 17 d. įvyko Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimai. Tarp septynių kandidatų į Lietuvos Respublikos Prezidento postą buvo dvi moterys. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimus pirmą kartą šalies istorijoje laimėjo moteris.

145. 2009 m. birželio 7 d. vykusiuose rinkimuose į Europos Parlamentą iš 12 vietų, Lietuvai skirtų Europos Parlamente, 3 vietas laimėjo moterys. Į 2008–2012 metų Lietuvos Respublikos Seimą buvo išrinktos 26 moterys (18,44 procento) ir 115 vyrų (81,56 procento). Į Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko pareigas išrinkta moteris.

146. 2007 metų savivaldybių rinkimuose iš 1 504 išrinktų tarybų narių, 337, arba 22 procentai, yra moterys. Kai kurių savivaldybių tarybose moterys sudaro iki 40 procentų tarybų narių. Merais išrinktos 5 moterys (12 procentų). 2011 metais įvyks nauji rinkimai į savivaldybių tarybas.

147. Sprendimų priėmimo sritis išlieka viena iš prioritetinių naujosios Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010–2014 metų programos sričių. Programoje konstatuojama, kad demokratinėje visuomenėje priimant sprendimus privalo dalyvauti visi gyventojai – tiek moterys, tiek vyrai, ir abiejų lyčių interesams turi būti vienodai atstovaujama. Subalansuotas moterų ir vyrų dalyvavimas formuojant politiką ir priimant politinius sprendimus geriau atspindėti visuomenės poreikių įvairovę. Dalyvavimas politiniame, ekonominiame, visuomenės ir valstybės gyvenime – ne tik moterų ir vyrų tikslų ir interesų įgyvendinimo priemonė, bet ir moterų ir vyrų lygybės ir nediskriminavimo dėl lyties principo įgyvendinimo rodiklis. Programoje konstatuota, kad moterys nepakankamai dalyvauja priimant politinius ir ekonominius sprendimus, nepakankamas kaimo moterų ir vyrų visuomeninis aktyvumas priimant bendruomenėms svarbius sprendimus. Kad moterų ir vyrų aktyvumas priimant svarbius sprendimus 2011–2012 m. pagerėtų, planuojama organizuoti informacines akcijas, skirtas, kad visuomenė suvoktų (*awareness raising*) apie šiuos privalumus. Per visą programos įgyvendinimo laikotarpį planuojama remti moterų politikų klubų tinklo veiklą visuose regionuose, organizuoti švietėjiškus renginius, skirtus skatinti kaimo gyventojų visuomeninį aktyvumą.

148. Šioje programoje dėmesys skirtas ir moterų, ir vyrų lygiavertiškumui įgyvendinti moksle. Europos Sąjungoje pagal moterų ir vyrų mokslininkų santykį Lietuva yra viena iš pirmaujančių valstybių, tačiau pagal rodiklius, atspindinčius moterų mokslininkų, einančių aukščiausias mokslines ir vadovaujančias pareigas, skaičių tepriylgsta ES vidurkiui. 2009 metais daugiausia moterų mokslininkų buvo medicinos mokslų srityje bei gamtos ir socialinių mokslų srityje – 58 procentai. Tačiau technologijos mokslų srityje moterų mokslininkų buvo 26

procentai, fizinių mokslų srityje – 32 procentai. Lietuvoje tarp asmenų, turinčių habilituoto daktaro laipsnį, moterys sudarė 20 procentų, o tarp turinčių profesoriaus vardą – 17 procentų. Lietuvoje yra 22 universitetai ir 35 mokslo institutai, tačiau 2008 metais tik 3 moterys ėjo instituto direktoriaus pareigas.

b)

149. Vyriausybėje moterys vadovauja Krašto apsaugos ministerijai ir Finansų ministerijai. Moterų viceministrių – 27,3 procento (9 iš 33). Moteris eina Valstybės kontrolierės pareigas, Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėja iš Lietuvos Respublikos taip pat paskirta moteris.

150. Gyventojų užimtumo statistinio tyrimo duomenimis, 2009 m. moterys sudarė 38,9 procento visų vadovų (teisės aktų leidėjų, vyresniųjų valstybės pareigūnų, įmonių, įstaigų, organizacijų ir kitų vadovų. Statistikos departamento duomenimis, 2010 m. sausio 1 d. moterys sudarė 56 procentus teisėjų, 47,1 procento prokurorų, 86,6 procento notarų, 50,5 procento antstolių, 37,7 procento advokatų.

151. Valstybės tarnybos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2008 metų duomenimis, moterys sudarė apie 75 procentus karjeros valstybės tarnautojų, išskyrus statutinius valstybės tarnautojus, ir apie 62 procentus politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų. Moterys sudarė 34 procentus Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovų, o 66 procentus sudarė vyrai. 2009 m. moterys sudarė 75 procentus karjeros valstybės tarnautojų, išskyrus statutinius, ir apie 59 procentus politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų. Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovų moterų ir vyrų proporcija nepasikeitė, atitinkamai 34 ir 66 procentai. 2010 m. liepos 1 d. duomenimis, šios proporcijos kito nežymiai. Moterys sudarė apie 76 procentus karjeros valstybės tarnautojų, išskyrus statutinius, ir 60 procentų politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų. 1 procentu sumažėjo vyrų valstybės įstaigų vadovų iki 65 procentų. Valstybės tarnautojų, išskyrus statutinius, skaičius pagal pareigybių grupes ir lytį 2008–2010 m. pateikiamas priede Nr. 6.

152. Jungtinių Tautų duomenimis, 2010 m. sausio 1 dieną Lietuva yra viena iš 15 JT valstybių narių, kurios Prezidentės ar valstybės vadovės yra moterys, viena iš 32 JT valstybių narių, kurių parlamentų vadovės yra moterys, viena iš 11 JT valstybių narių, kurių krašto apsaugos ministerijoms vadovauja moterys, o moterų parlamentarių skaičiumi viršija JT valstybių vidurkį (63 vietoje pagal moterų parlamentuose skaičių).

153. Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programa pirmą kartą apėmė kaip atskirą sritį moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimą krašto apsaugos sistemoje. Krašto apsaugos ministre pirmą kartą Lietuvos istorijoje tapo moteris. Lietuva pagal moterų skaičių kariuomenėje užima gana aukštą vietą pasaulyje – Lietuvoje moterys sudaro 11,6 procento profesinės karo tarnybos karių (palyginimui : Italijoje²⁶ – apie 3 procentus, Kanadoje²⁷ – 16,7 procento, JAV²⁸ – apie 20 procentų). Tačiau moterų atstovavimas priimant sprendimus dar gana menkas – vadovaujančias pareigas eina 15,86 procento krašto apsaugos sistemos institucijose dirbančių (tarnaujančių) moterų ir 30,12 procento šiose institucijose dirbančių (tarnaujančių) vyrų²⁹. Krašto apsaugos sistemos pareigūnų moterų ir vyrų pasiskirstymas pagal pareigybes pateikiamas priede Nr. 7.

²⁶ <http://www.nato.int/ims/2008/win/reports/italian-2008.pdf>

²⁷ <http://sen.parl.gc.ca/lpepin/index.asp?PgId=1050>

²⁸ http://usmilitary.about.com/od/womeninthemilitary/Women_in_the_United_States_Military.htm

²⁹ 2009 m. kovo 31 d. duomenys, išskyrus Lietuvos kariuomenės Specialiųjų operacijų pajėgų ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos karius ir valstybės tarnautojus.

154. Siekiant užtikrinti lygias moterų ir vyrų galimybes ir atsižvelgiant į biologinius (fiziologinius) moters ir vyro skirtumus, taip pat atsižvelgiant į kitų NATO valstybių patirtį, kariuomenėje taikomi pagal lytį diferencijuoti karių fizinio pasirengimo reikalavimai. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos kariūnams studijų metu suteikiamos bazinės žinios moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo klausimais, o profesinės karo tarnybos kariams rengimo tarptautinėms operacijoms metu suteikiama teisinė informacija apie ypatingą vaikų ir moterų apsaugą ginkluotų konfliktų metu. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Humanitarinių mokslų katedros 2008 metais atliktame kariūnų lygių galimybių tyrime teigiama, kad kariūnų nuostatomis didelę įtaką daro nevienodas požiūris į moterų ir vyrų lygiavertiškumą krašto apsaugos sistemoje, kariūnai šiais klausimais turi nepakankamai žinių.

155. Todėl krašto apsaugos sistemoje 2011 metais planuojama atlikti analizę ir parengti informaciją apie Krašto apsaugos ministerijos, įstaigų prie šios ministerijos ir kitų krašto apsaugos sistemos įstaigų žmogiškųjų išteklių valdymo tendencijas, pabrėžiant vyrų ir moterų lygybės klausimus, paskelbti šią informaciją ministerijos tinklalapyje. Be to, numatoma organizuoti seminarus Krašto apsaugos ministerijos, įstaigų prie šios ministerijos ir kitų krašto apsaugos sistemos įstaigų valstybės tarnautojų, karių ir darbuotojų kvalifikaciją moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo klausimais, peržiūrėti krašto apsaugos sistemoje kariams organizuojamų kursų programas ir įvertinti, į kurias iš jų tikslinga įtraukti temas moterų ir vyrų lygybės klausimais. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje į socialinių ir humanitarinių mokslų mokomųjų dalykų programas bus įtraukta moterų ir vyrų lygybės tematika.

c)

156. Siekiant užtikrinti sąlygas moterims vienodai su vyrais dalyvauti nevyriausybinių organizacijų veikloje, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo³⁰ 5² straipsniu uždrausta diskriminacija dėl lyties narystės ir dalyvavimo darbuotojų ir darbdavių organizacijose ar kitose organizacijose (asociacijose), kurių nariai turi tam tikrą profesiją, įskaitant tokių organizacijų (asociacijų) teikiamą naudą, pagrindu. Šio įstatymo 72 straipsniu nustatoma, kad bet kurie veiksmai, kliudantys dėl lyties tapti darbuotojų ir darbdavių organizacijų ar kitų organizacijų (asociacijų), kurių nariai turi tam tikrą profesiją, nariu ar dalyvauti šiose organizacijose (asociacijose), įskaitant tokių organizacijų (asociacijų) teikiamą naudą, yra pripažįstami pažeidžiantys moterų ir vyrų lygias teises.

157. Lietuvos teisinė bazė suteikia galimybes visoms norinčioms moterims dalyvauti nevyriausybinių organizacijų ir asociacijų, užsiimančių visuomeninio ir politinio šalies gyvenimo problemomis, veikloje. Kaip rodo apklausos ir tyrimai, mūsų šalies moterys sėkmingai naudojami šia galimybe: pavyzdžiui, įmonės TEO LT iniciatyva 2010 metais Socialinės informacijos centro atliktos gyventojų apklausos duomenimis, moterys sudaro 55 procentus visų dalyvaujančiųjų savanoriškoje visuomeninėje veikloje. Vyrai dažniau savanoriauja organizuojant masinius sporto renginius, tuo tarpu moterys linkusios teikti socialinę pagalbą jaunimui, vaikams, senyvo amžiaus žmonėms, neįgaliesiems. Stebint praktinę nevyriausybinių organizacijų veiklą, galima teigti, kad moterys yra aktyvios nevyriausybinių organizacijų dalyvės, nes būtent socialinės pagalbos srityje savanoriauja daugiausia Lietuvos gyventojų ir veikia didžiausia nevyriausybinių organizacijų dalis (apie 45 procentus organizacijų). Vėlyvą „SEPC“ 2009-2010 atlikto nevyriausybinių organizacijų kiekybinio tyrimo duomenimis, moterų interesams atstovauja apie 16 procentų nevyriausybinių organizacijų, joms priklauso 1,1 procento Lietuvos gyventojų (daugiausia gyventojų priklauso sporto organizacijoms ir klubams – 3,5 procento).

158. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 85 patvirtintos Nevyriausybinių organizacijų plėtros koncepcijos nuostatomis,

³⁰ Žin., 2007, Nr. 140-5755

Teisingumo ministerija yra parengusi Finansinės paramos nevyriausybinėms organizacijoms teikimo ir kontrolės įstatymo projektą. Šis projektas patikslintas įvertinus suinteresuotų institucijų ir visuomenės pateiktas pastabas ir pasiūlymus jau pateiktas Vyriausybei. Šiuo teisės aktu siekiama sudaryti prielaidas nevyriausybinių organizacijų plėtrai, jų veiklos organizavimui gerinti ir visuomenei teikiamai naudai didinti. Taip pat bus apibrėžta nevyriausybinių organizacijos sąvoka, nustatyta objektyviais kriterijais pagrįsta tvarka, pagal kurią nevyriausybiniams organizacijoms būtų skiriama finansinė parama iš valstybės ir savivaldybių biudžetų, o taip pat nustatyti reikalavimai, kuriais remiantis būtų vykdoma finansinės paramos panaudojimo kontrolė. Finansinės paramos nevyriausybiniams organizacijoms teikimo ir kontrolės įstatymo projekte diskriminacinių nuostatų nenumatoma.

8 straipsnis

159. Užsienio reikalų sistemoje valstybines funkcijas vykdančių moterų skaičius išlieka beveik toks pats kaip ir vyrų – jos sudaro apie pusę visų dirbančiųjų. Diplomatinė tarnyba vadovių skaičius atskaitiniu laikotarpiu išaugo nuo 15 iki 20 procentų. Statistiniai duomenys apie moteris diplomatinėje tarnyboje už 2008-2010 metus pateikiami priede Nr. 8.

160. Lietuvos atstovės patenka į tarptautinių organizacijų vadovybių sudėtį bei kandidatuoja į aukščiausius vadovus, kas nelieka nepastebėta tarptautinės bendruomenės. 2009 m. rudenį UNESCO Vykdomosios tarybos sesijoje Lietuvos nepaprastoji ir įgaliotoji ambasadorė prie UNESCO buvo išrinkta šios tarybos vicepirmininke (prieš tapdama vicepirmininke ji vadovavo įvairiems komitetams). Kartu ji tapo ir Vykdomosios tarybos biuro nare. Be to, pirmą kartą Lietuvos istorijoje moteris – ambasadorė kandidatavo į aukščiausią tarptautinės organizacijos – UNESCO vadovo postą. 2010 m. sausio mėn. Lietuvos diplomatė pradėjo eiti Europos Tarybos (ET) generalinio sekretoriaus specialiosios atstovės Moldovoje pareigas.

161. 2009 m. Lietuva perėmė dvejų metų pirmininkavimą Demokratijų bendrijai. Prieš dešimtmetį įkurta Demokratijų bendrija yra tarpvyriausybinių struktūrų, kurios tikslas – pasauliniu mastu stiprinti demokratijos normas ir institucijas. Ji šiandien vienija daugiau kaip 100 demokratinių pasaulio valstybių. (daugiau informacijos apie Lietuvos pirmininkavimą – internete adresu: www.urm.lt/db).

162. Perėmusi pirmininkavimą Demokratijų Bendrijai Lietuva inicijavo nuolat funkcionuojančios Demokratijų bendrijos Lyčių lygybės darbo grupės įsteigimą, kurios pirmininkaujančiais išrinkti Lietuvos ir JAV aukšto lygio atstovai: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos viceministras ir Jungtinių Amerikos Valstijų ambasadorė pasauliniams moterų klausimams. Steigiamasis Lyčių lygybės darbo grupės posėdis įvyko 2009 metais balandžio mėnesį Vilniuje.

163. 2010 m. liepos 2-3 d. Krokovoje, Lenkijoje, vyko Demokratijų Bendrijos, kuriai šiuo metu pirmininkauja Lietuva, aukšto lygio susitikimas, skirtas organizacijos įkūrimo dešimtosioms metinėms pažymėti ir aptarti demokratijos stiprinimo šiandienos pasaulyje galimybes. Renginio metu posėdžiavo šešios darbo grupės, o Lietuva inicijavo Demokratijų Bendrijos Parlamentinio forumo, Jaunųjų lyderių forumo ir Lyčių lygybės darbo grupės susitikimus. Lyčių lygybės darbo grupei vadovavo Lietuvos užsienio reikalų viceministras ir JAV valstybės sekretorės biuro direktoriaus pavaduotoja pasauliniams moterų klausimams. Grupės posėdyje buvo diskutuota, kaip toliau bus plėtojama Lyčių lygybės darbo grupės veikla.

164. 2010 m. rugsėjo 23 dieną Lietuvos užsienio reikalų ministras pirmininkavo Jungtinėse Tautose Lietuvos iniciatyva organizuojamam Demokratijų bendrijos ministrų susitikimui (*UN Democracy Caucus*) tema „Moterys – kritinė demokratinio valdymo jėga“, kurį Lietuva surengė kartu su Pasaulio moterų lyderių taryba. Susitikimas buvo skirtas moterų vaidmeniui, įgyvendinant demokratinį valdymą, aptarti. Susitikime pasisakė Lietuvos Respublikos Prezidentė.

165. Lietuvos pirmininkavimo Demokratijų Bendrijoms aukšto lygio baigiamasis renginys įvyks 2011 m. birželio 30 – liepos 1 d. Vilniuje. Pirmąją dieną vyks pasaulio moterų lyderių susitikimas, o antrąją – Demokratijos Bendrijos šalių užsienio reikalų ministrų susitikimas. Planuojama, kad šiame Lietuvos pirmininkavimo Demokratijų Bendrijai renginyje dalyvaus apie 600 oficialių pareigūnų, įskaitant aukšto lygio pareigūnus, 200 nevyriausybinių organizacijų, ir 100 tarptautinės žiniasklaidos atstovų. Bus organizuoti du paraleliniai renginiai – jaunimo forumas ir parlamentinis forumas. Šis Lietuvos pirmininkavimo demokratijų bendrijai baigiamasis renginys bus skirtas taip pat ir 2001 metais Vilniuje organizuotos aukšto lygio tarptautinės konferencijos „*WoMen and Democracy*“ dešimties metų jubiliejui pažymėti.

166. 2011 metais Lietuva pradeda pirmininkavimą Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijai (ESBO). Lietuvos Pirmininkavimo ESBO vienas iš pirmųjų renginių bus skirtas moterų tematikai. 2011 metų kovo 3-4 d. Vilniuje kartu su ESBO sekretoriatu Vienoje bus organizuota tarptautinė konferencija, skirta moterų versle tematikai, kurioje kitų šalių moterys verslininkės ar ketinančios pradėti savo verslą turės galimybę ne tik dalyvauti plenarinėse sesijose ir diskusijose darbo grupėse, bet ir susipažinti su konkrečiais Lietuvos moterų verslininkių geros praktikos pavyzdžiais, ypač netradicinėse moterims srityse, apsilankyti moterų vadovaujamosiose verslo kompanijose. Tikimasi, kad konferencija sudarys galimybę moterims verslininkėms iš įvairių šalių aptarti verslo plėtros idėjas, susirasti naujus partnerius naujiems dvišaliams ar daugiašaliams verslo projektams, paskatins moteris imtis verslo mažiau tradicinėse moterims srityse, toliau keistis geros praktikos pavyzdžiais ir kt.

167. Lietuva, dalyvaudama tarptautinėse operacijose, vadovaujasi Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijomis 1325 (2000) dėl ginkluotų konfliktų įtakos moterų saugumui ir jų dalyvavimo įgyvendinant taiką ir 1820 (2008) dėl seksualinio smurto ginkluotuose konfliktuose.

168. Profesinės karo tarnybos kariams rengimo tarptautinėms operacijoms metu suteikiama teisinė informacija apie ypatingą vaikų ir moterų apsaugą ginkluotų konfliktų metu, jie supažindinami su Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijomis 1325 (2000) ir 1820 (2008). Tačiau Lietuva neturi kvalifikuotų specialistų, galinčių skaityti paskaitas ginkluotų konfliktų įtakos moterų padėčiai, jų specifinių poreikių konfliktų metu ir moterų dalyvavimo tarptautinėse operacijose temomis. Todėl Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010–2014 metų programos atskira priemonė yra skirta 2011 ir 2012 metais parengti ekspertus, kurie galės skaityti šias paskaitas kariams ir civiliams tarnautojams, vykstantiems į tarptautines operacijas. Užsienio reikalų ministerija, be to, sudarė tarpinstitucinę darbo grupę, kuri parengs atskirą veiksmų planą Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijai 1325 (2000) įgyvendinti.

9 straipsnis

169. Lietuvos Respublikos Seimas 2008 m. liepos 15 d. priėmė Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo įstatymą³¹, kuriuo 2002 m. rugsėjo 17 d. priimtą Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymą išdėstė nauja redakcija. Todėl Lietuvos Respublikos pilietybės teisinių santykių reguliavimas keitėsi, tačiau Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymu nustatytų pilietybės įgijimo ir netekimo pagrindų, sąlygų ir tvarkos taikymas nepriklauso nuo asmens lyties. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme išlieka įtvirtinta nuostata, kad Lietuvos Respublikos piliečiai turi visas socialines ekonomines, politines ir asmenines teises bei laisves, kurias skelbia ir garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymai ir kiti teisės aktai, taip pat Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys. Lietuvos Respublikos piliečių, nepriklausomai nuo jų lyties, teisinė padėtis yra traktuojama vienodai.

³¹ Žin., 2008, Nr. 83-3293

170. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme įtvirtintas Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimo sudarant ir nutraukiant santuoką principas. Jeigu Lietuvos Respublikos pilietis yra sudaręs santuoką su asmeniu, kuris yra kitos valstybės pilietis arba asmuo be pilietybės, taip pat tokią santuoką nutraukus sutuoktinių pilietybė savaime nepasikeičia.

2 dalis

171. Pagal Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo nuostatas vaikas, kurio bent vienas iš tėvų yra Lietuvos Respublikos pilietis, yra Lietuvos Respublikos pilietis, nesvarbu, ar jis gimė Lietuvos Respublikos teritorijoje, ar už jos ribų. Vaiko Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimas nepriklauso nuo to, kuris iš tėvų – tėvas ar motina – yra Lietuvos Respublikos pilietis.

172. Vienas iš naujojo Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo tikslų buvo iš naujo apibrėžti Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo gimimu sąlygas ir vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo gimimu principu nustatyti, kad vaikas, gimimu įgijęs ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir kitos valstybės pilietybę, yra Lietuvos Respublikos pilietis, t. y. gali turėti daugiau nei vieną pilietybę. Nuostatos dėl vaikų, gimusių Lietuvos Respublikos teritorijoje asmenims be pilietybės, nuolat gyvenantiems Lietuvoje, taip pat dėl vaikų, kurių tėvai nežinomi, Lietuvos Respublikos pilietybės nepasikeitė. Šiuo įstatymu įtvirtinta nuostata, kad ne tik vaikas, kurio abu tėvai yra Lietuvos Respublikos piliečiai, bet ir vaikas, kurio tėvai turi skirtingą pilietybę ir vienas iš jų yra Lietuvos Respublikos pilietis, yra Lietuvos Respublikos pilietis, nesvarbu, ar jis gimė Lietuvos Respublikos teritorijoje, ar už jos ribų (9 straipsnio 1 dalis).

173. Pilietybės įstatymo 11 straipsnio 2 dalis nustato, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje rastas ar gyvenantis vaikas, kurio abu tėvai nežinomi, abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs ar pripažinti nežinia kur esančiais, abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nustatyta tvarka pripažinti neveiksniais, tėvams arba turimam vieninteliam iš tėvų neterminuotai apribota tėvų (tėvo ar motinos) valdžia ir vaikui nustatyta nuolatinė globa (rūpyba), yra Lietuvos Respublikos pilietis, jeigu nepaaiškėja aplinkybės, dėl kurių vaikas įgytų kitokį statusą. Minėto įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jeigu abu tėvai netenka Lietuvos Respublikos pilietybės, atitinkamai pasikeičia jų vaikų, nesukakusių 18 metų (senoje įstatymo redakcijoje - 14 metų), pilietybė. Tačiau kartu nurodoma, kad ši įstatymo nuostata netaikoma, jeigu dėl tėvų pilietybės pasikeitimo vaikas liktų be pilietybės.

10 straipsnis

174. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme³² apibrėžiama, jog vienas iš švietimo sistemos principų yra lygios galimybės – švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmenų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; kiekvienam asmeniui laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo, pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują.

175. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose sudarytos vienodos sąlygos įgyti išsilavinimą. Priešmokyklinis, pradinis, pagrindinis ir vidurinis ugdymas laikomas vienu svarbiausiųjų švietimo politikos prioritetų, mokymosi visą gyvenimą pagrindu.

176. 2009 m. pabaigoje šalyje veikė 642 ikimokyklinio ugdymo įstaigos, iš jų mieste – 506, kaime – 136. 194 bendrojo lavinimo mokyklose įsteigtos ikimokyklinio ugdymo grupės. 2004–2008 m. 1–6 metų vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, aprėptis kasmet didėjo. 2009 m. ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo lavinimo mokyklų

³² Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853

priešmokyklinio ugdymo grupėse buvo ugdoma 93,7 tūkst. vaikų, tai sudarė 55 procentus visų šalies 1–6 metų vaikų, tačiau kaimo ir miesto vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, dalis yra nevienoda: mieste šis skaičius sudarė 72,6 procento, o kaime tik 22,8 procento visų 1–6 metų amžiaus gyventojų. Šalyje iš visų ikimokyklinės įstaigos lankančių vaikų mergaitės sudarė 48,3 procento.

177. Nuo 2007 m. rugsėjo 1 d. visos švietimo įstaigos (ir valstybinės, ir privačios), teikiančios ikimokyklinį ugdymą, pačios rengia ugdymo programas pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627 patvirtintą Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašą³³. Siekiant maksimaliai užtikrinti ikimokyklinio ugdymo kokybę, artimiausiu metu ketinama peržiūrėti minėtą aprašą. Rengdamos programas, švietimo įstaigos atsižvelgia į savo įstaigos vaikų, šeimų ir vietos bendruomenės tradicijas ir poreikius, įstaigos galimybes, regiono savitumą, išnagrinėja teisės aktus, reglamentuojančius ankstyvąjį vaikų ugdymą. Rengiant programą gali būti naudojamos ikimokyklinio ugdymo ekspertų komisijos rekomenduotos ikimokyklinio ugdymo programos.

178. Pradinis ir pagrindinis ugdymas Lietuvoje įgyvendinamas vadovaujantis Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiomis programomis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. ISAK-2433³⁴. Bendrosios programos apibrėžia pradinio ir pagrindinio ugdymo turinį valstybės lygmeniu, siekiant ugdymo dermės, prieinamumo ir kokybės visoje šalies švietimo sistemoje. Mokyklos ir mokytojai, vadovaudamiesi Bendrosiomis programomis, formuoja mokyklos ir klasės lygmens ugdymo turinį, pritaikydami jį pagal atskirų klasių ir mokinių poreikius taip, kad mokiniai pagal savo išgales pasiektų kuo geresnių rezultatų. Mokyklose ugdymo turinys remiasi visuomenės darnaus vystymosi nuostatomis, pagrindinės darnaus vystymosi temos: kultūrų, biologinė ir kraštovaizdžio įvairovė, atsakomybė už aplinkos išsaugojimą vietos ir pasaulio mastu, taika ir konfliktai, pilietiškumas, skurdo mažinimas, klimato kaita, demokratija, teisingumas, sveikata, lyčių lygybė ir kt. – integruojamos į dalykų ugdymo turinį. Siekiama, kad baigęs pagrindinio ugdymo programą mokinys būtų įgijęs bendrąsias kompetencijas, gerbtų ir toleruotų įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmones, žinotų savo ir kitų teises ir pareigas, suvoktų save kaip bendruomenės ir visuomenės narį. Pagrindinio ugdymo programa baigiama pasiekimų patikrinimu. Pagrindinio ugdymo programos baigiamosios klasės mokiniai, baigę pagrindinio ugdymo programas, įgyja pagrindinį išsilavinimą.

179. Vidurinio ugdymo programa įgyvendinama vadovaujantis Vidurinio ugdymo programos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-1387³⁵. Vidurinio ugdymo programos pagrindas yra ugdymo individualizavimas ir diferencijavimas atsižvelgiant į mokinių siekius, polinkius ir gebėjimus, sudarant jiems galimybes planuoti profesinę karjerą, rinktis mokymosi kryptį atitinkančius dalykus ir skirtingus jų kursus. Mokiniai, baigę vidurinio ugdymo programą ir išlaikę brandos egzaminus, įgyja vidurį išsilavinimą, kurį liudija brandos atestatas.

180. Mokinio pažangos ir pasiekimų vertinimas ir įteisinimas nepriklauso nuo lyties. Pagrindinio ugdymo programos pasiekimų patikrinimai ir brandos egzaminai visose šalies mokyklose yra vienodi, nepriklausomai nuo regiono, švietimo įstaigos formos ar asmens lyties.

181. 2009–2010 mokslo metais šalyje veikusiose 1364 bendrojo lavinimo mokyklose mokėsi 440504 mokiniai, merginos sudarė 49,3 procento visų mokinių, kaimo mokyklose mokosi 93 852 mokiniai (21,3 procento visų mokinių). 2009 m. pagrindinio išsilavinimo pažymėjimus gavo 47,3 tūkst. mokinių (92 procentai visų 16 metų šalies gyventojų), iš jų 40,7 tūkst., arba 86 procentai, tais pačiais metais tęsė mokslą 11 klasėje ir siekė vidurinio išsilavinimo (92 procentai

³³ Žin., 2005, Nr. 52-1752

³⁴ Žin., 2008, Nr. 99-3848

³⁵ Žin., 2006, Nr. 76-2930; 2007, Nr. 53-2050

merginų ir 79 procentai vaikinių). 2009 m. vidurinį išsilavinimą bendrojo lavinimo mokyklose įgijo 38,4 tūkst. abiturientų, arba 93 procentai visų dvyliktokų.

182. Mokyklose, profesinio mokymo įstaigose, jaunimo centruose, švietimo centruose, neformaliojo ugdymo įstaigose sukurta profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema, įsteigti profesinio informavimo taškai, jie aprūpinti technine įranga, parengti juose dirbantys specialistai. Švietimo ir mokslo ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. ISAK-739/A1-116³⁶ patvirtintas Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašas. Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo tikslas – padėti asmenims pasinaudoti galimybėmis švietimo, mokymo bei užimtumo srityse ir aktyviai kurti savo profesinę karjerą. Šios paslaugos, neatsižvelgiant į lytį, skiriamos tiems, kurie dar nėra pradėję profesinės karjeros, dirbantiesiems, bedarbiams ir darbdaviams.

183. Profesinio mokymo paskirtis – padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje. Profesinėse mokyklose pirminis profesinis mokymas teikiamas ne jaunesniems kaip 14 metų asmenims. Mokoma pagal įvairių tipų programas. Baigusiems mokymo programą asmenims išduodamas profesinio mokymo diplomas ar kvalifikacijos pažymėjimas. Mokiniai, lygiagrečiai su profesinio mokymo programa baigę pagrindinio ugdymo programą, įgyja pagrindinį išsilavinimą, o baigę vidurinio ugdymo programą ir išlaikę brandos egzaminus – vidurinį išsilavinimą. Profesinio mokymo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmenų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; kiekvienam asmeniui, neatsižvelgiant į jų lytį, suteikiama teisė rinktis kvalifikuotą profesinį rengimą, laiduoja pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują, studijuojant naudotis lengvatomis.

184. 2009–2010 mokslo metų pradžioje profesinėse mokyklose 100 vyrų teko 59 moterys. 2009–2010 m. m. Lietuvoje veikė 78 profesinės mokyklos, jose mokėsi 47 886 mokiniai. 2009 metais profesinio mokymo įstaigose 7,7 tūkst. mokinių kartu su brandos atestatu įgijo ir profesiją. 2009–2010. m. m., palyginti su praėjusiais mokslo metais, mokinių skaičius profesinėse mokyklose padidėjo 4 tūkst., arba 9 procentais, ir yra didžiausias per pastarąjį dešimtmetį. Profesinių mokyklų mokinių didžiąją dalį sudarė vyrai – 62,7 procento, moterys – 37,3 procento. Šiose mokyklose vyrai dažniau renkasi inžinerines profesijas (98 procentai), architektūrą ir statybą (96 procentai) bei transporto paslaugų mokymo programas (98 procentai), o merginos renkasi mokytis socialinio slaugytojo ir auklės, kirpėjo mokymo programas – 98 procentai merginų, 76 procentai – viešbučių, restoranų ir viešojo maitinimo mokymo programas.

185. Lietuvos Respublikos aukštosios mokyklos turi autonomiją, apimančią akademinę, administracinę, ūkio ir finansų tvarkymo veiklą, grindžiamą savivaldos principu, akademinę laisvę ir apibrėžtą Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo³⁷ bei aukštųjų mokyklų statutų. Lietuvoje aukštosios mokyklos yra dviejų tipų – universitetai ir kolegijos. Visiems aukštųjų mokyklų studentams, neatsižvelgiant į jų lytį, pablogėjus sveikatai arba esant kitoms svarbioms priežastims, suteikiamos akademinės atostogos, tarp jų nėštumo ir gimdymo bei atostogos vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai.

186. Kolegija yra aukštoji mokykla, kurioje vykdomos koleginės studijos, plėtojami taikomieji moksliniai tyrimai ir (arba) profesionalus menas. Koleginės studijos orientuotos į pasirengimą profesinei veiklai, sudarančios sąlygas įgyti taikomaisiais moksliniais tyrimais ir (ar) taikomąja moksline veikla grindžiamą profesinio bakalauro kvalifikacinį laipsnį ir (arba) profesinę kvalifikaciją. Asmenims, baigusiems koleginių studijų programas, suteikiamas atitinkamos studijų krypties profesinio bakalauro laipsnis arba profesinio bakalauro laipsnis ir profesinė kvalifikacija. 2009–2010 mokslo metais Lietuvoje veikė 23 kolegijos, jose studijavo 56704 studentai, iš jų 57,6 procento buvo merginos. Kolegijose moterys sudarė 75 procentus

³⁶ Žin., 2005, Nr. 60-2132

³⁷ Žin., 2009, Nr. 54-2140

pedagoginio personalo. Minimose aukštosiose mokyklose merginos sudaro daugumą šiose studijų programose: žurnalistika ir informacija (94,3 procento), socialinės paslaugos (91,5 procento), pedagogika (92 procentai), sveikatos priežiūra (86,9 procento). Studijų programos, kuriose daugumą sudarė studentai vyrai, buvo inžinerija ir inžinerinės profesijos (96 procentai), kompiuterija (91,5 procento), architektūra ir statyba bei transporto paslaugos (po 79,9 procento).

187. Universitetas yra aukštoji mokykla, kurioje vykdomos universitetinės studijos, atliekami moksliniai tyrimai, eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra ir (arba) plėtojamas aukšto lygio profesionalus menas. 2009–2010 m. m. pradžioje veikė 23 universitetai, juose studijavo 144301 studentas, iš jų 60,2 procento buvo moterų ir 39,8 procento vyrų. Esant didesniai moterų nei vyrų skaičiui Lietuvoje (atitinkamai 53 procentai ir 47 procentai) pastarieji rodikliai rodo, kad vyrai rečiau nei moterys yra linkę siekti aukštojo išsimokslinimo. Pažymėtina, kad universitetuose dirba beveik vienodas procentinis skaičius dėstytojų vyrų ir moterų. 50,2 procento dėstytojų sudarė vyrai. Universitetuose daugiausia merginų studijuoja socialines paslaugas (87,5 procento), psichologiją (89 procentai), sveikatos priežiūrą (79,8 procento), pedagogiką ir humanitarinius mokslus (77 procentai), žurnalistiką (78,7 procento). Pažymėtina, kad per 2003–2008 metus gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų studijas baigiančių vyrų ir moterų skaičiaus santykinis skirtumas padidėjo. 2003 m. jis buvo 32,3, o 2009 m. – 33,5 procentinio punkto. 2007 m. Lietuvoje 1000-iui gyventojų teko 12 20–29 metų moterų ir 24 vyrai, baigusiu matematikos, gamtos mokslų arba technologijų studijas. Ši reikšmė buvo antra pagal dydį (pirmoje vietoje buvo Portugalija) Europos Sąjungoje. Iš viso 2009 m. aukštosios mokyklos parengė 44,6 tūkst. aukštojo mokslo specialistų, iš jų 66 procentus sudarė moterys. Iš įgijusiųjų profesinio bakalauro, bakalauro ar magistro laipsnius moterys sudarė 61,5 procento, daktaro mokslo laipsnį universitetuose įgijusiųjų 55 procentai buvo moterys.

188. Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje lyčių lygybės srityje išryškėja dvi pagrindinės problemos: aukštojo mokslo studijas baigusios merginos užima ne tokias perspektyvias karjeros ir pajamų požiūriu darbo vietas; neproporcingai mažas moterų mokslininkų, einančių aukščiausias mokslines ir vadovaujančias pareigas, skaičius.

189. Siekdama gerinti padėtį, Švietimo ir mokslo ministerija 2008 m. birželio 2 d. įsakymu Nr. ISAK-1600 patvirtino „Moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo moksle strategiją“³⁸, kuria siekiama sukurti tvirtą ir realų pagrindą lyčių lygybei užtikrinti moksle. Strategijoje numatyti priemonės įgyvendinti vykdomas projektas „Lyčių lygybės moksle stiprinimas“, finansuojamas iš ES 2007-2013 m. struktūrinės paramos lėšų pagal Tyrėjų karjeros programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. ISAK-233539, Žinių apie MTEP sklaidą paprogramę. Įgyvendinant Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programos uždavinį – „Skatinti moteris siekti aukščiausių mokslo laipsnių; skatinti vyrus įgyti aukštąjį išsilavinimą“, numatoma parengti rekomendacijas mokslo ir studijų institucijoms dėl mokslininkų moterų ir vyrų lygių galimybių įtvirtinimo.

b)

190. Švietimo įstatymu bendrojo lavinimo mokyklose garantuojamos lygios galimybės naudotis vienodomis mokymo programomis, mokymo metodais, mokymo priemonėmis, vienodos kokybės mokyklos patalpomis ir įrengimais. 2009 m. pradžioje nebuvo nė vienos mokyklos, skirtos išskirtinai mergaitėms (merginoms) ar berniukams (vaikinams). Mokyklos vienos lyties mokiniams Lietuvoje nekuriamos ir šiuo metu. Pradinio ugdymo programoje pabrėžiama, kad šių dienų Lietuvos mokykloje „kuriami darnūs berniukų ir mergaičių tarpusavio santykiai“.

³⁸ Žin. 2008, Nr. 67-2537

³⁹ Žin., 2008, Nr. 7-261

191. Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogo profesija tarp vyrų yra labai nepopuliari, 2009 m. net 99,1 procento ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų buvo moterys. Miesto ikimokyklinėse įstaigose dirba kur kas daugiau pedagogų, turinčių aukštąjį išsilavinimą ir įgijusių ikimokyklinio ugdymo specialybę (70 procentų visų pedagoginių darbuotojų), kaime šis skaičius tik 53,8 procento.

192. Lyginant kaimo ir miesto mokyklose besimokančių vaikų švietimo prieinamumą ir lygių galimybių užtikrinimą, pažymėtina, kad iš viso kaimo mokyklose mokosi 93 852 mokiniai (21,3 procento visų mokinių), vienam kaimo mokyklų mokiniui tenka 18,2 m² mokyklos ploto dalies, 100 kaimo mokyklų mokinių tenka 8,6 kompiuterio, miesto mokyklose mokosi 346 652 (78,7 procento) mokiniai, vienam miesto mokykloje besimokančiam mokiniui tenka 10,1 m² mokyklos ploto. 100 miesto mokyklų mokinių tenka 11,1 kompiuterio. Miesto mokyklose dirba daugiau pedagogų, turinčių aukštąjį pedagoginį išsilavinimą, t. y. 91,1 procento visų pedagogų, o kaimo mokyklose šis skaičius yra 86,1 procento.

193. Lietuvoje vykdomų nacionalinių mokinių pasiekimų ir tarptautinių lyginamųjų mokinių pasiekimų tyrimų rezultatai rodo, kad šalyje egzistuoja mergaičių ir berniukų mokymosi pasiekimų skirtumai. Apskritai bendrieji mergaičių pasiekimai yra aukštesni nei berniukų, tačiau situacija atskirose ugdymo srityse nevienoda. Aktualiausia ir susirūpinimą kelianti sritis – žymiai aukštesni visose amžiaus grupėse mergaičių nei berniukų lietuvių gimtosios kalbos mokymosi pasiekimai. Ypač žemi kaimo ar miestelių mokyklų berniukų lietuvių kalbos pasiekimai. Pastaraisiais metais taip pat ima ryškėti tam tikra skirtumų dinamika matematikoje bei socialiniuose moksluose – aukštesnėse klasėse šių ugdymo sričių mergaičių pasiekimai taip pat aukštesni nei berniukų. 2009 m. bendrojo lavinimo mokyklose kursą kartojo apie 1 procentas visų mokinių, tarp kurių mergaitės sudarė apie 30 procentų.

194. Profesinės mokyklos savo veiklos nuostatuose numato visų mokinių lygias galimybes naudotis mokyklos biblioteka, sporto sale, vadovėliais, vienodos kokybės mokymo priemonėmis ir patalpomis, apsigyventi mokyklos bendrabutyje, dalyvauti mokyklos savivaldoje, sporto varžybose ir kūno kultūros pratybose, rinktis kitas saviraiškos formas ir kita. Profesinio mokymo programos rengiamos vadovaujantis atitinkamos srities profesinei kompetencijai ir bendriesiems gebėjimams įgyti keliamais reikalavimais, neatsižvelgiant į tai, kur – kaimo ar miesto profesinėje mokykloje – programa įgyvendinama. Atviroje informavimo, konsultavimo, orientavimo sistemoje (AIKOS) nėra nė vienos profesinio mokymo programos, kuri būtų skirta tik moterims ar tik vyrams (švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. V-1435 „Dėl Formaliojo profesinio mokymo programų rengimo ir įteisinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“⁴⁰).

c)

195. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę švietimo sistema ir ugdymo procesas buvo reformuojami, vadovėliai ir mokymo programos perrašomi siekiant atspindėti šiuolaikinio pasaulio vizijas, socialines ir politines aktualijas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. ISAK-1051⁴¹ patvirtintame Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos apraše nurodoma, kad vienas iš pagrindinių vadovėlio turinio metodinių principų yra lygių galimybių principas, vadovėlis turi atitikti pagrindines demokratinės visuomenės ir Lietuvos valstybės vertybes, būti nešališkas lyties, amžiaus grupių, neįgalumo, gebėjimų, socialinės padėties, rasės, etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų atžvilgiu. 2010 m. vykdyto tyrimo „Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose“ metu atlikta kokybinė ugdymo priemonių – vidurinių mokyklų dešimtų klasių vadovėlių – diskurso analizė parodė, kad juose vartojama universali ir objektyvi kalba.

⁴⁰ Žin., 2010, Nr. 105-5436

⁴¹ Žin., 2009, Nr. 61-2450

196. Lietuvos švietimo išskelti tikslai apima demokratiškas tradicijas įtvirtinimą, socialinės atskirties mažinimą, nelygybės išstūmimą, kultūrų įvairovės skatinimą. Ugdymo sistemoje siekiama diegti tolerancijos ir pagarbos vertybes, atsisakyti išankstinių stereotipinių nuostatų apie įvairias visuomenės socialines grupes. Mokyklose pedagogai į dalykų pamokas integruoja pilietiškumo, demokratijos, tolerancijos, lyčių lygybės, lytiškumo temas. 2008 m. mokytojams, socialiniams pedagogams buvo parengta mokomoji medžiaga „Lyčių lygybės ugdymo galimybės mokykloje“. Šis leidinys supažindina pedagogus su lyčių lygybės ugdymo tikslais mokykloje, pateikia metodinių priemonių ir rekomendacijų, padedančių organizuoti lyčių lygybės ugdymą klasėje ir mokyklos bendruomenėje.

197. Šiuo metu trijose šalies aukštosiose (Vilniaus universitete, Šiaulių universitete, Kauno technologijos universitete) mokyklose veikia Lyčių studijų centrai. Šie centrai siekia plėtoti studijas bei tyrimus lyčių lygybės srityje, taip pat vykdyti mokslinę, informacinę, švietėjišką, konsultacinę veiklą, didinti supratimą apie kultūros suformuotų stereotipų įtaką visuomeniniams reiškiniams ir jų pokyčius. Vienas pagrindinių Lyčių studijų centrų tikslų – integruoti lyčių studijas į bendrą universitetų mokymo procesą.

198. Įgyvendinant Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2005-2009 metų programos⁴² priemones, 2008 metais Švietimo ir mokslo ministerija organizavo aštuonis kvalifikacijos tobulinimo kursus lyčių lygybės klausimais, kuriuose dalyvavo 315 dalyvių. Mokytojams, socialiniams pedagogams buvo parengta mokomoji medžiaga „Lyčių lygybės ugdymo galimybės mokykloje“. Konkurso būdu finansuoti neformaliojo švietimo projektus lyčių lygybės klausimais, paremti 7 projektai. 2009 metais organizuota konferencija, kurioje aptarta darbo su skirtingų lyčių vaikais specifika. Konferencijoje dalyvavo 45 socialiniai pedagogai ir kiti pagalbos vaikui specialistai.

199. Nepaisant visų įgyvendinamų priemonių, daugumos pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kompetencijos moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo srityje dar yra nepakankamos. Įgyvendinant Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programos uždavinį – „Užtikrinti moterų ir vyrų lygių galimybių principo taikymo stebėseną švietimo ir mokslo įstaigose“, numatoma integruoti moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo aspektą į organizuojamus projektų rėmimo konkursus, taip pat numatoma organizuoti seminarus, skirtus keisti diskriminuojamą požiūrį į moteris ir vyrus švietimo srityje.

d)

200. Lietuvos profesinių mokyklų mokiniams ir aukštųjų mokyklų studentams nepriklausomai nuo jų lyties sudarytos vienodos galimybės gauti stipendiją ar kitokią materialinę paramą.

201. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymu⁴³ mokiniams, kurie mokosi pagal profesinio mokymo programas, siekdami įgyti pirmąją kvalifikaciją, ir vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigų mokiniams Vyriausybės nustatyta tvarka gali būti mokamos stipendijos ir teikiama kita materialinė parama. Specialiųjų poreikių mokiniams, siekiantiems įgyti pirmąją kvalifikaciją ir negaunantiems stipendijos, teisės aktų nustatyta tvarka skiriamas maitinimas ir teikiama kita materialinė parama.

202. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymu⁴⁴ studentams gali būti mokamos socialinės ir skatinamosios stipendijos. Aukštųjų mokyklų pirmosios, antrosios pakopų ir vientisųjų studijų studentams Vyriausybės nustatyta tvarka iš valstybės biudžeto lėšų gali būti mokamos socialinės stipendijos. Skatinamosios stipendijos geriausiems studentams

⁴² Žin., 2005, Nr. 116-4202

⁴³ Žin., 1997, Nr. 98-2478; 2010, Nr. 67-3338

⁴⁴ Žin., 2009, Nr. 54-2140

skiriamos iš aukštųjų mokyklų ar kitų lėšų, atsižvelgiant į studijų rezultatus ar kitus akademinis laimėjimus.

203. 2009 m. buvo sukurta valstybės remiamų paskolų studentams sistema, kuri pakeitė nuo 1999 m. veikusią valstybės paskolų sistemą. Valstybės remiamų paskolų esmė – kredito įstaigos savo lėšomis teikia paskolas studentams, už kurias garantuoja valstybė.

204. Nuo 2010 m. išplėstas socialinių stipendijų gavėjų ratas. Socialines stipendijas gali gauti valstybinių ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų ir valstybės finansuojamose ir mokamose studijų vietose studijuojantys studentai.

205. Socialinės stipendijos skiriamos studentams, kurie:

– yra iš nepasiturinčių šeimų ar vieni gyvenantys asmenys, turintys teisę gauti arba gaunantys socialinę pašalpą pagal Lietuvos Respublikos pinigines socialines paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymą;

– turi teisę aktų nustatyta tvarka nustatytą 45 procentų ar mažesnę darbingumą arba sunkų ar vidutinį neįgalumą;

– yra ne vyresni kaip 25 metų ir jiems iki pilnametystės įstatymų numatyta tvarka buvo nustatyta globa (rūpyba) arba kurių tėvai (turėtas vienintelis iš tėvų) yra mirę.

206. Nuo 2009 m. valstybės mastu nebereguliuojamos skatinamosios stipendijos studentams. Kokiems studentams, už kokius akademinis rezultatus ir kokio dydžio skatinamąsias stipendijas skirti – sprendžia konkreti aukštoji mokykla, remdamasi universiteto rektoriaus arba kolegijos direktoriaus patvirtintais stipendijų skyrimo nuostatais.

e)

207. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose kaip vienas iš pagrindinių siekių įtvirtintas tęstinės, mokymasi visą gyvenimą laiduojančios ir prieinamos, socialiai teisingos švietimo sistemos išplėtojimas. Plėtojant Lietuvos švietimą, iki 2012 metų planuojama pasiekti, kad Lietuvos gyventojai turėtų realias galimybes mokytis visą gyvenimą, nuolat atnaujinti ir plėtoti savo gebėjimus; kasmet mokytusi ne mažiau kaip 15 procentų darbingo amžiaus suaugusių šalies gyventojų. 2009–2010 m. m. pradžioje Lietuvoje pagal bendrojo ugdymo programas mokėsi 14850 suaugusiųjų (38 procentai moterų ir 62 procentai vyrų), t. y. 3,4 procento visų mokinių. Nors mokinių sumažėjo, tačiau suaugusių mokinių, kurie mokėsi pagal bendrojo ugdymo programas, dalis nepakito. Per pastaruosius trejus metus išaugo ūkio subjektų, vykdančių neformalųjį suaugusiųjų švietimą, skaičius. Palyginti su 2008 m., ypač padaugėjo viešosios ir privačios (1,6 karto) bei vien privačios nuosavybės (1,8 karto) įstaigų.

208. 2010 m. šalyje veikė 103 įstaigos, kurių paskirtis (ar viena iš paskirčių) – formalusis ar neformalusis suaugusiųjų mokymas. Tai suaugusiųjų mokymo centrai, darbo rinkos mokymo centrai, jaunimo ir suaugusiųjų mokyklos, vidurinės mokyklos, švietimo centrai, švietimo ir pedagoginės psichologinės pagalbos centrai, profesinio mokymo centrai, pagrindinės mokyklos, gimnazijos, kolegijos, institutai, kitos mokyklos ir centrai. Jos veikė 42 savivaldybėse. Tačiau daugiau šio tipo mokymo įstaigų yra miestuose. Daugiausia jų – sostinėje. Tik 6 įstaigos yra rajonuose (Vilniaus, Kauno, Švenčionių, Trakų, Klaipėdos). Statistikos departamento duomenimis, kaimo vietovėse suaugusiųjų mokymo paskirties mokyklų nėra. 18-koje savivaldybių formaliu ar neformaliu suaugusiųjų švietimu užsiimančių mokyklų nėra. Iš dalies suaugusiųjų mokymosi poreikius gali tenkinti didžiuosiuose miestuose esančios mokymo įstaigos, tačiau tokiu atveju besimokantieji turėtų važinėti mokytis, o tai mokymosi motyvacijos nedidina.

209. Džiugina tai, kad Lietuvoje kasmet didėja aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30 – 34 metų gyventojų dalis. 2003–2009 m. ši dalis išaugo daugiau nei dvigubai ir 2009 m. sudarė 32,6 procento. Lyginant pagal gyvenamąją vietovę, tiek mieste, tiek kaime įgijusių aukštąjį išsilavinimą asmenų dalis kasmet didėjo, tačiau mieste gerokai sparčiau. 2009 m. mieste 30 – 34

metų gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, buvo 40,4 procento, o kaime – maždaug 3 kartus mažiau.

210. 2003–2009 m. 30 – 34 metų moterų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalis didėjo sparčiau nei vyrų. 2009 m. Lietuvoje jų dalis buvo 39,7 procento, t. y. 1,5 karto didesnė nei vyrų (25,8 proc.). Tokia tendencija rodo, kad Lietuvos moterys kryptingiau nei vyrai siekia aukštojo išsilavinimo. Didėjo ir aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25 – 64 metų asmenų dalis. Nuo 2005 iki 2009 m. ši dalis padidėjo 5 procentiniais punktais ir 2009 m. sudarė 25,5 procento. Tarp išsilavinimą įgijusių 25 – 64 metų gyventojų 2009 m. daugiausia buvo aukštąjį išsilavinimą įgijusiųjų – apie ketvirtadalis (25,5 procento). Kiek daugiau nei penktadalis (22,2 procento) suaugusiųjų turi įgiję vidurinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją, apie penktadalis – vidurinį (19,3 procento). Pastarųjų poros metų tendencija – kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo daugiau žmonių jį turi įgiję. Turinčių tik pagrindinį išsilavinimą, pagrindinį ir profesinę kvalifikaciją, aukštesnįjį (dabar nebeteikiamą) ar pradinį išsilavinimą suaugusiųjų pastaraisiais metais vis mažėja. Aukštesnis išsilavinimas įgyja vis didesnę reikšmę mūsų visuomenėje ir kiekvieno žmogaus gyvenime. Žymiai daugėja suaugusiųjų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, o suaugusiųjų, turinčių žemą išsilavinimą, mažėja. Vidurinį išsilavinimą turinčių suaugusiųjų mažėjo iki 2008 m., 2009 metais jų padaugėjo. Turinčiųjų vidurinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją skaičius auga nuo 2006 m.

211. Lietuvos gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis pastaruoju metu mažėja. 2003 m. besimokančiųjų dalis sudarė 3,8 procento, 2007 m. ji gerokai padidėjo ir sudarė 5,3 procento, tačiau 2009 m. sudarė vėl tik 4,5 procento. Palyginti su 2007 ir 2008 m., tiek bendras, tiek moterų (ypač!), tiek miesto ir kaimo gyventojų mokymosi lygis sumažėjo. Vis dėlto vyrų mokymosi lygis beveik nekito. 2009 m. Lietuvoje 25 – 64 metų moterų mokymosi visą gyvenimą lygis buvo 5,4 procento, tuo tarpu vyrų – 3,6 procento, kaimo gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis (2,3 procento) žemesnis negu miesto gyventojų (5,5 procento). Pagal mokymosi visą gyvenimą rodiklį Lietuva atsilieka nuo ES 2009 m. vidurkio (9,3 procento). Tai vienas iš veiksnių, galinčių turėti įtakos socialinei atskirčiai sparčiai kintančiomis ekonominėmis ir visuomenės raidos sąlygomis.

f)

212. Lietuvoje nevykdomos programos, skirtos specialiai tik merginoms ar moterims, per anksti palikusioms mokyklas. Įgyvendinamos programos, skirtos visiems vaikams, nepriklausomai nuo jų lyties. 2005 metais pradėtas įgyvendinti ir iki šiol vykdomas ES struktūrinių fondų lėšomis remiamas projektas „Iškritusių iš mokyklos mokinių gražinimas“. Projekto tikslas – tobulinti ir koordinuoti prevencinę veiklą, sprendžiant „iškritimo“ iš mokyklos problemą bei didinant pagrindinį išsilavinimą turinčių asmenų skaičių. Projekto veiklomis siekiama spręsti mokyklos nelankymo problemą: didinti pedagoginės psichologinės pagalbos prieinamumą, užtikrinti tinkamą infrastruktūrą, kurti naujas mokymo programas (modulius), specialias klases darbui su nesimokančiais ar mokyklos nelankančiais vaikais, prevencijos (gražinimo) modelius, gerinti teikiamą pagalbą mokymosi sunkumų turintiems vaikams, tobulinti pedagogų, švietimo pagalbos specialistų kompetenciją ir modernizuoti jų darbo aplinką, analizuoti problemas, taikomų programų veiksmingumą ir panašiai. Įgyvendinant šį projektą, sukurtas iškritusių iš bendrojo lavinimo mokyklų vaikų gražinimo ir iškritimo iš mokyklos prevencijos modelis ir jo įgyvendinimo rekomendacijos. Minėtas modelis įgyvendintas praktiškai.

213. Siekiant mažinti bendrojo lavinimo mokyklose pagal privalomojo švietimo programas nesimokančių vaikų skaičių, 2008 m. patvirtinta Mokyklos nelankančių vaikų sugražinimo į mokyklas programa, kurioje numatyta nesimokančių vaikų skaičių nustatyti lyginant Lietuvos mokinių registro duomenis su Lietuvos gyventojų registro turimais

duomenimis. Šiuo metu duomenys yra tikslinami, siekiant išvengti techninių paklaidų išbandant sistemą.

214. Anksti pasitraukiančiųjų iš švietimo sistemos – vidurinio išsilavinimo neįgijusių ir nesimokančių 18 – 24 metų jaunuolių – dalis 2009 m. siekė 8,7 procento. Ši rodiklio reikšmė buvo mažesnė nei Europos Sąjungos 2009 m. rodiklio reikšmė – 14,4 procento. Anksti iš švietimo sistemos pasitraukusių merginų dalis buvo mažesnė nei vaikinių. Tai būdinga beveik visoms ES šalims. Skirtumas tarp anksti iš švietimo sistemos pasitraukusių vaikinių ir merginų dalies ES šalyse 2009 m. svyravo nuo 0,2 iki 12,7 procentinių punktų. Lietuvoje ne aukštesnį kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių 18 – 24 metų vaikinių dalis 2009 m. buvo 11,5 procento, merginų – perpus mažesnė (5,7 procento).

g)

215. Lietuvoje sudarytos sąlygos visiems mokiniams naudotis bendrosiomis kūno kultūros programomis ir išsilavinimo standartais. Sudarytos vienodos galimybės visiems aktyviai dalyvauti sporto varžybose ir fizinio parengimo pratybose. Atsižvelgiant į mokinių amžių ir lytį, diferencijuojami formaliojo ir neformaliojo švietimo turinys ir metodika. Todėl pagrįstai atsižvelgiama į anatominis, fiziologinius, psichinius ir socialinius skirtingų lyčių ugdytinių savitumus (o ne diskriminuojama). Šalies bendrojo lavinimo mokyklose, profesinio mokymo ir sporto įstaigose mergaitės ir merginos vienodai su berniukais ir jaunuoliais gali pasirinkti pomėgius ir gabumus atitinkančią neformaliąją sportinę veiklą (papildomąjį ugdymą). Tačiau sportuojančių mergaičių ir merginų gerokai mažiau nei berniukų ir vaikinių. Priežastis – silpnesnė merginų motyvacija mankštintis, sportuoti. Merginos jautriau reaguoja į higienos sąlygų kokybę, jos dažnai būna stropesnės, todėl daugiau laiko skiria mokymuisi.

216. Neformalusis vaikų švietimas yra sudedamoji Lietuvos švietimo sistemos dalis. Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Iš viso Lietuvoje 67 procentai mokinių dalyvauja neformaliajame švietime. 2009–2010 m. m. neformaliojo vaikų švietimo mokyklas lankė 20 procentų visų bendrojo lavinimo mokyklose besimokančių mokinių. Vyraujanti neformaliojo švietimo veiklos rūšis tarp mokinių buvo sportas. Jis populiarus tarp visų klasių mokinių. Ši veikla populiaru visose gyvenamosiose vietovėse, visų tipų mokyklose, visose klasėse. 2009–2010 m. m. pradžioje šalyje veikė 51 savivaldybių sporto mokykla. Šalyje dar veikia sporto centrų ir klubų, kurie nėra registruoti kaip švietimo įstaigos, tačiau vykdo neformaliojo vaikų švietimo sporto krypties programas. Sporto veiklose labai ryškiai vyrauja berniukai. Daugiau kaip pusė visų vaikinių lanko sporto būrelius (53 procentai) ir mažiau kaip penktadalis – merginų (18 procentų). Santykinai, lyginant su merginomis, iš visų lankančiųjų sporto būrelius vaikinai sudaro 61 procentų, o merginos – 39 procentus. Sporto būrelius vaikai labiau lanko neformaliojo vaikų švietimo mokykloje, mažiau – bendrojo lavinimo mokykloje. Pasirinkę sporto būrelį vaikai rečiau renkasi kitą papildomą veiklą.

h)

217. Įgyvendama Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2005–2009 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 26 d. nutarimu Nr. 1042⁴⁵, priemonės, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija 2008 m. skyrė lėšų visuomenės švietimui reprodukcinės sveikatos ir šeimos planavimo klausimais. Ypatingas dėmesys buvo skirtas kaimo moterų švietimui. Parengtas ir 10 tūkst. tiražu išleistas lankstinukas „Šeimos planavimas“, kuris buvo platinamas rajonų ir kaimo vietovių pirminės sveikatos

⁴⁵ Žin., 2005, Nr. 116-4202

priežiūros centruose, skaitomos paskaitos kontracepcijos ir apsisaugojimo nuo lytiškai plintančių ligų klausimais.

218. Visų tipų mokyklų programose neatsižvelgiant į lytį remiamos ir diegiamos socialinės ir etninės vertybės, ugdančios šeimos ir visuomenės dorovę, skatinančios kritišką nuostatą ir gebėjimą tinkamai įvertinti moralės normas. Siekiant ugdyti brandžią asmenybę ir rengti mokinius šeimos gyvenimui, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. ISAK-179⁴⁶ buvo patvirtinta Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras 2008 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr. ISAK-1469 patvirtino šios programos įgyvendinimo priemonių planą, buvo parengta ir akredituota kvalifikacijos kėlimo programa mokytojams, organizuoti 4 keturių dienų trukmės seminarai „*Integruotas rengimas šeimai ir lytiškumo ugdymas*“ mokyklų specialistams, mokytojams, klasių vadovams. Taip pat parengtos metodinės rekomendacijos tėvams rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo tema. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu 2008 m. spalio – lapkričio mėn. buvo atliktas tyrimas, skirtas atskleisti Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo galimybėms Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Nagrinėta Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo būdai ir problemos, su kuriomis susiduriama ją įgyvendinant, ugdymo įstaigos metodinės grupės veikla, pedagogų kompetencijos vykdyti Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programą bei kvalifikacijos kėlimo poreikis, tiriamųjų vertybinės nuostatos šeimos, kontracepcijos, užsimezgsios gyvybės ir seksualinių mažumų atžvilgiu. Savivaldybių duomenimis, 2010-2011 mokslo metais nuosekliai Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programą įgyvendina 526 mokyklos (beveik puse visų šalies mokyklų.)

219. 2010 m. Švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva Ugdymo plėtotės centras, bendradarbiaudamas su Sveikatos apsaugos ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Susisiekimo ministerija ir kitais socialiniais partneriais, parengė Žmogaus saugos ir sveikatos bendrosios programos projektą (toliau vadinama – Programos projektas). Pagal Programos projektą bus susistemintos ir atnaujintos sveikatinimo programos, numatomi bendrieji žmogaus saugos, sveikatos, lytiškumo ugdymo tikslai ir pasiekimai pradiniam, pagrindiniam ir viduriniam ugdymui, integraciniai ryšiai su dalykų, prevencinėmis ir kitomis programomis. Programos projektą įgyvendinti numatoma nuo 2011-2012 mokslo metų per žmogaus saugos dalykui skirtas pamokas ir integruojant į įvairių dalykų pamokas, neformalųjį ugdymą.

220. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija valstybės lėšomis remia nevyriausybių organizacijų parengtus projektus, kuriuos įgyvendinant siekiama skatinti savarankiškos ir gyvybingos šeimos, pagrįstos narių savitarpio pagalba ir atsakomybe, užtikrinančios kartų kaitą, įsitvirtinimą bei kurti teisingas, socialines, ekonomines sąlygas, stiprinančias šeimas ir užtikrinančias visavertį jų funkcionavimą. 2008 m. buvo remiami projektai: prisidedantys prie šeimos instituto stiprinimo, užtikrinantys darnios šeimos patirties ir tradicinių šeimos vertybių sklaidą visuomenės informavimo priemonėmis; vykdančios švietėjišką veiklą, prisidedantys prie visuomenės švietimo apie šeimos svarbą, šeimos savivertės ir jos vertės visuomenėje stiprinimą bei draugiškos aplinkos šeimai kūrimą, plačiau visuomenei teikia informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo socialines paslaugas. 2009 m. prioritetai buvo teikiami projektams, vykdytusiems švietėjišką veiklą, prisidėjusiems prie visuomenės švietimo apie šeimos svarbą, šeimos savivertės ir jos vertės visuomenėje stiprinimo bei draugiškos aplinkos šeimai kūrimo. 2010 m. prioritetai buvo teikiami projektams, kurių pareiškėjai prisideda prie šeimos instituto ir tradicinių šeimos vertybių stiprinimo: vykdo pasirengimą šeimai; ugdo santykių šeimoje kultūrą; vykdo krizių prevenciją ir moko konstruktyviai spręsti konfliktus šeimoje; skatina šeimų telkimąsi, savitarpio pagalbą bei šeimų atstovavimą interesams.

⁴⁶ Žin., 2007, Nr. 19-740

11 straipsnis

221. Jungtinių Tautų moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas, apsvarstęs Lietuvos trečiąjį ir ketvirtąjį pranešimus apie Konvencijos įgyvendinimą Lietuvoje, palankiai įvertino aukštą moterų užimtumo lygį ir dalyvavimą darbo rinkoje ir žymiai sumažėjusį jų nedarbo lygį. Pažymėdamas, kad daugelis iniciatyvų, skirtų remti tokį užimtumo lygį ir palengvinti darbo ir šeimos gyvenimo suderinamumą, įskaitant naują nutarimą dėl lankstesnių galimybių dėl vaiko priežiūros atostogų, nutarimą dėl neseniai įteisintų tėvystės atostogų, lankstesnes darbo laiko organizavimo sąlygas, palankios šeimai politikos skatinimą įmonėse, Komitetas išreiškė susirūpinimą vertikalia ir horizontalia segregacija dėl lyties darbo rinkoje, vyrų ir moterų atlyginimų skirtumu, mažu vaikų priežiūros atostogų išeinančių vyrų skaičiumi.

222. Komitetas paragino laikyti *de facto* moterų ir vyrų lygybę darbo rinkoje prioritetine, siekiant visiško atitikimo Konvencijos 11 straipsniui. Komitetas rekomendavo imtis konkrečių priemonių, įskaitant laikinas specialiąsias priemones, siekiant panaikinti vertikalią ir horizontalią segregaciją dėl lyties darbo rinkoje ir pašalinti vyrų ir moterų atlyginimų skirtumą, paragino apsvarstyti galimybę parengti Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pakeitimus įtraukiant privalomuosius lygybės planus, kuriuos vykdytų viešojo ir privataus sektoriaus darbdaviai ir apimant atlyginimų klausimą bei palankios šeimai politikos įgyvendinimą įmonėse, o stebėseną pavesti Lygių galimybių kontrolieriui. Be to, Komitetas rekomendavo ir toliau dėti pastangas, siekiant užtikrinti šeimos ir profesinio gyvenimo suderinamumą ir skatinti vienodą darbo ir pareigų pasiskirstymą namuose, šeimoje, įskaitant vyrų skatinimą pasinaudoti teise į vaiko priežiūros atostogas.

223. 2008-2010 metais moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimas užimtumo ir darbo srityje plačiąja prasme išlieka prioritetine sritimi Valstybinėje moterų ir vyrų lygių galimybių 2005-2009 metų ir 2010-2014 metų programoje ir apima tokią tematiką, kaip moterų užimtumo didinimo ir nedarbo mažinimo, ypač kaimo moterų užimtumo, moterų verslo skatinimo, moterų ir vyrų atlyginimų skirtumų mažinimo, galimybių derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus gerinimo, moterų ir vyrų lygybės klausimų integravimo socialinėje partnerystėje ir socialiniame dialoge, darbo rinkos segregacijos mažinimo.

224. Lietuvos ekonomikos augimas iki 2008 metų sudarė palankias sąlygas didinti užimtumą. 15-64 metų moterų užimtumo lygis 2007 metais sudarė 62,2 procento ir viršijo Lisabonos strategijos nustatytą moterų užimtumo lygio tikslą 60 procentų, kurį Europos Sąjungos valstybės narės turėjo pasiekti 2010 metais. Moterų nedarbo lygis 2007 metais tesudarė 4,3 procento.

225. Prasidėjęs ekonominis nuosmukis skirtingai paveikė moterų ir vyrų padėtį. Statistikos departamento Gyventojų užimtumo statistinio tyrimo duomenimis, 2009 metais 15-64 metų moterų užimtumo lygis buvo 60,7 procento, palyginus su 2008 metų užimtumo lygiu (61,8 procento), sumažėjo 1,1 procento ir viršijo vyrų užimtumo lygį (59,5 procento) bei vis dar išliko aukštesnis nei Lisabonos strategijoje nustatytas tikslas 2010 metams (60 procentų). Vyrų užimtumo lygis 2009 metais (59,5 procento), palyginus su 2008 metais (67,1 procento), sumažėjo net 7,6 procento.

226. Moterų nedarbo lygis 2009 metais tapo žymiai mažesnis nei vyrų nedarbo lygis. Statistikos departamento Gyventojų užimtumo statistinio tyrimo duomenimis, vyrų nedarbo lygis 2009 m. buvo 17 procentų ir per metus išaugo 2,8 karto, o moterų – 10,4 procento ir per metus išaugo 1,9 karto.

227. 2009 metais, palyginti su 2008 metais, padaugėjo moterų verslininkių. Statistikos departamento 2009 metais atlikto Smulkiojo ir vidutinio verslo tyrimo duomenimis, moterys sudarė 28,7 procento visų verslu užsiimančių asmenų, tai 0,7 procentinio punkto daugiau negu 2008 metais.

228. Statistikos departamento duomenimis, moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis tebeišlieka mažesnis nei vyrų vidutinis valandinis darbo užmokestis, tačiau šis skirtumas pamažu mažėja. 2007 metais moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualių įmonių) sudarė 80,7 procento vyrų vidutinio valandinio bruto darbo užmokesčio, privačiajame sektoriuje – 77,8 procento ir valstybės sektoriuje – 82 procentus. 2008 metais moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje sudarė 81,8 procento vyrų vidutinio valandinio bruto darbo užmokesčio, privačiajame sektoriuje – 78,6 procento ir valstybės sektoriuje – 81,8 procento. 2009 metais moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje sudarė jau 86,5 procento vyrų vidutinio valandinio bruto darbo užmokesčio, privačiajame sektoriuje – 82 procentus ir valstybės sektoriuje – 86,3 procento, 2010 m. trečiąjį ketvirtį moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokesčio, privačiajame sektoriuje – 84 procentus ir valstybės sektoriuje – 85,9 procento.

229. Pamažu mažėja darbo rinkos segregacija. Statistikos departamento duomenimis, apie užimtus gyventojus pagal ekonominės veiklos rūšis, moterų daugėja netgi tokioje tradiciškai laikomoje vyriška veiklos srityje, kaip statyba. Statyboje užimtų moterų padaugėjo nuo 7,2 procento 2007 metais iki 12,4 procento 2009 metais. 2009 m. daugiausiai moterų dirbo žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo srityje – 87,7 procento, apgyvendinimo ir sveikatos paslaugų srityje – 84 procentai, švietime – 80,9 procento, finansinėje ir draudimo veikloje – 77,8 procento moterų. Daugiausiai vyrų dirbo statyboje – 87,6 procento, transporto ir saugojimo srityje – 73,3 procento, žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje – 60,8 procento. Visose kitose srityse moterų yra daugiau, nei vyrų arba beveik tiek pat kiek vyrų. Pavyzdžiui, tokioje ekonominėje veikloje, kaip profesinė, mokslinė ir techninė veikla – 52,6 procento moterų, didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas – 55,3 procento moterų, nekilnojamojo turto operacijos – 53,7 procento moterų, pramonėje – 44,4 procento moterų (žr. priedą Nr. 9).

230. Europos Komisijos ataskaitoje „Moterų ir vyrų lygybė 2010“⁴⁷ pateiktais duomenimis, pagal moterų ir vyrų užimtumo lygio skirtumą Lietuva išliko trečiojoje vietoje Europos Sąjungoje. Pagal pagyvenusių moterų užimtumo lygį Lietuva užėmė septintąją vietą, o pagal moterų, auginančių vaikus iki 12 metų, užimtumo lygį – penktąją vietą Europos Sąjungoje.

231. Šie rodikliai pasiekti nuosekliai ir sistemingai įgyvendinant Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2005 – 2009 metų bei 2010 – 2014 metų programų uždavinius užimtumo srityje, vykdant šios ir kitų programų priemones ir projektus, finansuojamus valstybės biudžeto, Užimtumo fondo, ES struktūrinių fondų lėšomis. Priemones šioje srityje įgyvendino Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Ūkio ministerija, Žemės ūkio ministerija ir joms pavaldžios įstaigos. Apie kai kurias iš jų – tolesniuose punktuose.

232. Ūkio ministerijos duomenimis, verslo informacijos centrų ir verslo inkubatorių renginiuose, kurių 2008 metais buvo apie 780, kur kas aktyviau dalyvavo moterų nei vyrų. 2008 metais tinklo įstaigų renginiuose dalyvavo per 10 000 moterų ir tai sudarė apie 60 procentų visų dalyvių. Žemės ūkio ministerijos duomenimis, 2008 m. į jų organizuotus renginius iš viso susirinko 846 dalyviai (iš jų – 59 vyrai ir 787 moterys).

233. Darbo biržų organizuojamose supažindinimo su verslo pradmenimis programose, skirtose siekti savarankiško užimtumo bei ugdyti verslumo įgūdžius, dalyvavo 546 moterys, iš jų 141 vyresnė nei 50 metų. Per 2008 m. į profesinį mokymą nusiųsta 726 moterys, nedirbusios 2 ir daugiau metų iki įsiregistravimo darbo biržoje, ir 678 moterys, vyresnės nei 50 metų. Neformalaus švietimo programoje dalyvavo 209 moterys, vyresnės nei 50 metų, ir 204 moterys, nedirbusios 2 ir daugiau metų. Profesinių žinių, gebėjimų ir darbinių įgūdžių atnaujinimo

⁴⁷ http://ec.europa.eu/employment_social/publications/booklets/equality/pdf/eul1450_090330_bas_en.pdf

programose dalyvavo 139 moterys, iš jų 40 vyresnių nei 50 metų. Supažindinimo su profesijomis programose dalyvavo 766 moterys, iš jų 169 vyresnės nei 50 metų.

234. 2009 metais darbo biržų organizuojamuose verslo organizavimo kursuose dalyvavo 352 asmenys, iš jų 189 moterys. Darbo ieškantys asmenys, siekiantys savarankiško užimtumo, apie verslo pradžios sąlygas, jo plėtros ir veiklos pagal verslo liudijimus galimybes buvo informuojami ir konsultuojami individualiai. Vietinių užimtumo iniciatyvų projektų rengėjams ir dalyviams organizuoti mokymai visose 10 apskrityse. Organizuotos 27 konferencijos, skirtos pristatyti vietinio užimtumo iniciatyvų projektų įgyvendinimą visuomenei. Organizuota ESF projekto „Parama socialinėms įmonėms“, baigiamoji konferencija, kurioje dalyvavo socialinių įmonių vadovai, neįgaliųjų organizacijų ir asociacijų atstovai, teritorinių darbo biržų direktoriai ir kt. Konferencijos metu neįgaliųjų asociacijų atstovai buvo supažindinti su socialinėms įmonėms teikiama valstybės pagalba, akcentuotos galimybės tikslinėms grupėms priklausantiems asmenims padidinti profesines kompetencijas ir pažeidžiamų asmenų integracijos į darbo rinką svarba.

235. 2009 m. buvo tęsiama Ūkio ministerijos naujienlaiškio „Moterys ir verslas“ leidimas, kuriame pateikiama aktuali informacija apie moterų verslumo skatinimo kryptis, vykdomus ir planuojamus vykdyti projektus bei kita naudinga informacija. Ūkio ministerija parengė knygėlę pradedančiajam verslininkui „Kaip pradėti verslą?“, kurioje pristatoma verslo plėtros politika, verslo pradžia, verslo formos, verslo finansavimo galimybės, mokestinė sistema, licencijos ir leidimai bei kiti pradedančiajam verslininkui aktualūs klausimai.

1 dalis

a), b) ir c)

236. 2008-2010 metais pagrindinis dėmesys buvo skiriamas jau anksčiau teisės aktuose įtvirtintoms teisėms, nurodytoms šio straipsnio a), b) ir c) punktuose įgyvendinti praktikoje. Moterų ir vyrų padėties skirtumams mažinti užimtumo ir darbo srityje lyčių lygybės nuostatos horizontaliuoju prioritetu nuosekliai integruotos į ES struktūrinės paramos programinius dokumentus, taip sudarant galimybę ES lėšomis remti ne tik tikslinius projektus, skirtus moterų ir vyrų lygioms galimybėms užtikrinti, bet ir visuose remiamuose projektuose integruoti lyčių lygybės konkrečias veiklas.

237. ES struktūrinės paramos panaudojimo laikotarpiu 2007-2013 m., Europos socialinio fondo lėšomis yra finansuojamas Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos I prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ priemonių: „Socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ ir „Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas“ įgyvendinimas.

238. Pagal priemonę „Socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ finansavimas buvo skirtas 67 projektams, kurių bendra vertė siekia 107,4 mln. Lt. 13 iš šių projektų siekiama moterų, po ilgesnės pertraukos grįžtančių į darbo rinką bei vyresnio amžiaus (per 50 metų) moterų integracijos į darbo rinką.

239. Prie moterų integracijos į darbo rinką didinimo bei moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo tiesiogiai prisideda priemonė „Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas“. Ja siekiama sudaryti palankias sąlygas darbingo amžiaus ekonomiškai aktyviems asmenims (dirbantiems arba ieškantiems darbo) derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, skatinti šeimai palankių darboviečių kūrimąsi. Pagal šią priemonę remiamos veiklos: paslaugų teikimas asmenims, kurie dėl šeimos įsipareigojimų nedirba arba turi sunkumų, derindami šeimos ir darbo įsipareigojimus; vaikų priežiūra, neįgaliųjų ar senyvo amžiaus asmenų socialinė priežiūra. Taip pat remiamas dėl šeimos įsipareigojimų nedirbančių asmenų motyvavimas, konsultavimas bei mokymai, tobulinantys bendruosius įgūdžius, tarpininkavimas ar kita pagalba įsidarbinant. Projektų veiklos apima ir šeimai palankios darbovietės kūrimą, darbdavių, darbuotojų atstovų

ir savivaldybių atstovų švietimą, mokymą ir konsultacijas apie šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo priemonės, šeimos įsipareigojimų pasidalijimo skatinimo priemonės, studijas ir tyrimus. Pagal šią priemonę įgyvendinami 22 projektai, šių projektų vertė siekia 48,8 mln. litų.

240. 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo laikotarpiu pagal Bendrojo programavimo dokumento 2.3 priemonę „Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija“ buvo finansuotas 96 projektų vykdymas. 2008 m. buvo baigta įgyvendinti 19 projektų, kuriais siekta mažinti moterų socialinę atskirtį, didinti jų socialinę integraciją bei užtikrinti lygias galimybes darbo rinkoje.

241. Sėkmingos praktikos pavyzdžiais tapo keletas projektų, daugiausiai vykdomų moterų nevyriausybinų organizacijų. Vienas jų – Moterų informacijos centro kartu su partneriais vykdomas tęstinis projektas „Darom verslą“ (*Let's make business*) pripažintas geros praktikos pavyzdžiu Europos Sąjungoje. Projektas skatina moterų integraciją į darbo rinką ar nuosavo verslo kūrimą, kaip alternatyvą sprendžiant užimtumo bei socialinio aktyvumo klausimus. Tikslinė grupė – tai 220 moterų iš 11 Lietuvos rajonų, kuriuose trūksta bendruomeninių organizacijų aktyvumo, motyvuojančių socialinių priemonių, skatinančių moterų verslą, savanorišką bendruomeninę veiklą; palaikomų priemonių skatinančių integraciją į darbo rinką. Projekto dalyvėms suteikiami trūkstami gebėjimai, kvalifikacijos, informacija apie galimybes kaip jas pritaikyti, galimybės išbandyti įgytus įgūdžius praktikoje padedant tarpininkams konsultantams, lektoriams bei ekspertams. Integracijos modelis užtikrina galimybę kiekvienai dalyvei vidutiniškai 20 mėn. laikotarpyje gauti pilną ekspertų paramą, siekiant tikslo tam tikroje kryptyje – įsidarbinti ar pradėti bei vystyti savo verslą, taip pat užmegzti ryšius su kitomis dalyvėmis apskritų stalų susitikimuose. Pagal projekto parengtą modelinę programą sudaro 3 dalys: Bendroji; dvi specialiosios: „Būk versli“ ir „Būk matoma darbdaviui“; ir trečioji – specialistų konsultacijos. Efektyvumą ir kokybę užtikrina aukščiausios kvalifikacijos lektoriai, individualios ir grupinės konsultacijos su lektoriais, lankstus mokymų grafikas, tinkamas užsiėmimų bei konsultacijų periodiškumas. Socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracijos į darbo rinką ir verslumo skatinimo tęstinumą užtikrina organizuojami mokomieji seminarai bei baigiamoji konferencija. Siekiant kurti palankią aplinką socialinę atskirtį patiriančių moterų integracijai į darbo rinką ir verslumui skatinti, vykdoma tęstinė informacinė kampanija, nukreipta į tikslinę grupę, darbdavius, socialinius partnerius bei užimtumo ir verslo sričių specialistus. Kampanijos metu Moterų informacijos centras organizavo Socialiai atsakingiausios darbovietės konkursą, nukeiptą į Lietuvos rajonų auditoriją. Informacinė kampanija apima ir leidinių platinimą, akcijos, informacijos regioninėje spaudoje rengimą ir talpinimą puslapyje internete.

242. Kitas sėkmingai vykdomas projektas – Tauragės moterų užimtumo ir informacijos centro projektas „RETURN – Ilgą laiką nedirbusių moterų socialinės ir profesinės reintegracijos į darbo rinką modelių kūrimas ir įgyvendinimas“. Šio projekto tikslas – spręsti moterų užimtumo problemas, skatinti bendruomenės lygiateisiškumo principus, didinti žinių įgijimą bei kompetenciją, pagerinti Tauragės apskrityje gyvenančių moterų socialinę padėtį ir įtakoti pozityvius pokyčius jų užimtumo srityje. Įgyvendinant projektą, parengtos mokymo programos ir pagal jas organizuoti socialinių bei bendrųjų profesinių kompetencijų bei gebėjimų lavinimo mokymai, ugdantys moterų motyvaciją tęsti anksčiau nutrauktą mokymąsi ir grįžti į darbinę veiklą. Mažinant moterų nedarbą, skatinamos lygios galimybės, keičiasi moters vaidmens visuomenėje suvokimas.

243. Socialiai pažeidžiamoms moterims skirtas viešosios įstaigos Pal. J. Matulaičio šeimos pagalbos centro vykdomas projektas „Socialiai pažeidžiamų moterų profesinės reabilitacijos centras – kavinė“. Projektas skirtas parengti ir įgyvendinti socialiai pažeidžiamų moterų pakopinę socialinės atskirties mažinimo ir integracijos į darbo rinką programą, padedančią padidinti projekte dalyvaujančių asmenų įsidarbinimo gebėjimus ir galimybes konkuruoti darbo rinkoje. Programa kuria paslaugų paketą miesto ir (ar) kaimo bendruomenėse veikiančioms vietinėms organizacijoms. Sukurta kompleksinė atskirties mažinimo programa apima motyvacijos

grįžti į darbo rinką metodikų sukūrimą ir pritaikymą, bendrųjų įgūdžių (lietuvių, anglų kalbų, kompiuterinio raštingumo, darbo teisės pagrindų) ugdymą, profesinius mokymus vietinės bendruomenės mokymų centre kavinėje bei įtraukiant į paramos tinklą vietinės bendruomenės narius, skatinant tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp bendruomenėje veikiančių socialinių partnerių bei įtraukiant darbdavius aktyviai prisidėti prie atskirties mažinimo problemos sprendimo.

244. Ekonominis nuosmukis sukėlė didelius pokyčius darbo rinkoje. 2008 m. pradžioje svarbiausia problema buvo kvalifikuotų darbuotojų trūkumas, metų pabaigoje – augantis bedarbių skaičius. 2008 metais į šalies teritorines darbo biržas kreipėsi – 214,2 tūkst. asmenų, iš jų 103,3 tūkst. moterų, kurie turėjo bedarbio statusą. Palyginus su 2007 metais jų skaičius išaugo 47,5 tūkst. (arba 28,5 procento). Daugiausia tokį augimą įtakojo dėl nepalankių ekonominių sąlygų, įmonių bankrotų bei reorganizacijos atleisti darbuotojai. Bedarbių struktūroje išaugo jaunimo (iki 25 metų) ir vyrų skaičius – apie 80 procentų. Tuo tarpu bedarbių moterų skaičius išaugo 8 procentais. Moterys sudarė 48,2 procento, vyrai – 51,8 procento visų įregistruotų bedarbių. Nedarbo draudimo išmokas 2008 metų pabaigoje gavo 34,3 procento visų darbo biržoje įregistruotų bedarbių, arba 32,6 tūkst. asmenų, iš kurių 15,2 tūkst. moterų. Dar 111 asmenų, iš jų 45 moterys, buvo mokama priešpensinė nedarbo draudimo išmoka.

245. Užimtumo skatinimas ir nedarbo mažinimas tapo Vyriausybės programos prioritetu. Lietuvos darbo biržai tarpininkaujant per 2008 metus buvo įdarbinta 122 tūkst. ieškančių darbo asmenų, iš jų moterų 68,2 tūkst. Beveik 16 tūkst. bedarbių, iš kurių beveik 7 tūkst. moterų, pradėjo veiklą, įsigydami lengvatinius verslo liudijimus. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, finansuojamose iš Užimtumo fondo, dalyvavo 36,3 tūkst. asmenų, iš jų 20,3 tūkst. moterų. 29 savivaldybių teritorijose įgyvendinti 55 Vietiniai užimtumo iniciatyvų projektai. Juos įgyvendinus, įsteigtos 262 naujos darbo vietos. Daugiau kaip pusė projektų įgyvendinti kaime, sukuriant 147 (arba 56 procentų) visų įsteigtų darbo vietų. Daugiausia projektų įgyvendinta: 26 – pramonės sektoriuje, 24 – paslaugų, 5 – statybos sektoriuose. Moterys įdarbintų asmenų tarpe sudarė 38 procentus.

246. Per 2008 metus įsisteigė 19 naujų socialinių įmonių, iš kurių 16 suteiktas neįgalųjų socialinės įmonės statusas. Socialinės įmonės vykdo veiklą visose šalies apskrityse. Iš viso Lietuvoje veikė 82 socialinės įmonės, iš kurių 60 neįgalųjų socialinės įmonės. Šiose įmonėse dirba 2615 darbuotojų, iš jų 64,4 procento tikslinėms grupėms priklausantys asmenys. Daugiausia jų įsikūrusios Vilniuje (29) ir Kaune (19). Pasinaudojusios valstybės pagalba, socialinės įmonės išlaikė darbo vietas per 1650 neįgalių asmenų, iš jų 51 procentą sudarė moterys, įsteigė 93 naujas darbo vietas neįgaliesiems ir 40 vietų pritaikė prie neįgalųjų neįgalios.

247. Per 2009 metus šalies darbo rinkoje didėjo darbo jėgos pasiūla ir mažėjo darbo jėgos paklausa. Nuo metų vidurio mažiau į darbo biržą kreipėsi neseniai darbą praradusių asmenų bei jaunimo, tačiau ilgėjant vidutinei bedarbystės trukmei, augant ilgalaikių bedarbių skaičiui metų pabaigoje nedarbas padidėjo triskart. 2009 metais šalies teritorinėse darbo biržose buvo įregistruota 369,4 tūkst. bedarbių, iš jų 152,2 tūkst. moterų. Ilgą laiką nedirbusių asmenų registravosi daugiau: per metus iki įsiregistravimo teritorinėje darbo biržoje nedirbusių 2 ir daugiau metų iš viso registruota 52,8 tūkst., o iš jų moterų – 23,7 tūkst. asmenų.

248. 2010 m. I pusmetį šalyje išliko didelis besikreipiančių į darbo biržas bedarbių skaičius ir ribotos galimybės įsidarbinti. Tarpininkaujant teritorinėms darbo biržoms per 2009 m. įsidarbino 121,8 tūkst. ieškančių darbo asmenų, iš jų 57,2 tūkst. moterų. Veiklą pagal verslo liudijimą pradėjo 18,2 tūkst. bedarbių, iš jų 9,6 tūkst. moterų. Nedarbo socialinio draudimo išmokos metų pabaigoje buvo mokama 27 procentai visų bedarbių arba 74,1 tūkst. asmenų, iš jų 32,0 tūkst. moterų.

249. 2009 m. liepos mėnesį buvo priimta Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo nauja redakcija⁴⁸ (toliau – įstatymas), numatant daugiau dėmesio ir lėšų skirti aktyviai darbo paieškai skatinti. Taip pat siūloma remti savarankišką užimtumą, kai savo verslą pradeda vienas iš tėvų šeimos, auginančios tris ir daugiau vaikų.

250. Dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, kurios finansuojamos Europos Sąjungos struktūrinių fondų, užimtumo fondo ir valstybės biudžeto lėšomis per 2009 metus nusiųsta 46,9 tūkst. bedarbių, iš jų 47 procentus sudarė moterys. Apie 18 tūkst. bedarbių dirbo viešuosius darbus, moterys tarp įdarbintų asmenų sudarė 43 procentus 26 savivaldybių teritorijose įgyvendinti 41 vietinių užimtumo iniciatyvų (VUI) projektas, įsteigtos 162 naujos darbo vietos. Daugiau kaip pusė projektų įgyvendinti kaime (įsteigta 91 darbo vieta, arba 56 procentai visų įsteigtų). Pagal ekonominės veiklos sritis daugiausia projektų įgyvendinta paslaugų sektoriuje (20), pramonės – 18, statybos – 3. Moterys įdarbintų asmenų tarpe sudarė 42 procentus.

251. Per 2009 m. socialinės įmonės statusas buvo suteiktas 24 įmonėms, iš kurių 10 – socialinės įmonės statusas ir 14 – neįgaliųjų socialinės įmonės statusas. Dauguma įmonių įsisteigusios Vilniuje (42) ir Kaune (20). Metų pabaigoje veikė 102 socialinės įmonės, iš kurių 74 turėjo neįgaliųjų socialinės įmonės statusą. Per 2009 metus įmonės įsteigė ar pritaikė 80 darbo vietų neįgaliesiems. Pasinaudojusios valstybės lėšomis, socialinės įmonės išlaikė 107 asistentus, kurie darbo funkcijas padėjo atlikti 715 neįgaliųjų, iš jų 40 procentų moterų.

252. Vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymo⁴⁹ 6 straipsnio 1 dalyje nustatyti vienodi atrankos kriterijai asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą. Į vidaus tarnybą gali būti priimami asmenys, kurie atitinka reikalavimus, susijusius su Lietuvos pilietybe, nepriekaištinga reputacija, atitinkamu amžiumi, atitinkamu išsilavinimu, taip pat vidaus reikalų ministro nustatytais sveikatos būklės reikalavimais ir bendrais fizinio pasirengimo reikalavimais, kurie diferencijuojami atskirai vyrams ir moterims. Taip pat Vidaus tarnybos statuto 6 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad vidaus reikalų ministras ar jo įgalioti vidaus reikalų centrinių įstaigų vadovai gali nustatyti papildomus reikalavimus asmenims, pretenduojantiems tarnauti tam tikrų vidaus reikalų įstaigų padaliniuose. Tačiau papildomi reikalavimai gali būti siejami tik su asmens intelektualiais, fiziniais ir praktiniais gebėjimais, sveikatos būkle, moraliniu ir psichologiniu tinkamumu eiti tam tikras pareigas atitinkamuose padaliniuose. Priėmimo apribojimų, susijusių su lytimi, Vidaus tarnybos statute nenumatyta.

d)

253. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas nustato, kad moterims ir vyrams už vienodą ir vienodos vertės darbą turi būti mokamas vienodas atlyginimas. Teisės aktai, reglamentuojantys darbo užmokestį (Darbo kodeksas, Valstybės tarnybos įstatymas ir kt.) taip pat nustato, kad moterims ir vyrams už vienodą ir vienodos vertės darbą turi būti mokamas vienodas atlyginimas. Tačiau moterų ir vyrų atlyginimai vis dar skiriasi, nors šis skirtumas pamažu keičiasi.

254. Statistikos departamento duomenimis, moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualių įmonių) 2009 metais sudarė 12,14 lito; palyginti su 2008 metais, sumažėjo 2,2 procento ir buvo 13,5 procento mažesnis negu vyrų. Valstybės sektoriuje moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis 2009 metais buvo 13,30 lito; palyginti su 2008 metais, sumažėjo 0,5 procento ir buvo 13,7 procento mažesnis negu vyrų. Privačiajame sektoriuje moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis 2009 metais buvo 11,03 lito; palyginti su 2008 metais, sumažėjo 4,8 procento ir buvo 18,0 procento mažesnis negu vyrų.

⁴⁸ Žin., 2009, Nr.86-3638

⁴⁹ Žin., 2003, Nr.42-1927

255. Statistikos departamento duomenimis, moterų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualiųjų įmonių) 2009 metais sudarė 1990 litų ir, palyginti su 2008 metais (2020 litų), sumažėjo 1,5 procento. Valstybės sektoriuje moterų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis 2009 metais sudarė 2133 litus ir, palyginti su 2008 metais (2139 litai), sumažėjo tik 0,3 procento, o privačiajame sektoriuje – 1847 litus, ir palyginus su 2008 metais (1916 litų), sumažėjo 3,6 procento.

256. Vyrų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualiųjų įmonių) 2009 metais sudarė 2349 litus ir, palyginti su 2008 metais (2505 litai), sumažėjo 6,2 procento. Valstybės sektoriuje vyrų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis sudarė 2556 litus ir, palyginti su 2008 metais (2685 litai), sumažėjo 4,8 procento, o privačiajame sektoriuje – 2259 litus, ir palyginus su 2008 metais (2440 litų), sumažėjo 7,4 procento.

257. 2009 metais moterų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualiųjų įmonių), palyginti su vyrų, buvo 15,3 procento mažesnis, valstybės sektoriuje – 16,5 procento mažesnis, o privačiajame sektoriuje 18,2 procento mažesnis.

258. 2009 m. daugiausia moterų dirbo: žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo (83,5 procento), apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų (77 procentai), švietimo (76,4 procento), srityje.

259. Statistikos departamento duomenimis, moterų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualiųjų įmonių) 2009 m. apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų srityje buvo mažiausias (1 225 litai), žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo srityje jis sudarė 2039 litus, švietimo – 2 093 litus.

260. Statistikos departamento duomenimis, moterų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualiųjų įmonių) 2010 metų III ketvirtį sudarė 1 924 litus ir, palyginti su 2010 metų II ketvirčiu, padidėjo 1,2 procento. Valstybės sektoriuje moterų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis sudarė 2 026 litus ir, palyginti su 2010 metų II ketvirčiu, liko nepakitęs, o privačiajame sektoriuje – 1 819 litų ir buvo 2,1 procento didesnis nei 2010 metų II ketvirtį. Moterų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje, palyginti su vyrų, buvo 14,7 procento mažesnis. Moterų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis per metus (2010 metų III ketvirtį, palyginti su 2009 metų III ketvirčiu) sumažėjo: šalies ūkyje – 2,8, valstybės sektoriuje – 4,6, privačiajame sektoriuje – 0,6 procento.

261. Siekiant mažinti moterų ir vyrų atlyginimų skirtumą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 1368 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 8 d. nutarimo Nr. 511 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos tobulinimo“ pakeitimo“⁵⁰ nuo 2009 m. sausio 1 d. padidinti mažiau apmokamų darbuotojų tarnybinių atlyginimų koeficientai: kultūros ir meno darbuotojų – vidutiniškai 17 procentų, pedagogų minimalūs ir maksimalūs koeficientai – 10 procentų, socialinį darbą dirbančių asmenų – vidutiniškai 12 procentų. Be to, Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra patvirtinusi ilgalaikes pedagoginių darbuotojų, kultūros ir meno darbuotojų, socialinį darbą dirbančių asmenų, mokslo ir studijų institucijų darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programas:

- Ilgalaikė pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 193⁵¹;

- Kultūros ir meno darbuotojų darbo užmokesčio didinimo 2009–2013 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. 401⁵²;

- Ilgalaikė socialinį darbą dirbančiųjų darbo užmokesčio didinimo ir socialinių garantijų gerinimo 2008–2012 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 29 d. nutarimu Nr. 419⁵³;

⁵⁰ Žin., 2008, Nr. 150-6101

⁵¹ Žin., 2008, Nr. 29-1032

⁵² Žin., 2008, Nr. 51-1899

⁵³ Žin., 2008, Nr. 53-1968

– Mokslo ir studijų institucijų darbuotojų darbo užmokesčio didinimo 2009–2012 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. gegužės 28 d. nutarimu Nr. 509⁵⁴.

262. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemones, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 189⁵⁵, rengiamas Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo įstatymo projektas (preliminarus įstatymo įsigaliojimo laikas – 2011 metai). Priėmus šį įstatymą, būtų užtikrintos lygios darbo apmokėjimo sąlygos darbuotojams, dirbantiems vienodos kvalifikacijos ir sudėtingumo darbą įstaigose, finansuojamose iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų, Valstybinio socialinio draudimo fondo ir kitų valstybės įsteigtų fondų biudžetų.

263. Priežastis, sukeliančias moterų ir vyrų atlyginimų skirtumą, siekiama šalinti ir Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2005-2009 metų ir 2010-2014 metų programos priemonėmis. Konkrečios priemonės skirtos diskriminaciniam požiūriui į moterų ir vyrų vaidmenį ekonominėje veikloje šalinti, darbo ieškančių moterų ir vyrų nestereotipiniam profesiniam konsultavimui ir informavimui, subalansuotam atstovavimui priimant sprendimus skatinti, šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimui gerinti, tokiu būdu mažinant vertikaliąją ir horizontaliąją darbo rinkos segregaciją kaip vieną iš esminių struktūrinių priežasčių, sukeliančių moterų ir vyrų atlyginimų skirtumą.

e)

264. Pensinio amžiaus grupėje moterų yra kur kas daugiau nei vyrų. 2009 metų duomenimis po pensijos paskyrimo vidutiniška gyvenimo trukmė moterų yra apie 22,2 metų, o vyrų – apie 14,7 metų. Statistikos departamento duomenimis, 60-64 metų amžiaus gyventojų grupėje (162 712 asmenų) moterys sudaro 58,39 procento. Šis skirtumas didėja 85 metų ir vyresnių gyventojų amžiaus grupėje pasiekdamas 76,87 procento. Moterų pensijos yra mažesnės nei vyrų. Statistikos departamento duomenimis, 2008 metais vidutinis moterų senatvės pensijos dydis buvo 679 Lt, tuo tarpu vyrų – 852,40 Lt.

265. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas nustato vienodą pensijų apskaičiavimą moterims ir vyrams. Vis dėlto individualus asmens pensijos dydis priklauso nuo individualių asmens duomenų – asmens įgyto stažo ir draudžiamųjų pajamų. Asmenims, turintiems būtinąjį stažą (Lietuvoje ir vyrams, ir moterims būtinasis stažas – 30 metų), pagrindinės pensijos dydis yra vienodas ir sudaro 110 procentų bazinės pensijos dydžio. Tačiau papildoma pensijos dalis jau apskaičiuojama atsižvelgiant į kiekvieno asmens individualiai įgytą stažą ir turėtas draudžiamąsias pajamas. Statistikos departamento duomenimis, vyrų darbo užmokesčiai yra didesni nei moterų bei vyrai įgyja daugiau stažo. Moterų darbo stažo trukmę ir asmens draudžiamųjų pajamų, kurios naudojamos asmens draudžiamųjų pajamų koeficientui apskačiuoti, dydį įtakoja tokie faktoriai kaip vaikų gimdymo ir vaiko priežiūros atostogų laikas. Iki 1995 m. pensijų įstatymo priėmimo visi vaikų auginimo laikotarpiai buvo įskaitomi į stažą, tačiau tik dirbančioms moterims. Nuo 1999 m. ir nedirbantys tėvai pradėti drausti pagrindinei pensijos daliai, valstybei mokant socialinio draudimo įmokas, o nuo 2008 m. – ir visai pensijai nuo minimalios algos. Slaugytojai pagrindinei pensijos daliai pradėti drausti taip pat tik nuo 2000 m., o visai pensijai – nuo 2008 m. Taigi draudimas valstybės lėšomis neapima visų laikotarpių, todėl tie žmonės, kurie dėl objektyvių priežasčių buvo nutraukę darbą ir vykdė visuomenei labai naudingą veiklą, gali gauti mažesnes pensijas. Paprastai ilgesnį laikotarpį vaikus auginančių namiškių slaugo moterys, todėl draudimas valstybės lėšomis šiais laikotarpiais turėtų mažinti moterų ir vyrų pensijų dydžių skirtumą. Be to, atotrūkį tarp vyrų ir moterų pensijų dydžių sąlygoja ir faktas, kad moterys įgyja mažiau stažo pensijai skirti. 2009 metų duomenimis,

⁵⁴ Žin., 2008, Nr. 63-2394

⁵⁵ Žin., 2009, Nr. 33-1268

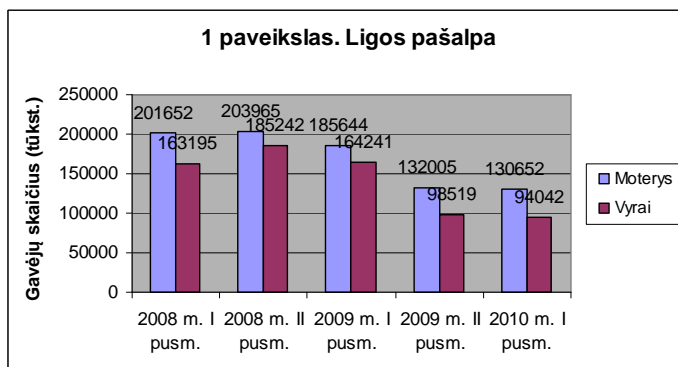
moterims paskirtos senatvės pensijos neturint būtinojo stažo iš senatvės pensiją gaunančių asmenų grupės (598 599 asmenų) sudaro 4,32 procento, tuo tarpu vyrai, gaunantys senatvės pensiją, paskirtą neturint būtinojo stažo, sudaro 2,5 procento.

266. Siekiant užtikrinti didesnes pajamas mažesnes pensijas gaunantiems asmenims, buvo nuspręsta nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad padidinus bazinę pensiją, mažas pensijas gaunančių asmenų pensijos santykinai didėtų daugiau. Tais atvejais, kai didinama papildoma pensijos dalis (didinant einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydį) asmenims, kurie gaudavo mažas pajamas, pensijos didėja mažiau. Todėl pagrindinės pensijos dalies, kuri priklauso tik nuo stažo, didinimas yra orientuotas į nedideles pensijas gaunančių asmenų pajamų užtikrinimą. Taigi pagrindinės pensijos dalis buvo prilyginta 110 procentų bazinės pensijos dydžiui. Kadangi moterų vidutinė valstybinio socialinio draudimo pensija statistiškai yra mažesnė nei vyrų, o dėl mažesnio stažo ir draudžiamųjų pajamų jų papildoma pensijos dalis atitinkamai mažesnė, padidinus pagrindinės pensijos dalį, moterys pensijos padidėjimą juto labiau.

267. 2008-2010 metais buvo toliau tęsiama 2006 metais pradėta pertvarkyti valstybinių socialinio draudimo našlių pensijų sistema. Tęsimos pertvarkos pagrindinis tikslas – gerinti apdraustųjų asmenų socialines garantijas, sudarant galimybes platesniam asmenų ratui gauti valstybines socialinio draudimo našlių pensijas. Atitinkamu įstatymo pakeitimu nustatyta, kad skiriant našlių pensiją, reikia įrodyti tik mirusio po 1991 m. birželio 1 d. asmens įgytą stažą. Taip pat netaikomas reikalavimas, kad minimalus stažas būtų įgytas Lietuvos Respublikoje ar Europos Sąjungos valstybėje narėje tais atvejais, kai našlių pensija skiriama už mirusį senatvės ar netekto darbingumo (invalidumo) pensijos gavėją. Taip pat nuo 2008 m. sausio 1 d. sumažintas reikalaujamų santuokoje išgyventi metų skaičius, jei našlys (našlė) su mirusiuoju neturėjo vaikų, sumažinimas – vietoje 5 metų nustatant 1 metus. 2008 m. moterų, kurioms naujai skiriama našlių pensija, buvo 14,1 tūkst. ir tai sudaro 58,4 procento, tuo tarpu vyrų buvo – 3,3 tūkst. ir tai yra 13,8 procento. Apie 85 procentai našlių pensijų gavėjų yra moterys. Taigi dėl šio įstatymo pakeitimo našlių pensiją gauti pradėjo daug daugiau moterų nei vyrų. Todėl keitėsi ir pagyvenusių moterų gaunamų pajamų dydis. Moterų pensijos dydis gaunantioms tik senatvės pensiją vidutiniškai sudaro 79,9 procento vidutinės vyrų gaunamos pensijos, o tuo tarpu senatvės ir našlių pensijos dydis kartu sudėjus, jau sudaro 82,8 procento vyrų pensijos.

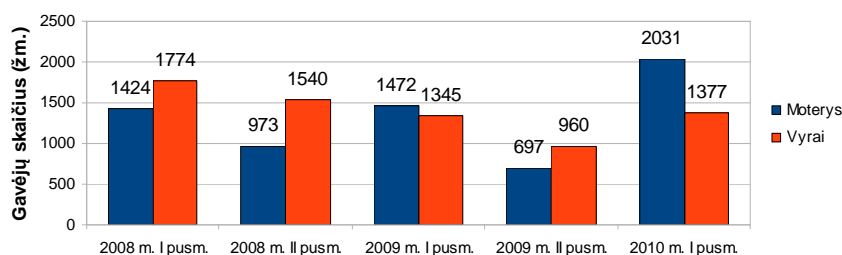
268. Nuo 2010 m. sausio 1 d. dvejus metus bus perskaičiuojamos socialinės išmokos, mokamos iš valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto bei Valstybės biudžeto. Vadovaujantis Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinuoju įstatymu (toliau vadinama – Laikinis įstatymas), valstybinės socialinio draudimo pensijos nuo 2010 m. sausio 1 d. dvejimėms metams perskaičiuojamos padidinant pagrindinę pensijos dalį bei taikant mažesnę einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydį. Perskaičiuojant pensijas, priedo už stažo metus dydis nesikeičia. Minėto įstatymo nuostatos netaikomos valstybinėms socialinio draudimo senatvės, išankstinėms senatvės, ištarnauto laiko, netekto darbingumo, netekus 60-70 procentų darbingumo, pensijoms, kurios yra mažesnės už įstatymu nustatytą ribinį dydį (650 Lt), valstybinėms socialinio draudimo našlaičių (maitintojo netekimo) pensijoms ir netekto darbingumo pensijoms netekus 45-55 procentų darbingumo (III grupės invalidumo pensijoms), kurios mažesnės nei 325 litų. Iš senatvės pensiją gaunančių asmenų (598 595 asmenų) šio įstatymo nuostatos nebuvo taikomos 29 procentams moterų ir tik 9,2 procento vyrų. Pagal šį įstatymą pensijos neperskaičiuojamos ir asmenims, gaunantiems netekto darbingumo pensijas, paskirtas netekus 75-100 procentų darbingumo (I grupės invalidumo pensijas) bei valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų gavėjams, kuriems nustatytas didelių specialiųjų poreikių lygis. Dirbantiems pensijų gavėjams pensijos mažinamos papildomai. Kuo asmuo daugiau uždirba, tuo mažesnė pensijos dalis jam mokama. Maksimaliai pensija gali būti sumažinta 70 procentų, kai asmuo uždirba daugiau nei 4200 litų. Statistikos departamento duomenimis, 2008 m. moterų vidutinis darbo užmokestis yra mažesnis nei vyrų ir sudaro apie 79 procentus vyrų darbo užmokesčio. Taigi

Laikinojo įstatymo galiojimo laikotarpiu moterų pensijos, lyginant su vyrų pensijomis, mažėja mažiau.



rūšies išmoką nesiejama su asmens lytimi, per 2008-2010 metus (žr. 1 paveikslą), analizuojant Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro duomenis, buvo pastebėta, kad ligos pašalpas gauna didesnis skaičius moterų nei vyrų. Manoma, kad tai reikėtų sieti su visuomenėje susiformavusia tendencija, jog susirgus šeimos nariui ar vaikui, juos dažniau slaugo moterys. Todėl, siekiant kompensuoti

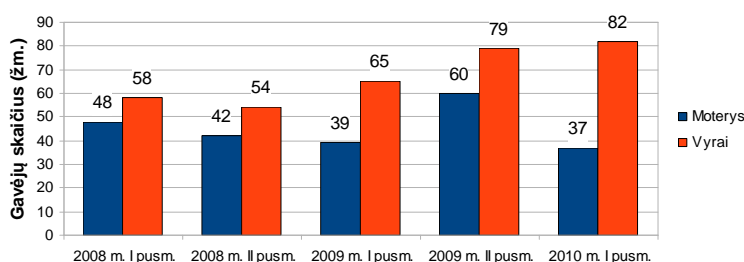
2 paveikslas. Ligos pašalpa dėl nelaimingų atsitikimų darbe (kelyje)



prarastas darbinės pajamas, joms mokama ligos pašalpa.

271. Esminių pakeitimų, reglamentuojančių ligos socialinio draudimo išmokos mokėjimą, nebuvo. Nuo 2008 m. kito tik ligos pašalpos dydžiai, tačiau, kaip rodo 1 paveiksle pateikiama grafinė informacija, pašalpų gavėjų pasiskirstymui pagal lytį įtakos tai neturėjo.

3 paveikslas. Netekto darbingumo vienkartinės kompensacijos



Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309⁵⁹ Kaip rodo statistiniai duomenys (žr. 2-5 paveiksiai), išmokas, mokamas pagal minėtąjį įstatymą gauna žymiai didesnis skaičius vyrų nei moterų, išskyrus Ligos pašalpą dėl nelaimingų atsitikimų darbe (kelyje) 2009 m. ir 2010 m.

269. Ligos pašalpų mokėjimą laikinojo nedarbingumo laikotarpiu reglamentuoja Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas⁵⁶, šį įstatymą įgyvendinantys Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 24 d. nutarimu Nr. 86⁵⁷.

270. Nors teisė gauti šios rūšies išmoką nesiejama su asmens lytimi, per 2008-2010 metus (žr. 1 paveikslą), analizuojant Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro duomenis, buvo pastebėta, kad ligos pašalpas gauna didesnis skaičius moterų nei vyrų. Manoma, kad tai reikėtų sieti su visuomenėje susiformavusia tendencija, jog susirgus šeimos nariui ar vaikui, juos dažniau slaugo moterys. Todėl, siekiant kompensuoti

272. Asmenims, kurie suserga, netenka darbingumo dėl nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo, taip pat profesinių ligų, mokamos išmokos pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą⁵⁸ Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatus, patvirtintus Lietuvos Respublikos

⁵⁶ Žin., 2000, Nr. 111-3574

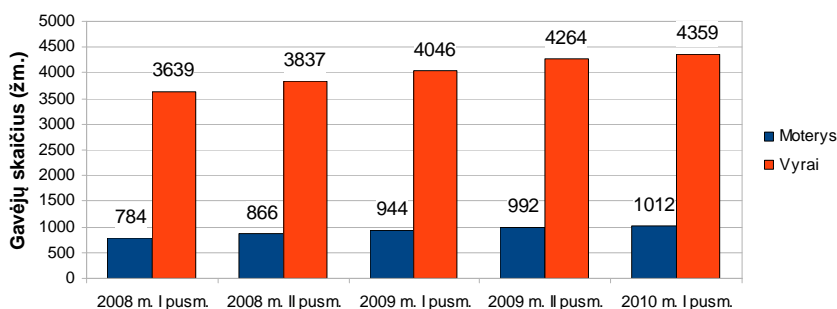
⁵⁷ Žin., 2001, Nr. 10-284

⁵⁸ Žin., 1999, Nr. 3207

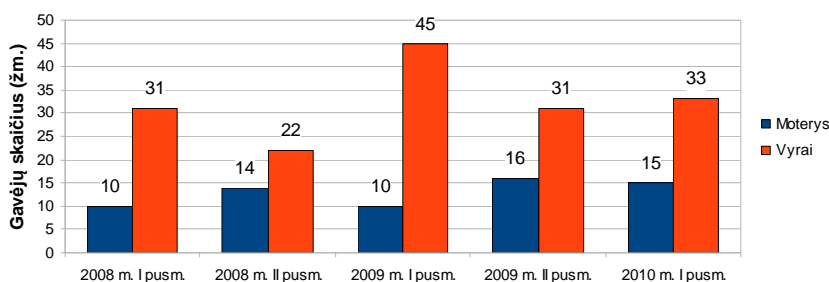
⁵⁹ Žin., 2004, Nr. 44-1448

pirmaisiais pusmečiais (žr. 2 paveikslas). Manoma, kad įtakos tokiems pokyčiams turėjo sezoniškumas, kai dėl prastų oro sąlygų padidėja tikimybė patirti traumą pakeliui į darbą ar iš darbo, taip pat darbovietėje, vykdant darbinės funkcijas. Vis dėlto, manoma, kad didesni šių rūšių išmokų gavėjų vyrų skaičių lemia darbų pasiskirstymas – didesnis vyrų skaičius dirba pavojingesnio pobūdžio darbus statybose, pramonėje, kai tuo tarpu moterų skaičius dirba pedagoginį, socialinį darbą ir t.t., kur traumų rizika yra daug mažesnė.

4 paveikslas. Netekto darbingumo periodinės kompensacijos



5 paveikslas. Ligos pašalpa dėl profesinės ligos



patiriamos traumos darbe yra lengvesnio pobūdžio nei vyrų.

274. Nedarbo draudimo išmokas 2008 metų pabaigoje gavo 34,3 procento visų darbo biržoje įregistruotų bedarbių, arba 32,6 tūkst. asmenų, iš kurių 15,2 tūkst. moterų. Dar 111 asmenų, iš jų 45 moterys, buvo mokama priešpensinė nedarbo draudimo išmoka. Nedarbo socialinio draudimo išmokos 2009 metų pabaigoje buvo mokamos 27 procentams visų bedarbių arba 74,1 tūkst. asmenų, iš jų 32,0 tūkst. moterų.

f)

275. Informacija apie Konvencijos 11 straipsnio 1 dalies f punkto įgyvendinimą Lietuvoje buvo pateikta trečiajame ir ketvirtajame pranešimuose. 2008–2010 metais teisės aktai, reglamentuojantys teisę į sveikatos apsaugą, įskaitant giminės pratęsimo funkcijos išsaugojimą, nepasikeitė.

2 dalis

a)

276. Darbo kodekso 129 ir 132 straipsniai draudžia nutraukti darbo sutartį su nėščia moterimi ar su darbuotoja (darbuotoju), auginanči vaika (vaikus) iki 3 metų. Platesnė informacija apie tai pateikta ankstesniuose pranešimuose.

273. Lyginant netekto darbingumo vienkartinių ir periodinių kompensacijų gavėjų skaičių, pastebėta, kad vyrų ir moterų, gaunančių netekto darbingumo vienkartinę kompensaciją, skirtumas yra daug mažesnis nei vyrų ir moterų – netekto darbingumo periodinių kompensacijų gavėjų. Kadangi vienkartinė kompensacija mokama apdraustiesiems dėl draudiminio įvykio netekusiems iki 30 procentų darbingumo, o periodinė – netekus daugiau nei 30 procentų darbingumo, galima daryti išvadą, kad moterų

277. Pagal Vidaus tarnybos statuto 56 straipsnio 4 dalį negalima atleisti iš vidaus tarnybos nėščios moters, taip pat motinos arba tėvo, vienų auginančių vaiką iki 3 metų, jeigu nėra šių pareigūnų kaltės (išskyrus atvejus, kai vidaus reikalų įstaiga likviduojama).

278. Valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnio 4 dalies analogiška nuostata numatyta ir kitiems teisiniams subjektams – nestatutiniams valstybės tarnautojams.

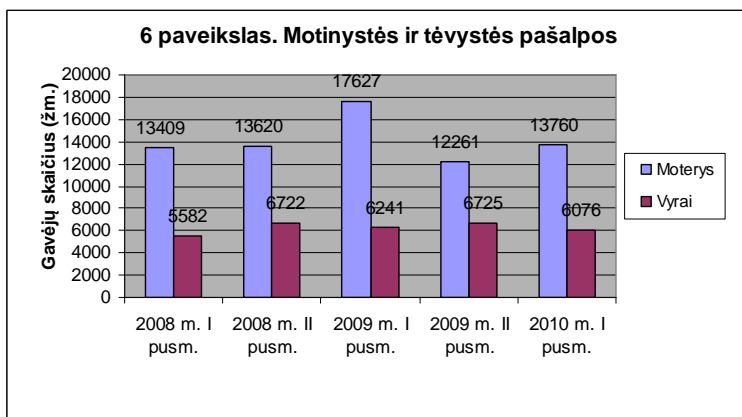
b)

279. Siekiant užtikrinti geresnę moterų, po nėštumo ir gimdymo atostogų grįžtančių į darbo rinką, apsaugą nuo diskriminacijos lyties pagrindu, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengė Lietuvos Respublikos darbo kodekso 179 straipsnio papildymo įstatymo projektą. Lietuvos Respublikos darbo kodekso 179 straipsnio papildymo įstatymas⁶⁰ priimtas Seimo ir įsigaliojo 2009 m. liepos 23 d. Šiuo įstatymu darbdavys įpareigotas užtikrinti darbuotojos teisę po nėštumo ir gimdymo atostogų ne tik grįžti į savo darbą ar lygiavertes pareigas, kaip kad buvo nustatyta Darbo kodekse anksčiau, bet ir ne mažiau palankiomis sąlygomis, įskaitant darbo užmokestį, ir naudotis visomis geresnėmis sąlygomis, įskaitant darbo užmokestį, į kurias jis būtų turėjęs teisę, jeigu būtų dirbęs.

280. Nėščioms nedarbingoms moterims, neturinčioms teisės gauti valstybinio socialinio draudimo motinystės pašalpos, likus 70 dienų iki numatomo gimdymo mokama vienkartinė 260 litų (2 BSI dydžio) išmoka. Be to, įvertinus turtą bei pajamas, nėščia moteris, kuriai yra likę 70 kalendorinių dienų iki numatomos gimdymo dienos, turi teisę gauti piniginę socialinę paramą.

281. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje konstatuojama, kad valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Detalesnė Nėštumo ir gimdymo atostogų metu mokamų motinystės pašalpų skyrimo ir mokėjimo tvarką reglamentuoja Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas⁶¹, Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 24 d. nutarimu Nr. 86⁶².

282. Motinystės pašalpa mokama 126 kalendorines dienas, suėjus 30 ir daugiau nėštumo savaičių. Jei moteris nepasinaudojo teise į nėštumo ir gimdymo atostogas iki gimdymo datos, motinystės pašalpa mokama už 56 kalendorines dienas po gimdymo. Komplikuoto gimdymo atveju ar gimus daugiau nei vienam vaikui, motinystės pašalpa mokama ilgesnį laikotarpį.



283. Siekiant sudaryti galimybę kūdikio tėvui prisidėti prie kūdikio auginimo pirmąjį mėnesį, kūdikio tėvas nuo vaiko gimimo iki vaikai sukaks vienas mėnuo išleidžiamas tėvystės atostogų ir tuo laikotarpiu gauna tėvystės pašalpą.

284. Kaip rodo statistiniai duomenys (žr. 6 paveikslas), lyginant su motinystės pašalpa, teise į tėvystės pašalpą pasinaudoja daug mažesnis skaičius

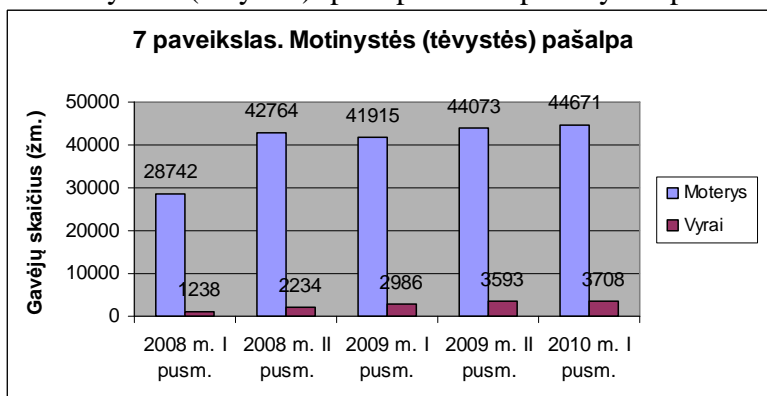
tėvų. Manoma, kad tokios tendencijos atsirado dėl to, kad teisė į nėštumo ir gimdymo atostogas nustatyta dėl moters fiziologinių pokyčių, siekiant nepakenkti sau ir gimiančiam kūdikiui. Taip pat pasitaiko atvejų, kai moterys kūdikius augina vienos.

⁶⁰ Žin., 2009, Nr. 87-3664

⁶¹ Žin., 2000, Nr. 111-3574

⁶² Žin., 2001, Nr. 10-284

285. Pasibaigus nėštumo ir gimdymo atostogoms, vienam iš tėvų pasirinktinai (gali ir pakaitomis), išėjusiam vaiko priežiūros atostogų, iki vaikui sukaks dveji metai, mokama motinystės (tėvystės) pašalpa. Pašalpos dydis pirmaisiais vaiko auginimo metais sudaro 90 procentus pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio, o antraisiais metais – 75 procentai, tačiau pajamos, pagal kurias skaičiuojama pašalpa, negali viršyti Vyriausybės patvirtintų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų keturių dydžių sumos (šiuo metu tai sudaro 4680 Lt).



286. Kaip rodo pateikti statistiniai duomenys (žr. 7

paveikslas), žymiai didesnis skaičius moterų nei vyrų naudojami šia galimybe. Manoma, kad įtakos tokioms tendencijoms turi ne tik visuomenėje susiformavusi praktika, kad vaikų priežiūra labiau rūpinasi moterys nei vyrai, bet įtakos turi ir tai, kad maksimalus šios pašalpos dydis yra ribojamas ne tik procentine dalimi, bet ir maksimalia pajamų suma, pagal kurią skaičiuojamas pašalpos dydis. Tad įvertinant tai, kad remiantis Statistikos departamento duomenimis, vyrų darbo užmokesčiai yra didesni nei moterų, siekiant neprarasti dalies darbinių pajamų, teise į šią išmoką dažniau naudojami moterys nei vyrai. Tačiau vis dėlto derėtų atkreipti dėmesį į tai, kad vyrų, gaunančių tėvystės pašalpą, skaičius kiekvienais metais didėja – 2008 m. tėvystės pašalpą gavo 3472 vyrai, 2009 m. – 6579. Manoma, kad vis labiau liberalėjant požiūriui į šeimą, šeiminių pareigų pasiskirstymą šeimoje, vyrų, pasinaudojančių teise į tėvystės išmoką, skaičius turėtų didėti.

287. Nuo 2011 m. liepos 1 d. statutinių valstybės tarnautojų, karių (šie asmenys nėra laikomi valstybinio socialinio draudimo sistemos dalyviais, išmokos jiems mokamos iš valstybės biudžeto) veiklą reglamentuojantys teisės aktai nustato, kad nėštumo ir gimdymo atostogų, tėvystės ar vaiko priežiūros atostogų metu mokamo vidutinio darbo užmokesčio ar jo dalies dydis, maksimalaus kompensuojamojo uždarbio dydis ir mokėjimo trukmė bus nustatomi vadovaujantis Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo nuostatomis. Minėto įstatymo, įsigaliosiančio 2011 m. liepos 1 d., redakcija nustato, kad vaiko priežiūros atostogų metu mokamos išmokos dydis kinta priklausomai nuo pasirinktos atostogų trukmės – jei pasirenkama gauti motinystės (tėvystės) išmoką per dvejus metus, jos dydis sudaro 70 procentų išmokos gavėjo vidutinio darbo užmokesčio dydžio pirmaisiais vaiko auginimo metais ir 40 procentų antraisiais metais. Pasirinkus motinystės (tėvystės) išmokos mokėjimą per vienerius metus, išmokos gavėjas gauna 100 procentų vidutinio darbo užmokesčio dydžio išmoką.

c)

288. Šeima ir darbas – dvi pagrindinės Lietuvos visuomenės gyvenimo vertybės. Lietuvoje tiek vyrai, tiek moterys dalyvauja darbo rinkoje, kurioje vyrauja ilgų darbo valandų, intensyvaus darbo tempo ir griežtų darbo kokybės reikalavimų, naujų technologijų diegimo kultūra. Moterims ir vyrams, turintiems šeimos įsipareigojimų, auginantiems vaikus, globojantiems senyvo amžiaus ar neįgalius artimuosius, dažnai iškykla darbo ir šeimos pareigų suderinimo problemų. Su šia problema susiduria dažniausiai moterys.

289. Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo problemoms spręsti pasitelkiamos Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšos. Vadovaujantis Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija, patvirtinta Europos Komisijos 2007 m. balandžio 26 d., ir Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa, patvirtinta Europos Komisijos

2007 m. rugsėjo 24 d., 2009 metų pabaigoje pasirašytos 23 sutartys 54,4 mln. litų sumos dėl projektų įgyvendinimo pagal VP1-1.1-SADM-04-K priemonę „Šeimos ir darbo išipareigojimų derinimas“, finansuojamą iš Europos socialinio fondo lėšų. Nuo projektų įgyvendinimo pradžios 1 projektas buvo nutrauktas nepradėjus veiklos, taip pat keli projektai susumažino veiklos apimtis. Dėl šios priežasties finansavimas priemonės projektams sumažėjo iki 48,8 mln. Lt. Projektai bus įgyvendinami iki 2012 metų pabaigos. Vykdam šiuos projektus, 70 procentų lėšų bus skiriama vaikų, neįgaliųjų ir senyvo amžiaus asmenų priežiūros ir socialinės globos paslaugoms teikti, ir 30 procentų lėšų – šeimai palankioms darbovietėms skatinti. Tokia veikla sudarys palankias sąlygas darbingo amžiaus ekonomiškai aktyviems asmenims (dirbantiems arba ieškantiems darbo) derinti šeimos ir darbo išipareigojimus, skatinti šeimai palankių darboviečių kūrimąsi.

290. Nors atostogomis vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai, pagal įstatymus gali naudotis tiek moterys, tiek vyrai, dažniausiai vaikus prižiūri moterys, nors vyrų, pasinaudojančių teise į vaiko priežiūros atostogas, pamažu daugėja. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, vaiko priežiūros atostogomis pasinaudojo 2008 metais – 4,56 procento vyrų, 2009 metais – 7,11 procento, per 2010 metų 9 mėnesius – 7,56 procento vyrų. Tėvystės atostogomis 2008 metais pasinaudojo 12 304 vyrai, 2009 metais – 12 966. vyrai, o 2010 metų prognozė – 12 200 vyrų.

291. Vienas iš pagrindinių socialinių paslaugų sistemos vystymosi krypčių šalyje – socialinė pagalba derinant asmeninius, šeimos ir darbo išipareigojimus. Siekiant stiprinti pagalbą žmonėms, prižiūrintiems neįgalius, senyvo amžiaus asmenis, vaikus bei derinti šeimos ir darbo išipareigojimus. Lietuvos socialinių paslaugų sistemoje prioritetas teikiamas socialinėms paslaugoms į namus, dienos centre, trumpalaikė socialinė globa („atokvėpio“ paslauga), laikinai apgyvendinant neįgalų suaugusį, vaiką ar senyvo amžiaus asmenį globos institucijoje.

292. Statistikos departamento duomenimis, socialinių paslaugų, teikiamų nestacionariose socialinių paslaugų įstaigose, apimtis šalyje nuolat didėja, 2009 metais palyginti su 2007 metais paslaugų į namus padidėjo daugiau nei 60 procentų. 2009 m. socialines paslaugas į namus gavo 13,6 tūkst. asmenų, dienos centruose – 85,1 tūkst. asmenų (iš jų 2,3 tūkst. – vaikai su negalia, 6,8 tūkst. – vaikai iš socialinės rizikos šeimų).

293. Siekiant užtikrinti lankstesnes darbo sąlygas, pagerinti galimybes derinti šeimos ir darbo išipareigojimus, nuo 2010 m. vasario 13 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 7 d. nutarimo Nr. 990 „Dėl darbo laiko nustatymo valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose“⁶³ 2.7 punkto nauja redakcija, kuri numato galimybę šalių susitarimu nustatyti ne visą darbo dienos ar darbo savaitės darbo laiką, sudarant atskirą darbuotojo ar valstybės tarnautojo darbo grafiką.

d)

294. Informacija apie Konvencijos 11 straipsnio 2 dalies d) punkto įgyvendinimą Lietuvoje buvo pateikta trečiajame ir ketvirtajame pranešimuose. 2008–2010 metais teisės aktai, reglamentuojantys moterų apsaugą nėštumo metu darbo vietose, nepasikeitė. teisę į sveikatos apsaugą, įskaitant giminės pratęsimo funkcijos išsaugojimą, nepasikeitė.

3 dalis

295. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2009 m. rugsėjo 30 d. priėmė nutarimą Nr. 1244 „Dėl Lietuvos Respublikos teisėkūros taisyklių patvirtinimo“, kuriuo vadovaudamasi Teisingumo ministerija teikia metodines rekomendacijas dėl teisės aktų projektų rengimo, teisės aktų projektų išvadų rengimo, dėl norminių teisės aktų stebėsenos, numatomo

⁶³ Žin., 2003, Nr. 79-3593; 2005, Nr. 97-3677; 2006, Nr. 88-3461; 2007, Nr. 17-641; 2009, Nr. 109-4619; 2010, Nr. 19-873

teisinio reguliavimo poveikio vertinimo. Minėtu nutarimu buvo nustatyta, kad dėl visų Vyriausybei teikiamų teisės aktų projektų turi būti gautos Teisingumo ministerijos išvados taip pat išvados iš kitų ministerijų ir Vyriausybės įstaigų, susijusių su šių institucijų ir įstaigų kompetencija, taigi ir dėl moterų ir vyrų lygių galimybių. Visos ministerijos vykdo galiojančių teisės aktų stebėseną ir esant galimiems moterų diskriminacijos atvejams imasi reikiamų veiksmų, siekdamos pašalinti tokį teisinį reguliavimą.

12 straipsnis 1 dalis

296. Sveikatos apsaugą reglamentuojantys įstatymai neturi diskriminacinių nuostatų lyties pagrindu. Kiekvienas asmuo, neatsižvelgiant į lytį, Lietuvoje gali naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, įskaitant dalyvavimą profilaktinėse programose. Atsižvelgiant į tai, kad didžiausią dalį Lietuvos gyventojų mirtinumą struktūroje sudaro kraujotakos sistemos ligos ir piktybiniai navikai, yra įgyvendinamos atitinkamų sričių susirgimų profilaktikos programos.

297. Vadovaujantis sveikatos apsaugos ministro 2005 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. V-913 „Dėl asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programos patvirtinimo“⁶⁴ toliau įgyvendinama Asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programa. Programos tikslas – sumažinti sergamumą ūminiais kardiovaskuliniais sindromais, nustatyti naujus latentinių aterosklerozės būklių ir cukrinio diabeto atvejus, siekiant sumažinti pacientų neįgalumą ir mirtinumą dėl širdies ir kraujagyslių ligų. Programoje gali dalyvauti 40-55 metų vyrai ir 50-65 metų moterys, kuriems 1 kartą per metus nemokamai atliekami tyrimai, reikalingi širdies ir kraujagyslių ligų tikimybei įvertinti. Lietuvoje iš viso gyvena apie 723 tūkstančio nurodyto amžiaus asmenų. Įgyvendinant šią programą, 2008 metais ištirta 105 385, 2009 metais – 109 858 asmenų, o 2010 metais – 148 455 asmenys. 2008 metais jai įgyvendinti buvo skirta 5,8 mln. litų, 2009 metais – 7,3 mln. litų, 2010 metais – 7,799 mln. litų.

298. Vadovaujantis sveikatos apsaugos ministro 2004 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. V-482 „Dėl Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, finansavimo programos patvirtinimo“⁶⁵ nuo 2004 m. liepos Lietuvoje vykdoma Atrankinė gimdos kaklelio vėžio patikros programa. Pagal šią valstybės remiamą programą iki 2008 m. dėl gimdos kaklelio vėžio nemokamai galėjo tikrintis moterys nuo 30 iki 60 metų, o nuo 2008 m. buvo išplėstos moterų amžiaus ribos ir šiuo metu joje gali dalyvauti moterys nuo 25 iki 60 metų. Moterys turi galimybę nemokamai dėl gimdos kaklelio vėžio vieną kartą per 3 metus. Programa finansuojama iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, todėl moterims mokėti nereikia. Finansavimas šiai programai per paskutinius metus buvo didinamas: 2008 m. skirta 5,8 mln. litų, 2009 m. – 5,9 mln. litų, 2010 m. – 7,2 mln. litų.

299. Per antrąjį šios programos vykdymo etapą (2007-07-01 – 2010-06-30) pasitikrino 345 832 moterys, iš jų 126 742 (arba 44,8 procentai) buvo ištirtos pakartotinai. 25-60 metų amžiaus moterų grupėje nustatytas gimdos kaklelio vėžio *in situ* atvejų skaičius viršijo 50 procentų, lyginant su invaziniu vėžiu. Nustačius priešvėžinius pakitimus, sergamumas ir mirtinumą nuo gimdos kaklelio vėžio mažės. Gimdos kaklelio vėžio ir *Ca in situ* dinamika Lietuvoje 2000-2009 metais pateikiama priede Nr. 10.

300. Vadovaujantis sveikatos apsaugos ministro 2005 m. rugsėjo 23 d. įsakymu Nr. V-729 „Dėl Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programos

⁶⁴ Žin., 2005, Nr. 145-5288

⁶⁵ Žin., 2004, Nr. 104-3856

patvirtinimo⁶⁶ nuo 2005 metų spalio įgyvendinama Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio programa. Programa skirta 50-69 metų moterims. Vieną kartą per 2 metus šio amžiaus moterys gali nemokamai pasitikrinti dėl krūties vėžio. Programa finansuojama iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto. 2008 m. jai įgyvendinti buvo skirta 4 mln. litų, 2009 metais – 4,5 mln. litų, 2010 m. – 5,605 mln. litų. Per antrąjį programos vykdymo etapą (2007-10-01–2009-09-30) pasitikrino 121 017 moterų, iš jų 32 564 (arba 27 procentai) – pakartotinai. 2010 metais buvo patikrintos 61 475 moterys.

301. Įgyvendinant sveikatos apsaugos ministro 2005 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. V-973⁶⁷ patvirtintą Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programą vyrai nuo 50 iki 75 metų ir vyrai nuo 45 metų, kurių tėvai ar broliai sirgo priešinės liaukos (prostatos) vėžiu, gali nemokamai pasitikrinti dėl prostatos vėžio. Lietuvoje yra apie 372 tūkst. vyrų nuo 50 iki 75 metų. Programai įgyvendinti 2008 m. buvo skirta 8,3 mln. litų, 2009 m. – 7,59 mln. litų, 2010 m. – 8,62 mln. litų. 2008 metais patikrinta 126 718, 2009 metais – 101 466, o 2010 metais 76 547 vyrų. Patikrintųjų asmenų skaičiaus mažėjimo tendencijai įtakos turėjo pasikeitusi tikrinimo tvarka. Programos įgyvendinimo pradžioje nustatytos amžiaus grupės vyrai turėjo galimybę nemokamai pasitikrinti dėl prostatos vėžio vieną kartą per metus. Atsižvelgiant į specialistų rekomendacijas, nuo 2009 m. liepos 1 d. buvo nustatyta, kad vyrai dėl prostatos vėžio gali nemokamai tikrintis vieną kartą per 2 metus.

302. Šeimų nevaisingumas paliečia 10–15 procentų Lietuvos šeimų. Todėl ypač svarbu tinkamai tirti ir gydyti nevaisingas šeimas. Tuo tikslu 2008 m. Lietuvos akušerių ginekologų draugija parengė Nevaisingumo diagnostikos ir gydymo metodiką, kuria turi vadovautis visi sveikatos priežiūros specialistai. Be to, Sveikatos apsaugos ministerija parengė Pagalbinio apvaisinimo įstatymo projektą, kurį priėmus bus sudarytos prielaidos svarstyti išlaidų nevaisingumui gydyti, pagalbinio apvaisinimo procedūroms ir vaistams kompensavimo galimybes.

303. Lietuvoje yra prieinami įvairūs šeimos planavimo būdai, tačiau dažniausiai yra naudojamos gimdos spiralės bei hormoninė kontracepcija. Šiuos metodus vartoja apie 30 procentų nenorinčių susilaukti vaikų porų.

304. 2006–2007 metais Socialinių tyrimų instituto Demografinių tyrimų centro atliktas Lietuvos gyventojų kontraceptinės elgsenos tyrimas parodė, kad, lyginant su 1994–1995 m., bendrasis kontracepcijos priemonių naudojimo lygis padidėjo 1,5 karto ir 2006–2007 m. siekė 75 procentus. Didžiausi pokyčiai užfiksuoti vyriausio 45–49 metų moterų grupėje, kurioje kontracepcijos naudojimas išaugo beveik tris kartus: 1994–1995 m. tik 21 procentas naudojo kokias nors kontracepcijos priemones, o 2006–2007 m. šio amžiaus grupėje kontracepcijos priemones naudojo 64 procentai.

305. Kitose amžiaus grupėse taip pat vyko didelių pokyčių: 20–24 metų grupėje naudojančiųjų kontracepcijos priemonės dalis pakito nuo 47 procentų (1994–1995 m.) iki 85,5 procento (2006–2007 m.), 25–29 – nuo 56,9 iki 79,3 procento, 30–34 – nuo 57,6 iki 73,9 procento, 35–39 – nuo 51,4 iki 72,4 procento, 40–44 metų grupėje – nuo 39,3 iki 71,2 procento. Vis dėlto net ketvirtadalis lytiškai aktyvių moterų 2006–2007 m. teigė nenaudojančios jokių apsaugos nuo nepageidaujamo nėštumo priemonių.

306. Lietuva per 2008–2010 m. laikotarpį pagerino skubiosios kontracepcijos prieinamumą. 2008 m. rugsėjo 18 d. Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba pakeitė vaistinių preparatų *Postinor-2* ir *Escapelle* klasifikaciją ir dabar šie vaistiniai preparatai gali būti įsigijami be recepto.

307. Nėštumo nutraukimo tvarkos pakeitimų per atskaitinį laikotarpį nebuvo. Dirbtinių abortų skaičius Lietuvoje palaipsniui mažėja. Per paskutinius 10 metų dirbtinių abortų skaičius sumažėjo daugiau nei dvigubai (žr. priede Nr. 11).

⁶⁶ Žin., 2005, Nr. 117-4249

⁶⁷ Žin., 2005, Nr. 152-5617

308. Detalesnė informacija apie moterų sveikatą, įskaitant reprodukcinės sveikatos klausimus buvo pateikta Jungtinėms Tautoms 2010 metų spalio mėn. Papildomai atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje šeimos planavimo paslaugos yra teikiamos pirminės sveikatos priežiūros įstaigose. Jas teikia šeimos gydytojai, gydytojai akušeriai ginekologai ir akušeriai. Lietuvoje yra išplėtotas pirminės sveikatos priežiūros įstaigų tinklas ir pirminės sveikatos priežiūros paslaugos yra prieinamos gyventojams visoje Lietuvos teritorijoje. Kiekvienas asmuo gali kreiptis į įstaigos, prie kurios yra prisirašęs, šeimos gydytoją ir gauti konsultaciją šeimos planavimo klausimais. Lietuvoje norint įsigyti hormoninių kontraceptikų, išskyrus vaistinius preparatus, skirtus skubiajai kontracepcijai, reikalingas gydytojo receptas. Jeigu moteris apsisaugojimui nuo nėštumo nusprendžia pasirinkti hormoninę kontracepciją, pirmąjį kartą konsultacijai ir receptui išrašyti ji yra nukreipiama pas akušerį ginekologą. Vėliau kontraceptinių priemonių naudojimą prižiūri ir receptus išrašo šeimos gydytojas. Apdraustiems privalomuoju sveikatos draudimu gyventojams šios konsultacijos yra nemokamos. Lietuvos vaistinėse yra didelis įvairių modernių kontracepcijos priemonių pasirinkimas.

309. Vykdamas Lietuvos nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros 2006-2013 metų strategijos įgyvendinimo 2009-2013 metų priemonių planą, įvairių miestų ir rajonų savivaldybėse steigiami sveikatos biurai. Šiuo metu Lietuvoje jų yra 32. Viena iš biurų veiklos sričių – organizuoti sveikatinimo renginius ir akcijas, įgyvendinti valstybines ir savivaldybės visuomenės sveikatos programas, organizuoti seminarus ir mokymus, leisti įvairius leidinius, atmintines. Tokiu būdu yra skleidžiama informacija visuomenei apie kontracepcijos prieinamumą ir šeimos planavimo klausimus.

310. Informacija apie Konvencijos 12 straipsnio 2 dalies įgyvendinimą Lietuvoje pateikta ketvirtajame pranešime ir per 2008-2010 metus nepasikeitė.

13 straipsnis

a)

311. Lietuvoje vaikus auginančios šeimos remiamos skiriant joms pinigines išmokas. Jei šeimos pajamos mažos, teikiama ir kita socialinė parama (socialinė pašalpa, kompensacijos už būsto šildymą, šaltą ir karštą vandenį, nemokamas maitinimas vaikams mokyklose, parama mokiniui mokinio reikmenims įsigyti).

312. Siekiant užtikrinti vyrų ir moterų lygias teises naudotis socialinėmis teisėmis, išmoka vaikui mokama vienam iš vaikus auginančių tėvų, globėjui (rūpintojui) arba pačiam 18 metų ar vyresniam asmeniui. Kilus ginčui tarp tėvų dėl to, kas turi gauti išmoką, priimant sprendimą dėl išmokos mokėjimo atsižvelgiama į vaiko interesus.

313. Nuo 2008 m. sausio 1 d. išmoka vaikui pradėta mokėti visiems vaikus auginančių šeimų vaikams, besimokantiems bendrojo lavinimo mokyklose. 2008 metais išmoką vaikui kas mėnesį gavo vidutiniškai 624, 2 tūkst. vaikų.

314. Atsižvelgiant į ekonomikos ir finansų nuosmukį bei siekiant užtikrinti paramą labiausiai pažeidžiamiems visuomenės nariams, 2009 metais buvo peržiūrėta išmokų vaikams skyrimo ir mokėjimo tvarka, įteisinant išmokos vaikui mokėjimą įvertinus šeimos gaunamas pajamas. Tad išmoka vaikui nuo 2 iki 7 metų, o gausių šeimų vaikams iki 18 metų mokama, kai praėjusių kalendorinių metų vidutinės šeimos ar bendrai gyvenančių asmenų pajamos vienam asmeniui per mėnesį buvo mažesnės negu 1,5 valstybės remiamų pajamų dydžio, t.y. 525 litai. Vaikams nuo gimimo iki 2 metų išmoka vaikui mokama, jei nė vienas iš vaiko tėvų už tą vaiką negauna socialinio draudimo motinystės (tėvystės) pašalpos arba ją gauna, tačiau ši pašalpa mažesnė negu 525 litai.

315. Tokių nuostatų įteisinimas leidžia sušvelninti ekonominio nuosmukio pasekmes šeimoms, auginančioms vaikus, kurios labiausiai susidūrė su socialinėmis ekonominėmis problemomis: gauna nedideles pajamas bei yra socialinės pašalpos ar socialinės paramos

mokiniais gavėjai. Vyresni negu 7 metų vaikai, besimokantys mokyklose iš nepasiturinčių šeimų, gauna kitą valstybės paramą – socialinę paramą mokiniams. Taip pat ši tvarka yra viena iš valstybės biudžeto subalansavimo priemonių, nes nustačius išmokos vaikui mokėjimą vaikams iki 7 metų, 2010 metais valstybės išlaidos išmokos vaikui mokėjimui ir administravimui sumažintos iki 117,87 mln. litų ir tai leidžia sutaupyti 392, 28 mln. litų per metus ir juos nukreipti išaugusiam socialinių pašalpų poreikiui tenkinti. Išmoką vaikui vidutiniškai per vieną 2010 metų mėnesį gavo 152 tūkst. vaikų, palyginti su 2009 metais, išmokos vaikui gavėjų skaičius per mėnesį sumažėjo 69 procentais.

316. Dėl valstybės teikiamos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams vienodomis sąlygomis turi teisę kreiptis bet kuris iš šeimos narių (vienas iš sutuoktinių, vienas iš bendrai gyvenančių asmenų, taip pat vyresnis kaip 18 metų vaikas) ar vienas gyvenantis asmuo, t. y. piniginės socialinės paramos tikslas – paremti tas šeimas ar asmenis, kurie dėl objektyvių priežasčių neturinčius pakankamai lėšų pragyvenimui ar pagrindinėms komunalinėms paslaugoms apmokėti, kad kiekvienam šalies gyventojui būtų garantuojamos pajamos prasimaitinti.

317. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymo⁶⁸ nuostatas, Lietuvoje taikoma vieninga pajamų ir turto įvertinimu pagrįsta piniginės socialinės paramos teikimo sistema. Nepasiturintiems gyventojams nepriklausomai nuo jų lyties mokama socialinė pašalpa, garantuojanti minimalias lėšas pagrindiniams fiziologiniams poreikiams tenkinti, ir teikiamos būsto šildymo išlaidų, išlaidų karštam bei šaltam vandeniui kompensacijos (toliau vadinama – kompensacijos), skirtos būsto išlaikymo išlaidoms padengti.

318. Įvertinus šeimos ar vieno gyvenančio asmens turtą bei pajamas, šeima ar vienas gyvenantis asmuo turi teisę į piniginę socialinę paramą, jei kreipimosi metu kiekvienas vyresnis kaip 18 metų šeimos narys ar vienas gyvenantis asmuo arba vaikas nuo 16 iki 18 metų atitinka bent vieną iš Piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatyme nurodytų sąlygų, pvz., asmenys yra bedarbiai, gaunantys nedarbo socialinio draudimo išmoką, asmenys registruojasi teritorinėje darbo biržoje ne trumpiau kaip šešis mėnesius iš eilės, vyresni kaip 18 metų asmenys dirba, mokosi (kol jiems sukaks 24 metai), asmenys, sukakę senatvės pensijos amžių arba gaunantys bet kokios rūšies pensiją, vienas iš tėvų namuose augina ikimokyklinio ugdymo įstaigos nelankantį vaiką iki 3 metų arba iki 8 metų, kai šeimoje auginami 3 ir daugiau vaikų ir pan.

319. Dėl šalyje susidariusios sudėtingos ekonominės ir finansinės situacijos, išaugusios bedarbystės bei gyventojų pajamų mažėjimo, žymiai išaugo piniginės socialinės paramos gavėjų skaičius: 2008 m. vidutiniškai per mėnesį socialinę pašalpą gavo 37,3 tūkst. asmenų (1,1 procento Lietuvos gyventojų), kompensacijas – 102,8 tūkst. asmenų (3,1 procento Lietuvos gyventojų). Vidutiniškai per vieną 2010 metų mėnesį socialinę pašalpą gavo 181,3 tūkst. asmenų (5,4 procento nuolatinių Lietuvos gyventojų). Palyginti su 2009 metais, vidutiniškai per mėnesį socialinę pašalpą gavusių asmenų skaičius padidėjo 2,5 karto. Vidutiniškai per vieną 2010 metų šildymo sezono mėnesį būsto šildymo išlaidų kompensacijas gavo 166,5 tūkst. asmenų (5 procentai visų Lietuvos gyventojų). Per 2010 metus, palyginti su 2009 metais, vidutiniškai per mėnesį gavusių būsto šildymo išlaidų kompensacijas asmenų skaičius padidėjo 27,8 procento.

320. Statistikos departamento duomenimis, kaime gyvenantys žmonės dažniau negu mieste patiria skurdą. Kaime didesnės skurdo rizikos tendencija pastebima jau keletą metų. 2009 m. kaime skurdo rizikos lygis siekė net 32,7 procento, kai tuo tarpu miestuose jis sudarė 14,7 procento, o didžiuosiuose miestuose buvo triskart mažesnis – 10,5 procento. 2009 m. moterų skurdo rizikos lygis kaime buvo šiek tiek didesnis nei vyrų ir siekė 33,9 procento, vyrų skurdo

⁶⁸ Žin., 2003, Nr. 73-3352; 2006, Nr. 130-4889

rizikos lygis – 31,4 procento. Mieste šie skaičiai buvo žymiai mažesni atitinkamai – 16,4 procento ir 12,6 procento.

321. Dideliam skurdo rizikos lygiui kaime (tuo pačiu ir kaimo moterų) įtakos turėjo tai, kad į pajamas nebuvo įskaičiuotos iš žemės ūkio veiklos gautos pajamos natūra, kurios buvo svarbios nemažai daliai žemdirbių ir kitų kaimo namų ūkių.

322. Skurdo rizikos lygis yra daug aukštesnis nepilnose šeimose, kuriose vienišas suaugęs asmuo (dažniausiai moteris) išlaiko vaikus (2008 m. – 48,3 procento; 2009 m. – 46,4 procento) bei šeimose, kuriose du suaugę asmenys išlaiko tris ir daugiau vaikų; jų skurdo rizikos lygis 2009 m. buvo 32,9 procento.

323. Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. 18–64 metų moterų ir vyrų skurdo rizikos lygis beveik nesiskyrė ir sudarė atitinkamai 18,6 ir 18,4 procento. Skirtumas tarp moterų ir vyrų skurdo rizikos lygio ryškus tarp vyresnių nei 65 metų žmonių: šioje amžiaus grupėje vyrų skurdo rizikos lygyje yra 13,2 procento, o moterų – 31,3 procento.

b)

324. Lietuvos Respublikos įstatymai, reglamentuojantys finansinių paslaugų teikimą, yra suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais ir juose įtvirtintos nuostatos sudaro galimybę visiems asmenims (tiek juridiniams, tiek fiziniams, nepriklausomai nuo jų lyties, naudotis visomis finansinėmis paslaugomis, tarp jų: skolinimo paslaugomis (vartojimo kreditais, hipotekos kreditais, faktoringo operacijomis, paskolomis, finansuojant komercinius sandorius), lizingo (finansinės nuomos) paslaugomis ir kt.

325. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas apibrėžia finansų įstaigos kliento sąvoką. Tai – asmuo, kuriam finansų įstaiga teikia finansines paslaugas. Taip pat šis įstatymas nustato finansines paslaugas bei reikalavimus finansų įstaigų sprendimų dėl finansinės paslaugos suteikimui (tarp jų ir skolinimo) priimti. Įstatymo 31 straipsnio 3 dalyje be kita ko nustatyta, kad finansų įstaiga, prieš priimdama sprendimą skolinti, privalo įsitikinti, kad įkeičiamas arba kitas turtas, iš kurio ateityje gali būti tenkinamas finansų įstaigos reikalavimas, tikrai yra ir iš jo gali būti tenkinamas įgytas finansų įstaigos reikalavimas; kliento finansinė bei ekonominė būklė ir jos prognozės leidžia tikėtis, kad klientas sugebės įvykdyti įsipareigojimus; klientas vykde ir vykdo savo finansinius įsipareigojimus finansų įstaigoms.

326. Lietuvos Respublikos bankų įstatyme įtvirtintas reikalavimas bankams atsižvelgti į kiekvieno savo sandorio dėl finansinių paslaugų teikimo rizikingumą, į kliento finansinę ir ekonominę būklę, į prievolių pagal sandorius dėl finansinių paslaugų teikimo vykdymą, į turimas šių prievolių įvykdymo užtikrinimo priemones bei kitas aplinkybes, turinčias įtakos banko turto vertei. Todėl bankai, teikdami paskolas klientams, privalo atidžiai vertinti kliento sugebėjimą įvykdyti kredito sutartyje numatytus įsipareigojimus.

327. Civilinis kodeksas (6.883 straipsnis) kreditoriui numato teisę atsisakyti suteikti kreditą tik tais atvejais, jei paaiškėjo aplinkybės, akivaizdžiai patvirtinančios, kad kreditas nebus laiku gražintas.

14 straipsnis

1 dalis

328. Statistikos departamento duomenimis, 2009 metais kaime dirbo 384,2 tūkst., arba 27,1 procento, visų šalies užimtų gyventojų. Moterys sudarė 46,4 procento, o vyrai – 53,6 procento visų užimtų gyventojų kaime. 2009 metais, kaip ir ankstesniais laikotarpiais, daugiausia kaimo moterų dirbo žemės ūkyje (25,8 procento), didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje (15,6 procento), švietimo įstaigose (15,6 procento), sveikatos priežiūros ir socialinės rūpybos įstaigose

(8,4 procento). Daugiausia kaimo vyrų dirbo žemės ūkyje (33,6 procento), apdirbamosios gamybos sektoriuje (15,1 procento), statybų sektoriuje (12,7 procento), prekyboje (11,4 procento). 2004 metais žemės ūkyje ir miškininkystėje dirbo 226 tūkst., arba 16 procentų, visų užimtų gyventojų, o 2009 metais jų skaičius sumažėjo iki 130 tūkst. ir šia veikla vertėsi tik apie 9 procentus visų užimtų gyventojų. Trūkstant perkvalifikavimo programų, kaimo vietovėse vyraujant daugiau techninio pobūdžio darbams moterims sunkiau rasti alternatyvių veiklos sričių, palyginti su mieste gyvenančiomis moterimis, nes daugeliu atvejų darbo vietų kaimo vietovėse pasiūla mažesnė ir dėl mažesnio pajamų ir vartojimo rodiklio.

329. Statistikos departamento duomenimis, tiek mieste, tiek kaime gyvenančių moterų darbo jėgos aktyvumo lygis, palyginti su mieste ir kaime gyvenančių vyrų darbo jėgos aktyvumo lygiu, išlieka mažesnis. 2009 metais moterų 15-64 metų amžiaus darbo jėgos aktyvumo lygis buvo 67,8 procento, o vyrų – 72 procentai.

330. 2009 metais mieste gyvenančių vyrų nedarbo lygis siekė 16 procentų, o kaime gyvenančių – 19,4 procento. Moterų, gyvenančių mieste, nedarbo lygis buvo 9,6 procento, o moterų, gyvenančių kaime – 12,8 procento.

331. Gyventojų užimtumo statistinio tyrimo duomenimis, 2009 metais 15-64 metų amžiaus moterų užimtumo lygis (60,7 procento) buvo didesnis nei vyrų (59,5 procento). Mieste gyvenančių vyrų užimtumo lygis buvo 62,5 procento, moterų – 65 procentai, kaime gyvenančių vyrų – 53,6 procento, moterų – tik 50,1 procento.

332. Atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto rekomendacijas dėl kaimo moterų ir kitų pažeidžiamų grupių moterų padėties, lyčių lygybės užtikrinimas, kova su diskriminacija ir tolygi regionų plėtra įtraukti horizontaliaisiais prioritetais į 2008–2010 m. Nacionalinį pranešimą apie socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas (patvirtinta Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. A1-431 „Dėl Nacionalinės 2010-ųjų Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metų programos patvirtinimo“⁶⁹ ir pakeista Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. A1-695⁷⁰) (toliau – Nacionalinis pranešimas).

333. Nacionaliniame pranešime numatyta, jog lyčių lygybė ir nediskriminavimas užtikrinami įvertinant kiekvienos politikos priemonės įtaką šiems principams įgyvendinti ir taikant tikslines priemones. Jomis siekiama užtikrinti lyčių lygybę, numatyta identifikuoti ir sistemingai spręsti moterų ir vyrų lygių galimybių problemas visose srityse, ypač kaimo moterų, integruoti lyčių aspektą į visų sričių viešąją politiką. Tuo tikslu taikomos kompleksinės priemonės, apimančios darbo rinkos, socialinės apsaugos, švietimo ir kitas sritis. Numatyta skatinti pastangas derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus stiprinant paslaugas bei paramą šeimai, skatinant šeimai palankių darboviečių plėtrą, lanksčių darbo organizavimo formų taikymą ir taip mažinant daugiausia moterims tenkantį šeimos pareigų krūvį. Numatyta toliau vykdyti priemones, kurios padėtų keisti visuomenės stereotipus apie vyro ir moters vaidmenis, kurti sąlygas lengviau sugrįžti į darbo rinką po vaiko auginimo atostogų, skatinti moterų verslumą, pagyvenusių moterų aktyvumą darbo rinkoje. Toliau mažinti diskriminacija darbo rinkoje, visų pirma pažeidžiamų grupių moterų, galinčių patirti daugialypę diskriminaciją. Lietuvai būdinga senatvės feminizacija – tarp pagyvenusių gyventojų gerokai didesnę dalį sudaro vienišos moterys. Todėl toliau plėtojama socialinės paslaugos pagyvenusiems asmenims ir naudojamos socialinių išmokų priemonės. Be to, sprendžiamos tam tikros šeimos ir visuomenės problemos, kurių aukomis dažniausiai tampa moterys (smurtas šeimoje, prekyba žmonėmis).

334. Skatinant tolygią regionų plėtrą siekiama mažinti regioninius paslaugų prieinamumo ir kokybės skirtumus (socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros, kultūros srityse). Vystoma regioninė socialinių paslaugų infrastruktūra, įgyvendinamos vietinės užimtumo iniciatyvos, kaimo plėtra ir didinama e-įtrauktis.

⁶⁹ Žin., 2009, Nr. 83-3448

⁷⁰ Žin., 2009, Nr. 157-7121

335. 2008 – 2010 m. įgyvendinant Nacionaliniame pranešime numatytas priemones, numatytos tiesiogiai lyčių lygybei užtikrinti ir kovai su diskriminacija skirtos priemonės, buvo organizuojamas visuomenės informavimas apie moterų ir vyrų išpareigojimus šeimai bei vaiko priežiūros atostogų galimybes, kaip tai numatyta Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos šeimos gerovės įgyvendinimo 2008–2010 m. priemonių plane, buvo siekiama sklandžios žemės ūkio ir kaimo raidos, plėtojama alternatyvi žemės ūkiui veikla. Buvo stiprinami ūkininkų ir kitų kaimo gyventojų, kurių veikla susijusi su žemės, miškų ūkio ar alternatyvia žemės ūkiui veikla, profesiniai įgūdžiai, gerinami jų gebėjimai dalyvauti kaimo plėtros procese. Teikiamos konsultacijos kaimo moterims, pradedančioms plėtoti arba plėtojančioms verslą kaimo vietovėse, lyčių lygybės klausimai buvo įtraukti į formalųjį ir neformalųjį švietimą bei organizuoti mokymai pedagogams lyčių lygybės klausimais, buvo organizuojami moterų, po ilgesnės pertraukos grįžtančių į darbo rinką, ir vyresnio amžiaus moterų skatinimui dirbti skirti mokymai, gyventojai buvo informuojami moterų ir vyrų lygių galimybių klausimais visuomenės informavimo priemonių teisinio švietimo programose.

336. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. Nr. 317 patvirtinta Nacionalinė antidiskriminacinė 2009–2011 metų programa, kurios priemonėmis siekiama ugdyti pagarbą žmogui, užtikrinti teisės aktų, nustatančių nediskriminavimo ir lygių galimybių principą, nuostatų įgyvendinimą, didinti teisinį sąmoningumą, tarpusavio supratimą ir toleranciją lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, informuoti visuomenę apie diskriminacijos apraiškas Lietuvoje ir jos neigiamą poveikį tam tikrų visuomenės grupių galimybės lygiomis sąlygomis aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje, lygių teisių gynimo priemones.

337. Ši programa tiesiogiai apima pažeidžiamų grupių problematiką. Programoje konstatuojama, kad diskriminaciją dėl lyties, užimtumo, švietimo, kultūros, sveikatos ir kitose srityse gali patirti tiek neįgalieji, tiek jaunimas ar pagyvenę asmenys, skirtingos rasės, tautybės, religijos, tikėjimo ar įsitikinimų, socialinės padėties asmenys. Pažeidžiamų visuomenės grupių diskriminavimo dėl lyties apraiškos per mažai iširtos. Stokojama informacijos apie konkrečias tam tikroms socialinėms grupėms priklausančių moterų ir vyrų problemas, patiriamas dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, religijos ar įsitikinimų, sveikatos būklės ir kitokiu panašiu pagrindu. Atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto rekomendacijas Lietuvai, pažeidžiamų grupių moterų padėčiai iširti suplanuota atlikti kaimo moterų, neįgalių moterų, tautinėms mažumoms priklausančių moterų, įskaitant romų tautybės moterų, pagyvenusių moterų (55-60 metų grupės (priešpensinio amžiaus) ir vyresnių nei 60 metų), moterų migrančių padėties įvairiose srityse įvairiais aspektais padėties analizę. Šiuo metu jau suformuoti būsimo plačios apimties tyrimo tikslai ir uždaviniai tyrimo uždaviniai ir ieškoma finansavimo galimybių įskaitant ES struktūrinės paramos lėšas, kad toks tyrimas būtų atliktas. Tyrimo uždaviniai:

- surinkti reikiamą informaciją ir iširti pažeidžiamų grupių moterų padėtį užimtumo, švietimo, įskaitant mokymąsi visą gyvenimą, kultūros srityse;
- surinkti reikiamą informaciją ir iširti pažeidžiamų grupių moterų galimybes apsirūpinti būstu, gauti sveikatos priežiūros paslaugas, socialines paslaugas, teisinę pagalbą, kreditus pradėti verslą, dalyvauti priimančioms sprendimus;
- palyginti pažeidžiamų grupių moterų, gyvenančių kaime ir mieste, padėtį minėtose srityse minėtais aspektais;
- atlikti pažeidžiamų grupių moterų padėties palyginimą su bendra moterų ir vyrų padėtimi minėtose srityse ir minėtais aspektais;
- atlikti pažeidžiamų grupių moterų padėties palyginimą tarp šių grupių;
- įvertinti, kurių pažeidžiamų grupių moterų kuriose srityse ir kuriais aspektais yra geresnėje ar blogesnėje padėtyje, palyginus su kitų pažeidžiamų grupių moterimis;

– nustatyti galimas moterų daugialypės diskriminacijos apraiškas pagal diskriminacijos pagrindus, kai moterys patiria diskriminaciją dėl amžiaus, rasės, sveikatos būklės, religijos ir panašiai);

– apibrėžti ir įvertinti pažeidžiamų grupių moterų problemas ir pateikti rekomendacijas dėl sprendimo būdų.

338. Mažesnės apimties tyrimas „Vyrų ir moterų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėtis darbo rinkoje“, 2008 metais atliktas Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, įgyvendinant Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategiją. Šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėtį Lietuvos darbo rinkoje: surinkti naujausią informaciją apie tautinių mažumų atstovų išsilavinimą, profesinį pasirengimą, valstybinės kalbos mokėjimo lygį, pajamų dydį, darbo netekimo priežastis; išanalizuoti diskriminacijos apraiškas darbo rinkoje, palyginti vyrų ir moterų, priklausančių tautinėms mažumoms, bei jaunimo iki 29 metų padėtį darbo rinkoje. Tyrimą atliko Darbo ir socialinių tyrimų institutas. Buvo apklausti 622 Vilniaus miesto ir rajono bei Klaipėdos miesto ir rajono savivaldybėse gyvenantys tautinių mažumų atstovai. Tyrimas atskleidė, jog problemos, su kuriomis jie susiduria, mažai skiriasi nuo visų Lietuvos gyventojų problemų. 69,8 procento apklaustųjų turėjo apmokamą darbą ir dirbo.

339. Tautinių mažumų moterų pasirengimas darbo rinkai yra geresnis nei vyrų, tačiau jos dažniau nei vyrai yra ekonomiškai neaktyvios bei bedarbės. Tautinių mažumų moterys dažniau nei vyrai pagrindiniais asmeniniais pajamų šaltiniais nurodė socialines išmokas (pašalpas ir pensijas) bei reguliarią kitų asmenų pagalbą. Tautinių mažumų vyrai dažniau nei moterys pagrindiniu asmeniniu pajamų šaltiniu nurodė individualios darbo veiklos pajamas. Apklausos metu tautinių mažumų moterys dažniau nei vyrai turėjo profesinį pasirengimą, be to, jų profesinis pasirengimas buvo aukštesnio lygmens nei vyrų. Aukštąjį išsilavinimą buvo įgiję 43,2 procento moterų ir tik 29,7 procento vyrų. Subjektyvios darbo netekimo priežastys buvo skirtingos tautinių mažumų vyrams ir moterims. Pagrindinė vyrų darbo netekimo priežastis – netenkinantis darbo užmokestis, moterų – nepatinkantis darbas. Tokie darbo netekimo priežasčių pasiskirstymai rodo, kad tautinių mažumų elgseną darbo rinkoje stipriai diktuoja tradiciniai stereotipai, jog vyras yra šeimos maitintojas ir turi uždirbti daugiau nei moteris. Diskriminaciją dėl tautybės darbo rinkoje arba švietimo bei profesinio rengimo srityje teigė patyrę 20,3 procento respondentų, 22 procentai vyrų ir 22,9 procento moterų.

340. Siekiant mažinti kaimo moterų, pažeidžiamų grupių moterų socialinę atskirtį, moterų ir vyrų lygybės aspektas įtrauktas ir į Nacionalinę 2010-ųjų Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metų programą (toliau – 2010-ųjų Europos metų programa), koordinuojamą Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

341. Lietuva, kaip ir kitos valstybės narės, dalyvaudama bendrame Europos Sąjungos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties stiprinimo procese, kuris organizuojamas atviro koordinavimo metodo pagrindu, siekia ES bendrųjų tikslų, atsižvelgdama į esamus ir numatomus demografinius, socialinius ir ekonominius iššūkius, darančius įtaką tiek vyrų, tiek moterų padėčiai. Europos metais Lietuva prioritetu pasirinko vaikų skurdo problemas, įskaitant iš kartos į kartą perduodamą skurdą, taip pat kovą su skurdu šeimose, daug dėmesio skiriant didelėms šeimoms, vienišioms tėvams ar vienišoms motinoms ir išlaikytiniu besirūpinančioms šeimoms, taip pat globos įstaigose gyvenantiems vaikams.

342. Atrenkant nevyriausybių organizacijų projektus, skirtus 2010-ųjų metų programos priemonėms įgyvendinti, vienas iš svarbiausių bendrųjų atrankos kriterijų buvo projekto atitikimas lyčių lygybės ir nediskriminavimo principus.

343. Įgyvendinant 2010-ųjų metų programos priemones, nuosekliai atsižvelgiama į moterų ir vyrų lygybės principą, prioritetinį dėmesį skiriant moterų ir vyrų šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo galimybėms ir pozityviai tėvystei skatinti, stiprinant įmonių socialinę

atsakomybę ir skatinant šeimai palankių darbuotojų plėtrą. Daug dėmesio skiriama kaimo bendruomenėms stiprinti ir joms įtraukti į socialinių problemų sprendimą.

344. Iki 2010-ųjų metų pabaigos surengti 5 bendruomeniniai forumai, kuriuose vietos bendruomenėse buvo analizuojama padėtis vietose ir ieškoma galimybių jai pakeisti; surengtos 5 socialinės dramos – forumo teatrai, kuriuos vedė profesionalai, o vaidino vietos bendruomenių vaikai.

345. Vyko susitikimai kaimų bendruomenėse „Vaiko integravimas į bendruomenę, siekiant mažinti atskirtį“, kviečiant skurdą patiriančias šeimas, susijusius asmenis ir institucijas, aptarti, pristatyti, nagrinėti esamą skurdo ir socialinės atskirties situaciją (kalbant apie nepasiturinčių kaimo šeimų ir jų vaikų situaciją), aptarti našlaičių vaikų integravimo į vietos bendruomenes, tarpusavio supratimo ir pasitikėjimo geros praktikos pavyzdžius, situaciją ir galimybes.

346. Surengta 3 dienų tarptautinė konferencija – praktinis seminaras „Kaip pagalba namuose padeda įveikti skurdą?“, kuriame buvo nagrinėjamas šeimos vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje bei jai kylantys poreikiai, teikiant pagalbą sergančiam šeimos nariui. Stebima, kad Lietuvoje didėjant darbingo amžiaus išvykstančių žmonių skaičiui, didelė dalis vyresnių asmenų priežiūros problemų tenka vietos bendruomenių nariams, ypač su seneliais liekantiems vaikams (anūkams), kurie dažnai yra nepasirengę atsiliepti į artimam asmeniui kilusį poreikį. Kaimo teritorijose vykusiuose renginiuose pastebimas aktyvesnis moterų nei vyrų dalyvavimas.

2 dalis

347. Įgyvendinant Valstybinę kaimo plėtros 2006–2008 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 590⁷¹, buvo organizuojamos konferencijos, seminarai, kiti švietėjiški renginiai, skirti socialinėms problemoms kaime spręsti. Lietuvos ūkininkų draugija organizavo kaimo moterims skirtus švietėjiškus ir informacinius renginius: kaip minėta, 2008 metais įvairiuose Lietuvos regionuose Lietuvos ūkininkų draugija organizavo seminarų ciklą „Tautos kultūrinis – kulinarinis paveldas“, kurio metu buvo demonstruojamos galimos moterų užimtumo kaime alternatyvos, taip pat konferenciją „Kaimo moterų socialinės atskirties mažinimas“ ir kitus šviečiamuosius renginius. Įgyvendinant priemones aktyviai bendradarbiaujama su daugeliu socialinių partnerių, tarp kurių yra ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio sudėtyje veikianti Lietuvos ūkininkų draugija bei Lietuvos pramonės, prekybos ir amatų asociacijos sudėtyje esantis Verslo moterų tinklas.

348. 2009 metais, įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos uždavinius, pradėta vykdyti Lietuvos kaimo tinklo veikla, finansuojama iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir nacionalinio biudžeto lėšų. Lietuvos kaimo tinklo Veiksmų programos ketvirtoji kryptis „Techninė pagalba regioniniam ir tarptautiniam kaimo plėtros dalyvių bendradarbiavimui“ sudaro tinklo nariams (kaimo bendruomenėms, žemės ūkio ir kaimo plėtros kontekste veikiančioms asociacijoms (tarp jų ir Lietuvos ūkininkų draugijai) ir pan., išskyrus kaimo vietovėse veikiančias vietos veiklos grupes) galimybes įgyvendinti bendradarbiavimo projektus, kai parama skiriama bendrai jungtinei veiklai vykdyti, t. y. bendriems renginiams su bendradarbiavimo projekto partneriais organizuoti, tyrimams vykdyti, leidiniams rengti. Kadangi vienas iš Lietuvos kaimo tinklo narių ir potencialių pareiškėjų minėtiems projektams įgyvendinti yra Lietuvos ūkininkų draugija, ši iniciatyva taip pat įtraukta į Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010–2014 metų programos įgyvendinimo priemonių planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. liepos 7 d. įsakymu Nr. A1-323.

⁷¹ Žin., 2006, Nr. 70-2564

b)

349. Kaimo, kaip ir miesto, moterys Lietuvoje turi tas pačias teises naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. Lietuvoje yra išplėtotas pirminės sveikatos priežiūros įstaigų tinklas. Lietuvos kaimo vietovėse veikia apie 700 medicinos punktų, kuriuose dirba bendruomenės slaugytojos ir periodiškai – 1–2 kartus per savaitę – atvyksta šeimos gydytojai. Prireikus moterys nukreipiamos konsultuotis ar gydytis pas gydytojus specialistus į rajono, regiono ar respublikos lygmens sveikatos priežiūros įstaigas.

c)

350. Remiantis Valstybinio socialinio draudimo įstatymu⁷², ūkininkai ir jų partneriai draudžiami pensijų pagrindinei ir papildomai dalims, ligos ir motinystės socialiniu draudimu, kai draudžiama tik motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpoms gauti, ir sveikatos draudimu. Pažymėtina, kad ūkininkus pradėta drausti valstybiniu socialiniu draudimu tik nuo 2009 metų. Remiantis Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenimis, 2009 ir 2010 m. (iki spalio mėn.) apdraustųjų moterų – ūkininkių skaičius sudarė tik apie 25 procentus. Manoma, kad tokį pasiskirstymą lėmė susiformavusi praktika, kai ūkis dažniau yra registruojamas ūkininko – vyro vardu, ir tai, kad ūkio darbus mechanizavus, didesnę dalį ūkio darbų atlieka vyrai, moterys dažnai be darbo ūkyje dirba kitokio pobūdžio darbus ir tokiu būdu užsitikrina socialines garantijas.

d)

351. Statistikos departamento duomenimis, 2009 metais iš viso formalų išsilavinimą buvo įgiję 928,1 tūkst. kaimo gyventojų. Kaime gyvenančių moterų išsilavinimas, palyginti su kaime gyvenančių vyrų, skiriasi labai nedaug (moterų – 482,0 tūkst., vyrų – 446,1 tūkst.). Kaime gyvenantys vyrai dažniau yra įgiję vidurinį ar vidurinį ir pagrindinį išsilavinimą bei profesinę kvalifikaciją (moterų – 229,2 tūkst., vyrų – 255,9 tūkst.), o kaime gyvenančios moterys dažniau yra įgijusios aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą (moterų – 59,7 tūkst., vyrų – 41,0 tūkst.). Nepaisant to, kaime gyvenančios moterys, įgijusios aukštąjį išsilavinimą, turi šiek tiek mažiau galimybių susirasti darbą, palyginti su specialią profesinę kvalifikaciją įgijusiais vyrais, nes kaimo vietovėse specifiškai vyrauja daugiau profesinio, techninio, specializuoto išmanymo ir žinių reikalaujantys darbai. Dėl to darbingo amžiaus moterys vis dažniau pasirenka darbą ir gyvenimą didžiuosiuose miestuose ar net už Lietuvos Respublikos ribų.

352. Spartus švietimo įstaigų skaičiaus mažėjimas kaime lemia nepakankamą mokinių mokymosi motyvaciją, didėja tikimybė, kad vis daugiau vaikų nedalyvaus nuosekliame mokymo procese. Be to, menka suaugusiųjų švietimo paslaugų pasiūla ir nepakankama jų kokybė kelia kaimo gyventojų užimtumo problemą. Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis parengtas ir pradėtas įgyvendinti projektas „Universalių daugiafunkčių centrų steigimas ir plėtra“, kurio tikslas – diegti ir plėtoti šiuolaikinį, įvairaus amžiaus gyventojų grupes ir jų poreikių tenkinimą apimančią švietimo tinklą, taip sprendžiant nepakankamos švietimo paslaugų kokybės, pasiūlos ir prieinamumo kaimo vietovėse problemą. Universalus daugiafunkcinis centras – švietimo, kultūros ir socialines paslaugas vaikams ir vietos bendruomenei teikianti įstaiga, kurios veiklos sritys gali būti: ikimokyklinis, priešmokyklinis, neformalusis vaikų švietimas, vaikų priežiūra dieną, neformalusis suaugusiųjų švietimas, švietimo pagalba, specialusis ugdymas, nuotolinis mokymas pagal formaliojo ir neformaliojo ugdymo programas ar jų modulius, pramoginė, sociokultūrinė,

⁷² Žin., 1991, Nr. Nr. 17-447 ; 2004, Nr. 171-6295

meninė vaikų ir suaugusiųjų veikla ir panašiai. Šiuo metu šalyje įsteigta 40 universalių daugiaviečių centrų, kuriuose, atsižvelgiant į vietos gyventojų poreikius, teikiamos įvairios švietimo paslaugos. Planuojama iki 2013 metų Lietuvos regionuose ir savivaldybėse įsteigti 76 centrus.

353. Kaimo gyventojams yra sudarytos optimalios materialinės, organizacinės ir informavimo sąlygos dalyvauti mokymo ir perkvalifikavimo procese. Visuose Lietuvos regionuose identifikuoti projekto tikslinės auditorijos mokymosi ir persikvalifikavimo poreikiai ir užtikrinta tolygi projekto veiklų sklaida. Projekto įgyvendinimo metu bus organizuojamos individualios konsultacijos konkreto verslo kūrimo ir plėtros klausimais. Tikimasi, kad sumažės bedarbių skaičius kaimo vietovėse, bus įsteigta daugiau naujų darbo vietų, kaimo gyventojai neemigruos iš savo gyvenamosios vietos, padidės vartotojų perkamoji galia ir taip bus prisidėta prie bendros Lietuvos ekonominės padėties gerinimo. Šis projektas taip pat įtrauktas į Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010–2014 metų programos įgyvendinimo priemonių planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. liepos 7 d. įsakymu Nr. A1-323. Projekto įgyvendinimo rodikliai yra stebimi kartu atsižvelgiant ir į skirtingų lyčių įtraukimą į šio projekto iniciatyvas (šiuo metu bendroji projekto įgyvendinimo statistika rodo, kad iš viso projekte dalyvavo (dalyvauja šiuo metu) 4 954 asmenys (3 030 moterų (61 proc.) ir 1 924 vyrų (39 proc.)). Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 1 prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ VP1-1.1-SADM-09-V priemonę „Kaimo vietovių darbo jėgos persiorientavimas iš žemės ūkio į kitas veiklas“.

e), f)

354. Prie užimtumo Lietuvos kaimo vietovėse didinimo ir Lietuvos kaime gaminamos produkcijos kokybės gerinimo prisideda Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės, įgyvendinamos iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir nacionalinio biudžeto lėšų.

355. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos I krypties „Žemės, maisto ir miškų ūkio sektoriaus konkurencingumo didinimas“ priemonėmis, pradėtomis įgyvendinti nuo 2007 metų pabaigos, siekiama spręsti problemas, susijusias su ūkininkų senėjimo tendencija, kooperacijos stoka, nepakankama mokymo ir informacijos sklaida ūkininkams, trūkstamų organizacinių gebėjimų, verslumo, novatoriškų iniciatyvų skatinimu. Siekiama didinti našumą ir gerinti produkcijos kokybę, mažinti gamybos sąnaudas ir užtikrinti pakankamą investicijų grąžą. Tai pasiekti padeda priemonė „Ankstytas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“.

356. Šios priemonės įgyvendinimas padeda pusiau natūriniais ūkiams tapti perspektyviais prekiniais ūkiais, skatina ūkininkauti jaunimą (taip pajungiant ir I krypties priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ teikiamas paramos galimybes), nes senyvo amžiaus ūkininkai yra mažiau pasirengę modernizuoti ūkius, jiems trūksta ūkio vadybos žinių (kai kurie pusiau natūrinių ūkių savininkai traukiasi iš žemės ūkio ir imasi alternatyvios, ne žemės ūkio veiklos, pasinaudodami jau minėta Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ parama).

357. Įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos I-osios krypties priemones taip pat siekiama kelti modernizacijos, technologijos ir inovacijos lygį pirminės žemės ūkio produkcijos gamybos, perdirbimo ir miškų ūkio sektoriuose, siekiama užtikrinti, kad būtų gaminami didesnės pridėtinės vertės produktai ir užtikrinta pakankama lietuviškų produktų rinkodara, didėtų kaimo gyventojų pajamos bei būtų pasiektas aukštesnis gyvenimo lygis. Pirminės žemės ūkio gamybos sektoriuje gerinamos ūkių technologijos, jų modernizacijos lygis ir infrastruktūra, skatinama ūkininkų kooperacija ir gamintojų susivienijimų steigimas. Šiandien pirminės gamybos sektorius dar imlus darbo jėgai, tačiau ateityje, naudojant

modernius įrenginius bei technologijas, prisitaikančias prie besikeičiančių rinkos poreikių, imlumas fiziniam darbui sumažės.

358. Ūkininkai, pasinaudodami parama, gali modernizuoti gamybą, didinti jos našumą, gerinti produkcijos kokybę, taigi prisitaikyti prie rinkos poreikių. Ūkininkų dalyvavimas maisto kokybės schemose pagerina žemės ūkio maisto produktų kokybę, įvairina produkcijos asortimentą ir didina produktų pridėtinę vertę. Lietuvos inovacinės struktūros gerinimas ir inovacinio potencialo didinimas yra labai svarbūs bendrovėms ir mokslo bei žinių organizacijoms, todėl pasinaudojant parama organizuojami mokslo, žinių institucijų bei pramonės įmonių darbuotojų mokymai.

359. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemonės „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“, „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ ir taip pat „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ skirtos gyventojų kokybei kaimo vietovėse gerinti, suteikiant jiems galimybę persiorientuoti į alternatyvias, ne žemės ūkio veiklas ar tiesiog kuri ir (arba) plėtoti nuosavą verslą, taip kartu prisidedant prie naujų darbo vietų kūrimo ir infrastruktūros kaimo vietovėse gerinimo (daugiau informacijos apie Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemonių specifiką pateikiama šios ataskaitos dalies 2 punkte).

360. 2008 metais 29 savivaldybių teritorijose įgyvendinti 55 Vietiniai užimtumo iniciatyvų projektai. Juos įgyvendinus įsteigtos 262 naujos darbo vietos. Daugiau kaip pusė projektų įgyvendinti kaime, sukuriant 147 (arba 56 procentus) visų įsteigtų darbo vietų. Daugiausia projektų įgyvendinta: 26 – pramonės sektoriuje, 24 – paslaugų, 5 – statybos sektoriuose. Moterys tarp įdarbintų asmenų sudarė 38 procentus.

361. Dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, kurios finansuojamos Europos Sąjungos struktūrinių fondų, užimtumo fondo ir valstybės biudžeto lėšomis per 2009 metus nusiųsta 46,9 tūkst. bedarbių, iš jų 47 procentus sudarė moterys. Apie 18 tūkst. bedarbių dirbo viešuosius darbus, moterys tarp įdarbintų asmenų sudarė 43 procentus. 26 savivaldybių teritorijose įgyvendinti 41 vietinių užimtumo iniciatyvų (VUI) projektas, įsteigtos 162 naujos darbo vietos. Daugiau kaip pusė projektų įgyvendinti kaime (įsteigta 91 darbo vieta, arba 56 procentai visų įsteigtų). Pagal ekonominės veiklos sritis daugiausia projektų įgyvendinta paslaugų sektoriuje (20), pramonės – 18, statybos – 3. Moterys tarp įdarbintų asmenų sudarė 42 procentus.

362. Ūkio ministerija, siekdama skatinti visų asmenų, tarp jų ir moterų, verslumą ir savarankišką užimtumą, 2010 m. gegužės 27-28 dienomis organizavo metų verslumo skatinimo renginį „Versli Lietuva“, kurio tikslas buvo užmegzti valstybės ir verslo dialogą su savo veiklą norinčiais pradėti gyventojais, ypatingai jaunimu ir bedarbiais, pristatant ir paaiškinant jiems smulkiojo verslo kūrimo sąlygas Lietuvoje.

363. Prie kaimo vietovėse gyvenančių moterų ir vyrų skatinimo užsiimti ne tik žemės ūkio, tačiau ir alternatyvia, ne žemės ūkio veikla, prisideda Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai finansuojamos iniciatyvos, numatytos Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje, patvirtintoje 2007 m. spalio 19 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2007)5076 (toliau – Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa), o konkrečiai – Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties priemonės „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ ir „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“, per kurias kaimo gyventojai skatinami įvairinti savo pajamų šaltinius ir steigti ar toliau vystyti savo individualiuosius ar smulkius verslus kaimo vietovėse. Šios priemonės taip pat įtrauktos į Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010–2014 metų programos įgyvendinimo priemonių planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. liepos 7 d. įsakymu Nr. A1-323⁷³.

⁷³ Žin., 2010, Nr. 83-4391

364. Šių priemonių įgyvendinimo produkto ir rezultato rodikliai yra stebimi kartu atsižvelgiant ir į skirtingų lyčių įtraukimą į alternatyvaus verslo projektų įgyvendinimą kaimo vietovėse (šiuo metu kaip tik rengiamas Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos tarpinio vertinimo ataskaitos projektas, kuriame turėtų atsispindėti ir pareiškėjų bei naujai įdarbintų asmenų kaimo vietovėse pasiskirstymas pagal lytis).

365. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties priemonę „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ tuo atveju, jei pateiktų projektų vertė būtų didesnė nei numatyta skirti paramos lėšų per atitinkamą kvietimą teikti paramos paraiškas suma, atrenkant tolesniam vertinimui teikiamus projektus, trečiasis prioritetas teikiamas tiems projektams, kuriuos pateikė kaimo moterys ar kaimo vietovėse veikiančios labai mažos įmonės, vadovaujamos moterų.

366. Žemės ūkio ministerija įgyvendina projektą „Kaimo vietovių darbo jėgos persiorientavimo iš žemės ūkio į kitas veiklas skatinimas Lietuvoje“. Projektu siekiama kaimo gyventojų aktyvumo ir užimtumo didinimo, skatinant gyventojus verstis ne tik žemės ūkio veikla, bet turėti ir kitų pajamų šaltinių. Projektas išskirtinis ir tuo, kad mokymo programos skirtos kaimo gyventojams, bet nėra susijusios su žemės ūkio veikla. Projektu kaimo gyventojai raginami kurti savo verslą, pradėti naują veiklą ar imtis papildomos veiklos. Siekiant spręsti problemas, susijusias su nedarbu kaimo vietovėse bei būtinybę atsižvelgti į ekonomikoje vykstančius struktūrinius pokyčius, kurie šiandien lemia mažėjantį žemės ūkio veiklų poreikį, ir buvo pradėtas rengti šis projektas. Svarbu, kad Lietuvos kaimo gyventojai turėtų ir kitų pajamų šaltinių: įgytų profesijas, verstųsi amatais, pradėtų savo nuosavą verslą. Projektas įgyvendinamas visoje Lietuvos teritorijoje, o verslumo ugdymo seminarai, naujų specialybių mokymai, individualios verslo konsultacijos ir visi kiti su šiuo projektu susiję renginiai yra nemokami. Projekto tikslas – didinti kaimo vietovių darbo jėgos persiorientavimo iš žemės ūkio į kitas veiklas ir integracijos į darbo rinką galimybes, skatinti ekonominės veiklos intensyvumą ir įvairovę kaimo vietovėse. Projekto tikslinės grupės: dirbantieji žemės ūkyje (ūkininkai ar kaimo gyventojai (moterys ir vyrai), norintys pasitraukti iš žemės ūkio ir imtis kito verslo ar norintys papildomai imtis su žemės ūkio gamyba tiesiogiai nesusijusio verslo); kiti kaimo gyventojai (moterys ir vyrai kaime, ketinantys užsiimti ne žemės ūkio verslais ar amatais); kaimo plėtros srityje veikiančių organizacijų (vietos veiklos grupių, kaimo bendruomenių ir pan.) nariai. Projekto nauda – bus įgyvendinamos mokymo priemonės, kurios padės kaimo gyventojams, norintiems pasitraukti iš žemės ūkio veiklos, keisti veiklą. Tai profesionali pagalba tiems, kurie nori kurti naują verslą, tobulinti turimus profesinius įgūdžius, išsirinkti tinkamą profesiją ir poreikius atitinkančią veiklą.

367. Įgyvendinant Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2005–2009 metų ir 2010–2014 metų programos priemones, skirtas kaimo gyvenamųjų vietovių moterų užimtumui didinti, kasmet teikiamos konsultacijos kaimo moterims, pradedančioms arba vykdančioms žemės ūkio ar žemės ūkiui alternatyvų verslą, rengiamos konferencijos ir renginiai.

368. 2008–2009 metais Lietuvos ūkininkų draugija, kuri taip pat yra Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmų – vieno svarbiausių Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (toliau – ministerija) socialinių partnerių – narė, kaip ministerijos partnerė, konferenciją „Kaimo moterų socialinės atskirties mažinimas“, į kurią susirinko 205 dalyviai (iš jų – 5 vyrai ir 200 moterų). Pagrindinės konferencijos metu aptartos temos – kaimo moterų padėtis, kaimo jaunimas ir vaikai, jų užimtumas, smurtas prieš moteris, socialinių paslaugų centrų plėtra, kaimo moterų vieta kaimo bendruomenės veikloje, Europos šalių kaimo moterų veikla mažinant socialinę atskirtį, kaimo moterų užimtumas, kaimo švietimo įstaigų įtaka kaimo plėtrai; organizavo parodą–seminarą „Aukštaitijos krašto papročiai, tradicijos, amatai ir kultūrinis paveldas“, į kurią susirinko 56 dalyviai (iš jų – 9 vyrai ir 47 moterys); surengė seminarų ciklą „Tautos kultūrinis – kulinarinis paveldas“. Surengti 22 seminarai, kurie vyko 20-yje rajonų: Kauno, Radviliškio, Biržų, Panevėžio, Šilutės, Varėnos, Pasvalio, Ukmergės, Plungės, Klaipėdos, Kupiškio, Molėtų,

Šilalės, Marijampolės, Prienų, Raseinių, Zarasų, Alytaus, Rokiškio, Anykščių. Seminaruose iš viso dalyvavo 500 klausytojų (iš jų – 476 kaimo moterų ir 24 kaimo vyrai).

369. 2008 metais Lietuvos ūkininkų draugija dalyvavo VI tarptautinėje Baltijos šalių kaimo moterų konferencijoje „Kaimo moterys aplink Baltiją“, kurioje Lietuvos delegaciją sudarė 30 kaimo moterų – Lietuvos ūkininkų draugijos narių; dalyvavo Europos šalių mažųjų miestelių ir kaimų festivalyje Latvijoje, kur Lietuvos delegaciją sudarė 40 žmonių (iš jų – 20 kaimo moterų ir 20 kaimo vyrų) iš įvairių rajonų, kurie supažindino renginio dalyvius su mūsų šalyje vykdomais projektais ir iniciatyvomis, padedančiais gerinti padėtį kaime;

370. Lietuvos ūkininkų draugija kasmet dalyvauja tarptautinėje parodoje „AgroBalt“, kurioje pristato kaimo moterų ir vyrų verslumo iniciatyvas kaimo vietovėse bei tradicinių amatų puoselėjimo tradicinius pavyzdžius. Aktyviai dalyvaujama kituose tarptautiniuose renginiuose. 2009 m. dalyvavo Latvijoje ir Portugalijoje vykusiose dviejose tarptautinėse konferencijose, skirtose kaimo moterų veiklai aktyvinti, kuriose Lietuvos ūkininkų draugijos įvairių regionų atstovės pristatė šios organizacijos veiklą, supažindino konferencijų dalyvius su šalyje vykdomais projektais ir iniciatyvomis, padedančiais gerinti gyvenimo kokybę kaime; Vokietijoje surengė šviečiamąjį renginį „Lietuvių tautos amatų bei kulinarinio paveldo ypatybės“.

371. 2008 metais Lietuvos ūkininkų draugija parengė ir išleido leidinį „Moteris kaimo plėtroje“; prisidėjo prie kitų švietėjiškų ir informacinių priemonių, skirtų kaimo moterų verslumui ugdyti, socialinės atskirties mažinimo problemoms aptarti, kaimo moterų verslumo perspektyvoms, alternatyviems amatams skatinti, socialinei partnerystei ir gyvenimo kokybei kaime gerinti bei dalyvauti tarptautiniuose kaimo moterims skirtuose projektuose.

372. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje, finansuojamoje Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir nacionalinio biudžeto lėšomis, numatyta Lietuvos kaimo vietovėse įgyvendinti IV krypties priskiriamas LEADER metodo priemones, kurių įgyvendinimas remiamas vietos veiklos grupių organizavimo Lietuvos kaimo vietovėse principu.

373. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos IV krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ tikslai – remti partnerystę tarp skirtingų sektorių, skatinti darnų regionų vystymąsi, mažinti gyventojų (miesto-kaimo, vyrų-moterų) atskirtį, ugdyti tolerantišką, veiklią, organizuotą kaimo bendruomenę.

374. Šiems tikslams pasiekti labai svarbūs LEADER metodą įgyvendinančių vietos veiklos grupių (toliau – VVG) formavimo principai, t. y. užtikrintas skirtingų sektorių partnerių atstovavimas grupėje (į VVG veiklą įtraukiami kaimo bendruomenių, vietos savivaldos ir vietos verslo atstovai), užtikrinta lyčių lygybė (VVG sudėtyje turi būti ne mažiau 40 procentų kurios nors lyties atstovų), užtikrintas jaunimo dalyvavimas (bent vienas VVG valdybos narys turi būti jaunuolis iki 25 metų). Tokiais principais suformuota grupė priima kolektyvinius (bendrus) sprendimus, ieško geriausių būdų, kaip užtikrinti gyvenimo kokybę ir bendruomeninių iniciatyvų įgyvendinimą Lietuvos kaime.

375. Šiuo metu Lietuvoje veikia 51 VVG, kurių veiklos teritorija dengia 99 procentus Lietuvos kaimiškosios teritorijos. Pagrindinis VVG uždavinys programos įgyvendinimo laikotarpiu yra parengti ir įgyvendinti vietos plėtros strategijas (jų patvirtinta 50), bendradarbiauti su nacionaliniais ir užsienio partneriais, įtraukti kuo daugiau kaimo gyventojų į strategijų veiklas, t. y. skatinti užimtumą, mokyti, keistis patirtimi, puoselėti ir remti vietos iniciatyvas.

g)

376. Žemės ūkio ministerija 2009 metais įsteigė paskolų fondą, skirtą paskoloms pagal dvi Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos I krypties „Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas“ priemones teikti. Paskolos teikiamos iš priemonėms „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ ir „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir

pridėtinės vertės didinimas“ įgyvendinimui numatytų skirti Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir nacionalinio biudžeto lėšų. Paskolos suma pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ – nuo 52 tūkst. litų iki 1 mln. litų, ir pagal priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ – iki 13,8 mln. litų (jei skatinama kooperacija pieno sektoriuje – iki 34,5 mln. litų). Gali būti teikiami tiek ilgalaikiai, tiek trumpalaikiai kreditai (iki 7 metų, o išimties tvarka – iki 10 metų). Iki 2010 rugsėjo 20 d. pagal priemones, susijusias su finansų inžinerija, pateikta 518 paraiškų 200 mln. litų paskolų sumai gauti.

377. Šios iniciatyvos tikslas – palengvinti žemės ūkio srityje veikiančių ūkininkų, kooperatyvų ir įmonių galimybes modernizuoti žemės ūkio produkcijos gamybą ir gerinti pagamintos produkcijos kokybę, pasirenkant arba galimybę pasinaudoti paskola ir (arba) investicine parama, teikiama pagal minėtas priemones arba esant nuosavų finansinių resursų trūkumui, pasinaudoti tik pagal minėtas priemones teikiama paskola.

h)

378. Statistikos departamento Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenimis, 2009 metais Lietuvoje būstuose be tualetu su nutekamuoju vandeniu gyveno 16,9 procento moterų ir 17,6 procento vyrų, būstuose be vonios ar dušo – 15,7 procento moterų ir 16,1 procento vyrų, nepakankamai šviesiame būste – 8,6 procento moterų ir 9 procentai vyrų. Taigi iš esmės moterų ir vyrų padėtis buvo analogiška. Palyginus moterų ir vyrų, gyvenančių kaime ir mieste, padėtį, kaimo moterų ir vyrų padėtis būsto sąlygų atžvilgiu prastesnė nei miesto. Miestuose būste be tualetu su nutekamuoju vandeniu gyveno 5,8 procento moterų ir 5,2 procento vyrų, be vonios ar dušo – 6,2 procento moterų ir 5,5 procento vyrų, nepakankamai šviesiose patalpose – 7,8 procento moterų ir 7,6 procento vyrų. Tuo tarpu kaime be tualetu su nutekamuoju vandeniu gyveno 40,8 procento moterų ir 40,9 procento vyrų; be vonios ir dušo – 36,2 procento moterų ir 36 procentai vyrų, nepakankamai šviesiame būste – 10,4 procento moterų ir 11,6 procento vyrų. Iš esmės moterų ir vyrų padėtis skiriasi labai nežymiai tiek mieste, tiek kaime, tačiau kai kuriais parametrais kaimo ir miesto gyventojų būsto sąlygos skiriasi net kelis kartus.

379. Todėl 2008-2010 m. ir toliau buvo siekiama Lietuvos būsto strategijoje iškeltų svarbiausiųjų tikslų, nemažą dėmesį skiriant būsto pasirinkimo galimybėms visoms socialinėms gyventojų grupėms išplėsti, ypač sudarant sąlygas būstui įsigyti ar išsinuomoti mažas ir vidutines pajamas turinčioms šeimoms.

380. Pagal Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti ir daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymą buvo teikiama valstybės parama, siekiant pagerinti sąlygas mažas ir vidutines pajamas turinčioms šeimoms ir šeimoms, auginančioms vaikus, įsigyti (pirkti ar statyti) nuosavą būstą:

- būstui įsigyti gausioms šeimoms (auginančioms 3 ir daugiau vaikų), apmokant 20 procentų būsto kredito sumos;

- būstui įsigyti jaunoms šeimoms (auginančioms 1-2 vaikus), apmokant 10 procentų būsto kredito sumos;

- būstui išsinuomoti nepasiturinčioms šeimoms, išnuomojant socialinį būstą, kuris plėtojamas valstybės ir savivaldybių lėšomis.

381. Valstybės remiamo būsto kredito limitas buvo nustatytas 2008 m. – 160 mln. litų, 2009 m. – 160 mln. litų, 2010 m. - 160 mln. litų.

382. Iš valstybės biudžeto socialinio būsto plėtrai skirta: 2008 m. – 70 mln. litų, 2009 m. - 14 mln. litų, 2010 m. - 14 mln. litų.

383. 2009 - 2010 m. asignavimai socialinio būsto plėtrai arba galimybės išsinuomoti socialinį būstą sumažėjo dėl ekonomikos nuosmukio.

384. Moterys ir vyrai turi vienodas galimybes naudotis vandens tiekimu ir nuotėkų šalinimo sistemomis, o šios sistemos yra tobulinamos. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos

geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymą ir siekiant užtikrinti vandens paslaugų plėtrą, 2008 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 832 patvirtinta „Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategija“. Strategijos pagrindinis tikslas – nustatyti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo valstybinio reguliavimo veiklos kryptis, užtikrinsiančias tokias reikalavimus ir poreikius atitinkančios geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo raidos sąlygas, kad visoje šalies teritorijoje viešai tiekiamas geriamasis vanduo ir teikiamos nuotekų tvarkymo paslaugos atitiktų įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytus sveikatos apsaugos, aplinkos apsaugos ir paslaugų kokybės reikalavimus ir kuo daugiau gyventojų ir kitų galimų vartotojų (95 procentai savivaldybių gyventojų) iki 2014 m. gruodžio 31 d. optimaliomis sąlygomis ir kainomis gautų viešai tiekiamą geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas.

385. Strategijai įgyvendinti 2009 m. rugsėjo 30 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1233 patvirtintas geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2010 metų plėtros strategijos įgyvendinimo antrojo etapo 2010–2015 metų priemonių planas.

386. Norėdama paspartinti gyventojų prisijungimą prie vandens tiekimo infrastruktūros, Aplinkos ministerija 2010 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. D1-14 supaprastino statybos techninio reglamento STR 1.01.07:2002 „Nesudėtingi (tarp jų laikini) statiniai“ reikalavimus gyventojams, ketinantiems prisijungti prie esamų vandentiekio ar nuotekų tinklų.

387. Vadovaujantis galiojančiais teisės aktais, vandens tiekimo paslaugų plėtrą planuoja ir organizuoja savivaldybės. Savivaldybės, planuodamos minėtų paslaugų plėtrą, rengia vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus, kuriuose numato paslaugų plėtros etapus, darbų vykdymo terminus, reikalingas investicijas.

388. Vandens tiekimo paslaugų plėtrai įgyvendinti rengiami valstybės projektų sąrašai, kurie tvirtinami aplinkos ministro įsakymu. Rengiant valstybės projektų sąrašus, savivaldybės kviečiamos teikti paraiškas, kuriose būna įvardinti prioritetiniai projektai, kurie, jų manymu, turi būti finansuojami iš ES paramos fondų lėšų. Atsižvelgiant į savivaldybių pasiūlymus, buvo sudaryti valstybės projektų sąrašai Nr. 1, Nr. 2 ir rezervinis projektų sąrašas Nr. 3, kuriems įgyvendinti vadovaujantis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. liepos 29 d. įsakymu Nr. D1-401 patvirtintu priemonės „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra“ projektų finansavimo sąlygų aprašu, paskirstyta apie 1 mlrd. litų iš 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės finansinės paramos fondų.

389. Remdamasi patirtimi, sukaupia įgyvendinant 2000–2006 metų finansinio programavimo laikotarpio projektus ir siekdama užtikrinti vandentvarkos projektų efektyvų įgyvendinimą ir gyventojų prijungimo planavimą, Aplinkos ministerija nustatė griežtesnes Europos Sąjungos paramos skyrimo 2007–2013 m. vandentvarkos plėtrai sąlygas: vandens kaina gyventojams neturi viršyti 4 procentų vidutinio namų ūkio pajamų; pareiškėjas turi užtikrinti, kad per 24 mėnesius nuo projekto įgyvendinimo pabaigos visi paraiškoje planuojami nauji vartotojai naudosis geriamojo vandens tiekimo ir (ar) nuotekų tvarkymo paslaugomis. Per nustatytą terminą neprijungus gyventojų prie vandentiekio ir nuotekų tinklų iš projekto vykdytojo proporcingai bus susigrąžintos projektui įgyvendinti skirtos lėšos; tvarkyti nuotekas ar tiekti vandenį gyventojams ir tuo pat metu įgyvendinto projekto sąnaudas pradėti įskaičiuoti į kainą vartotojui ir ją taikyti nustatyta tvarka projekto vykdytojas turi ne vėliau kaip po 1 metų nuo projekto pabaigimo. Neįvykdžius šios sąlygos, bus taikoma 20 procentų finansinė korekcija nuo atitinkamos darbų sutarties vertės.

390. Įgyvendinant vandentvarkos projektus ir planuojant vandens tiekimo paslaugų plėtrą, mažinama socialinė atskirtis, palaiapsniui užtikrinama, kad vandens paslaugos būtų prieinamos (įperkamos) gyventojams, mažinama aplinkos tarša nuotekomis, prisidedama prie sveikesnės aplinkos kūrimo dabartinei ir ateities kartoms.

391. 2007 m. – 73 procentai, 2008 m. – 74 procentai, 2009 m. – 78 procentai, 2010 m. – 78 procentai Lietuvos gyventojų vanduo buvo tiekiamas iš vandens tinklų ir kitų vandens

tiekimu sistemų. Prognozuojama, kad 2011 m. prieinamumas prie vandens paslaugų padidės iki 80 procentų, o 2015 m. – iki 95 procentų.

392. Tiek moterys, tiek vyrai Lietuvoje elektros tiekimu gali naudotis vienodai. Vis dėlto Lietuvoje dar yra apie 80 neelektrifikuotų sodybų (iš jų, remiantis viešųjų registru duomenimis, apie 35 nuosavybės teise priklauso moterims), kurios yra toli nuo elektros skirstomųjų tinklų. Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) tvarkos ir sąlygų apraše, patvirtintame energetikos ministro 2009 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 1-246, nustatyta, kad neelektrifikuota sodyba yra tokia sodyba, kuri buvo pastatyta iki 1990 m. kovo 11 d., įregistruota Nekilnojamojo turto registre ir kuri nėra ir nebuvo prijungta prie elektros skirstomųjų tinklų ir jai nėra ir nebuvo tiekama elektros energija.

393. Atsiradus galimybei gauti lėšų iš ES struktūrinių fondų, buvo inicijuotas Neelektrifikuotų kaimo sodybų elektrifikavimo projektas. Jis finansuotas mišriai: valstybės biudžeto lėšomis (projektavimo darbams pinigai skirti energetikos ministro įsakymu), elektros skirstomųjų tinklų bendrovių VST ir RST lėšomis (60 procentų elektros tinklų statybos) ir ES struktūrinių fondų (40 procentų elektros tinklų statybos) lėšomis.

394. 2009 m. spalio 7 d. Lietuvos Respublikos energetikos ministerija leidinio „Valstybės žinios“ priede „Informaciniai pranešimai“ Nr. 79(1) paskelbė kvietimą teikti paraiškas nuo elektros skirstomojo tinklo nutolusių vartotojų (t.y. neelektrifikuotų sodybų) prijungimo prie elektros tinklų projektų parengimui finansuoti pagal Nacionalinės energetikos strategijos (toliau – NES) įgyvendinimo programos priemonę „Neelektrifikuotų sodybų prijungimo prie elektros tinklų projektų parengimas“ projektų veiklai finansuoti. Paraiškų teikimą reglamentuojantys teisės aktai neturi jokių diskriminacinių nuostatų lyties pagrindu. Pažymėtina, kad iš 80 pareiškėjų 34 yra moterys.

395. VST duomenimis, 2009 m. visoms neelektrifikuotoms sodyboms buvo parengti ir patvirtinti techniniai projektai dėl prijungimo prie skirstomųjų elektros tinklų. Vienos sodybos elektrifikavimas bus vykdomas ne iš NES įgyvendinimo programos lėšų, o iš VST lėšų, nes pareiškėjas pavėlavo pateikti prašymą.

396. RST administruojamoje teritorijoje rajonų savivaldybės parengė ir pateikė RST neelektrifikuotų sodybų, kurios atitinka nustatytus paramai gauti kriterijus, sąrašus, o RST parengė 50 techninių projektų neelektrifikuotoms sodyboms elektrifikuoti bei jų prijungimui gavo leidimus elektros tinklams tiesti. Pažymime, kad RST rengė projektus tik toms sodyboms, kurios atitiko ūkio ministro 2008 m. rugsėjo 24 d. įsakymu Nr. 4-433 patvirtintų Ūkio ministerijos programos lėšų, teikiamų projektų veiklai finansuoti ir kapitalui formuoti, administravimo taisyklių 22 priedo reikalavimus.

397. 2010 m. gegužės 5 d. VšĮ Lietuvos verslo paramos agentūra paskelbė 2007-2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programos 4 prioriteto „Esminė ekonominė infrastruktūra“ įgyvendinimo priemonės „Elektros skirstymo sistemos modernizavimas ir plėtra“ (toliau – priemonė) kvietimą Nr. 02.

398. 2010 m. vasarą RST ir VST parengė ir pateikė VšĮ Lietuvos verslo paramos agentūra paraišką paramai pagal šią priemonę gauti. VšĮ Lietuvos verslo paramos agentūra baigė VST ir RST paraiškų vertinimo procedūrą.

399. VšĮ Lietuvos verslo paramos agentūrai informavus apie lėšų skyrimą pagal pateiktą paraišką bei RST ir VST parinkus rangovus elektros tinklų statybai, jie, vadovaudamiesi energetikos ministro 2009 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 1-246 patvirtintu Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) tvarkos ir sąlygų aprašu, prijungs neelektrifikuotų sodybų elektros įrenginius prie skirstomojo tinklo.

400. Transporto, elektroninių ryšių ir pašto sričių veiklą reglamentuoja atitinkami įstatymai ir kiti įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai, patvirtinti Vyriausybės ir susisiekimo

ministro. Teisė naudotis transporto lengvatomis, t. y. važiuoti reguliaraus susisiekimo autobusais, traukiniais, įgyjant važiavimo bilietą su atitinkamomis nuolaidomis, yra nustatyta Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatyme. Priimtuose teisės aktuose tiek moterims, tiek vyrams numatytos teisės naudotis transportu yra visiškai vienodos ir nediskriminacinės šių asmenų atžvilgiu.

401. Dažniausiai šalies gyventojai naudojami reguliaraus vietinio (miesto ir priemiestinio) susisiekimo keleiviniu transportu. Gerinant gyvenimo sąlygas kaime 2005–2009 metais buvo išasfaltuota 1080 km žvyrkelių, 2010 metais numatoma išasfaltuoti 165 km žvyrkelių.

402. Elektroninių ryšių paslaugos gyventojams šalies teritorijoje teikiamos nepriklausomai nuo jų lyties. Eurostato duomenimis, 2009 metais Lietuvoje interneto prieigą turėjo 60 procentų namų ūkių.

403. Ryšių reguliavimo tarnybos duomenimis, 2010 m. I ketvirčio pabaigoje teisė verstis elektroninių ryšių veikla turėjo: viešojo fiksuoto telefono ryšio tinklo ir (arba) paslaugų teikimo veikla – 61 ūkio subjektas, viešojo judriojo telefono ryšio tinklo ir (arba) paslaugų teikimo veikla – 23 ūkio subjektai bei skirtųjų linijų paslaugų teikimo veikla – 16 ūkio subjektų, palydovinio ryšio tinklo ir (arba) paslaugų teikimu – 2 ūkio subjektai.

404. 2010 m. I ketvirtį kabelinės televizijos paslaugų teikimu vertėsi 48 ūkio subjektai, 4 – mikrobangės daugiakanalės televizijos (MDTV) paslaugų teikimu. 2010 m. kovo 31 d. kabelinės televizijos paslaugomis naudojosi 399,4 tūkst. abonentų, mikrobangės daugiakanalės televizijos paslaugomis – 20,9 tūkst. abonentų. 30 procentų Lietuvos namų ūkių yra prijungti prie kabelinės arba mikrobangės daugiakanalės televizijos. Galimų prijungti namų ūkių dalis sudaro apie 86 procentus.

405. Projekto „Kaimiškųjų vietovių informacinių technologijų plėtojimas“ (toliau – RAIN) įgyvendinimo metu buvo sukurta infrastruktūra, kurią toliau naudos vietiniai operatoriai, kad būtų suteiktos plačiajuosčio interneto paslaugos visiems regiono gyventojams, viešojo administravimo institucijoms ir verslui.

406. 2009 metų rugsėjo mėnesį „paskutinės mylios“ paslaugas kaimo gyventojams RAIN tinklu jau teikė 22 mažmeniniai operatoriai, o abonentų skaičius, pirminiais duomenimis, siekė apie 130 tūkstančių. RAIN projekto plėtra parodė, kad „paskutinės mylios“ problema yra sprendžiama pakankamai sėkmingai. Privatūs operatoriai, išnaudodami RAIN tinklo galimybes, papildomai jau investavo apie 20 mln. litų ir artimiausioje ateityje yra numatę investuoti dar 10–15 milijonų litų. Kaimiškiosiose teritorijose aktyviau naudotis e. valdžios paslaugomis pradėta, kai atsirado galimybė žemės ūkio naudmenis ir pasėlius deklaruoti elektroniniu būdu.

407. RAIN infrastruktūra iš esmės suteikė galimybę įdėti duomenis ir juos persiųsti nepertraukiamu režimu. Norint pasiekti esminį proveržį, leisiantį per artimiausius keletą metų susilyginti su ES valstybių narių plačiajuosčio ryšio panaudojimo vienam gyventojui vidurkiu, rekomenduojama skirti valstybės subsidijas namų ūkiams, kuriems mažos pajamos yra esminė kliūtis naudotis plačiajuosčio ryšio paslaugomis. Šiuo metu kaimiškiosiose vietovėse įgyvendinamas jau antrasis projekto RAIN etapas. Jį pabaigus plačiajuosčio ryšio paslaugos taps prieinamos 98 procentams kaimiškųjų šalies vietovių.

408. Pašto veiklą reglamentuojanti teisinė bazė nurodo visiems naudotojams vienodomis sąlygomis užtikrinti universaliųjų pašto paslaugų nenutrūkstamą teikimą šalies teritorijoje kiekvieną darbo dieną ir ne mažiau kaip penkias dienas per savaitę, išskyrus atvejus, priklausančius nuo nenugalimos jėgos (*force majeure*), taip pat užtikrinti vienkartinį pašto siuntų surinkimą ir vienkartinį pristatymą į pašto paslaugų gavėjo gyvenamąją ar buveinės vietą.

409. 2009 m. gruodžio 31 d. akcinė bendrovė Lietuvos paštas (toliau – bendrovė) turėjo 880 universaliųjų pašto paslaugų (toliau – UPP) teikimo vietų tinklą, kurį sudarė: 736 stacionarieji paštai (miestuose – 222, kaimuose – 514), 10 pašto poskyrių (7 – miestuose, 3 – kaimuose) ir 134 mobilios UPP teikimo vietos kaimuose (28 kilnojantieji paštai). Per 2009 metus

uždarytos 74 UPP teikimo vietos, o įsteigus 12 kilnojamųjų paštų, 54 stacionarieji kaimo paštai pertvarkyti į kilnojamąsias UPP teikimo vietas.

410. Be bendrovės, pašto ir (ar) pasiuntinių pašto paslaugas šalyje teikia ir kiti paslaugų teikėjai, kuriems Ryšių reguliavimo tarnyba yra išdavusi pašto ir (ar) pasiuntinių pašto veiklos leidimus. Pašto ir pasiuntinių paslaugas 2010 m. birželio 30 d. teikė 73 fiziniai arba juridiniai asmenys. Teisę teikti pašto paslaugas turėjo 12 asmenų (iš jų 11 teikė pasiuntinių ir pašto paslaugas). Siekiant skatinti konkurenciją tarp pašto paslaugų teikėjų ir sudaryti palankias sąlygas, kad pašto paslaugos visiems gyventojams būtų prieinamos ir kokybiškos, parengtas ir Lietuvos Respublikos Seime 2009 m. gruodžio 22 d. priimtas Lietuvos Respublikos pašto įstatymo 2, 3, 5, 6, 7, 8 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (atsisakyta leidimų išdavimo pašto paslaugų teikėjams). Taip pat numatyta parengti Pašto sektoriaus plėtros iki 2015 metų strategiją.

411. 2009 metais pradėta įgyvendinti Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonė „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“. Ši priemonė įgyvendinama dviem metodais: planavimo būdu (kai pareiškėjai – Lietuvos Respublikos kaimiškųjų vietovių savivaldybių administracijos su partneriais – kaimo bendruomenėmis, viešosiomis organizacijomis ir kt.) ir LEADER metodu (kai už projektų vertinimą ir administravimą atsakingos kaimo vietovėse veikiančios VVG, o pareiškėjai – kaimo bendruomenės, savivaldybės, viešieji ir privatūs juridiniai asmenys).

412. Pagal priemonę parama skiriama viešosios infrastruktūros tvarkybai, kaimo vietovei svarbiems pastatams atnaujinti ir pritaikyti gyventojų poreikiams, kultūros paveldo objektų tvarkybai, religinių objektų tvarkybai, geriamojo vandens kokybei gerinti, nuotekų sistemoms tvarkyti ir pan. Tikslas – gerinti kaimo gyventojų gyvenimo kokybę kaimo vietovėse per gyvenamosios aplinkos ir kaimo bendruomenėms būtinos infrastruktūros tvarkymą ir pritaikymą jų poreikiams.

413. Priemonė įgyvendinama iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir nacionalinio biudžeto lėšų. 2009 metais 49 kaimiškosios savivaldybės iš 50 buvo pateikusios po kelis projektinius pasiūlymus. Daugiausia projektų buvo skirta vandentvarkos sistemoms įrengti ir (arba) atnaujinti.

15 straipsnis

1 dalis

414. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 1 straipsniu nustatoma, kad šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės bei uždrausti bet kokią diskriminaciją dėl asmens lyties, ypač kai tai susiję su šeimine ar santuokine padėtimi.

415. 2008 m. birželio 17 d. priimtas Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. X-1602⁷⁴, kuriuo ankstesnis Lygių galimybių įstatymas išdėstytas nauja redakcija. Šio įstatymo 1 straipsnis nustato, kad šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, taip pat kad būtų įgyvendintos ir Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede (2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, ir 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, nuostatos), kitų tarptautinių teisės aktų nuostatos.

⁷⁴ Žin., 2008, Nr. 76-2998

2 dalis

416. Informacija apie Konvencijos 15 straipsnio 2 dalies įgyvendinimą Lietuvoje buvo pateikta ankstesniuose pranešimuose. 2008–2010 m. šią sritį reglamentuojantys teisės aktai nepasikeitė.

3 dalis

417. Informacija apie Konvencijos 15 straipsnio 3 dalies įgyvendinimą Lietuvoje buvo pateikta ankstesniuose pranešimuose. 2008–2010 m. šią sritį reglamentuojantys teisės aktai nepasikeitė.

4 dalis

418. Informacija apie Konvencijos 15 straipsnio 4 dalies įgyvendinimą Lietuvoje buvo pateikta Ketvirtajame pranešime. 2008–2010 m. šią sritį reglamentuojantys teisės aktai nepasikeitė.

16 straipsnis

1 dalis

419. Informacija apie Konvencijos 16 straipsnio 1 dalies įgyvendinimą Lietuvoje buvo pateikta ankstesniuose pranešimuose. 2008–2010 m. šią sritį reglamentuojantys teisės aktai nepasikeitė.

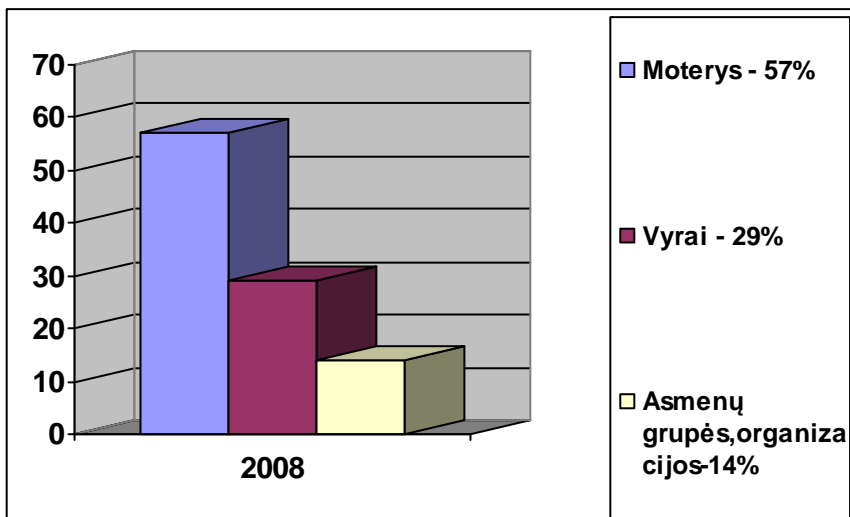
2 dalis

420. Santuokinis amžius Lietuvos Respublikoje padidintas vieneriais metais Lietuvos Respublikos 2010 m. birželio 22 d. įstatymu Nr. XI-937, nustatant, kad norinčiojo tuoktis, tačiau neturinčio aštuoniolikos metų asmens prašymu teismas supaprastinto proceso tvarka turi teisę sumažinti tokio asmens santuokinį amžių, bet ne daugiau kaip dvejais metais (Civilinio kodekso 3.14 straipsnio 2 dalis). Minėtu įstatymu taip pat vieneriais metais padidintas santuokinis amžius nėštumo atveju, numatant, kad nėštumo atveju teismas gali leisti tuoktis asmeniui, nesulaukusiam šešiolikos metų (Civilinio kodekso 3.14 straipsnio 3 dalis). Civilinio kodekso 3.18 straipsnis nustato, kad asmenys, norintys susituokti, paduoda prašymą įregistruoti santuoką šio Kodekso 3.299 straipsnio nustatyta tvarka. Civilinio kodekso 3.299 straipsnio 1 dalis nustato, kad norintys susituokti asmeniškai paduoda nustatytos formos prašymą vieno iš jų arba jų tėvų gyvenamosios vietos civilinės metrikacijos įstaigai savo pasirinkimu. Prašymas įregistruoti santuoką netenka galios, jeigu bent vienas asmenų, padavusių prašymą, nustatytu laiku neatvyksta įregistruoti santuokos arba prašymas atsiimamas.

Penktojo pranešimo apie Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims įgyvendinimą Lietuvoje priedai

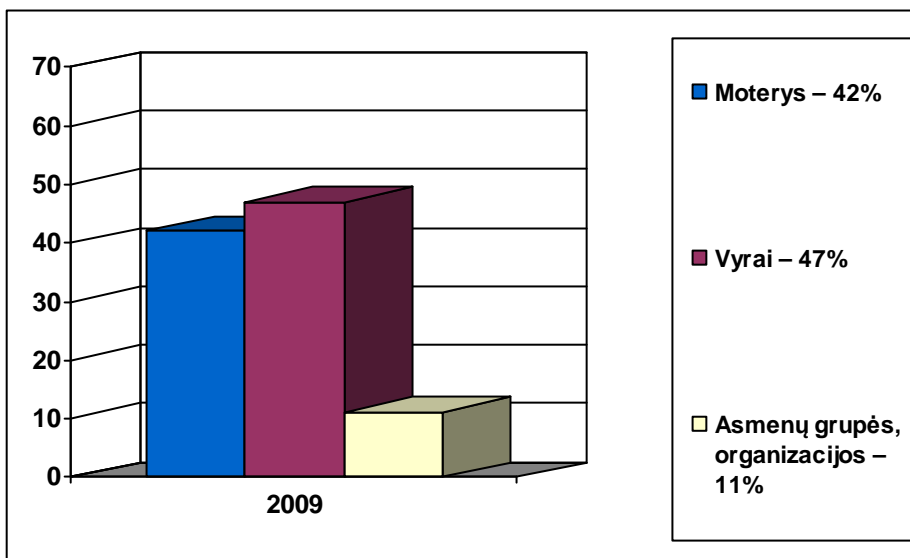
PRIEDAS NR.1

ASMENŲ, PATEIKUSIŲ SKUNDUS DĖL DISKRIMINACIJOS LYTIES PAGRINDU, PASISKIRSTYMAS PAGAL LYTĮ (PROCENTAIS) 2008 M

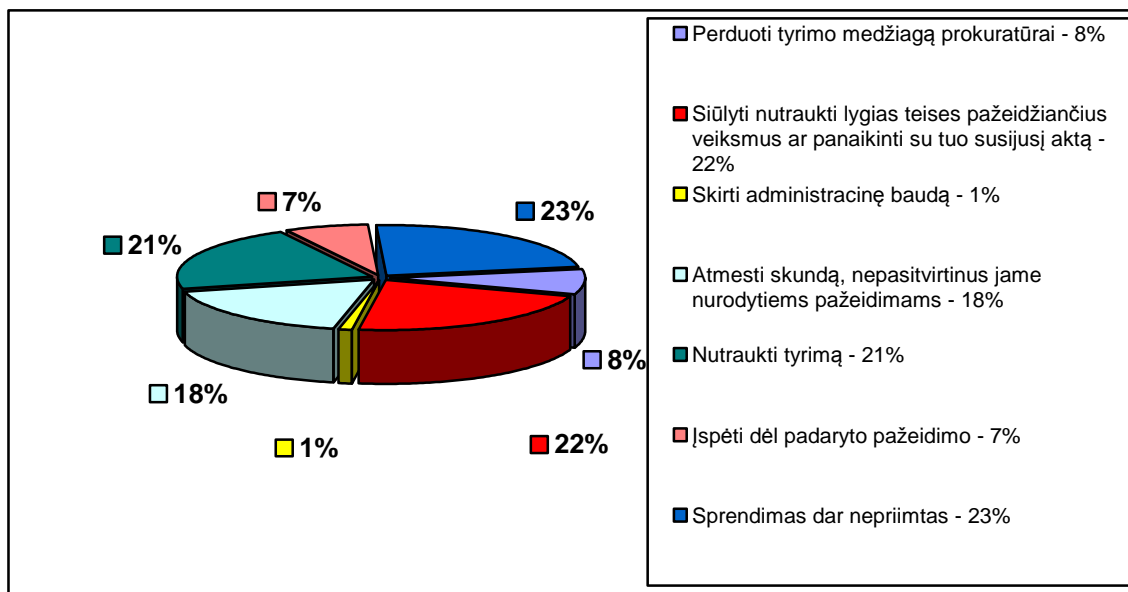


PRIEDAS NR. 2

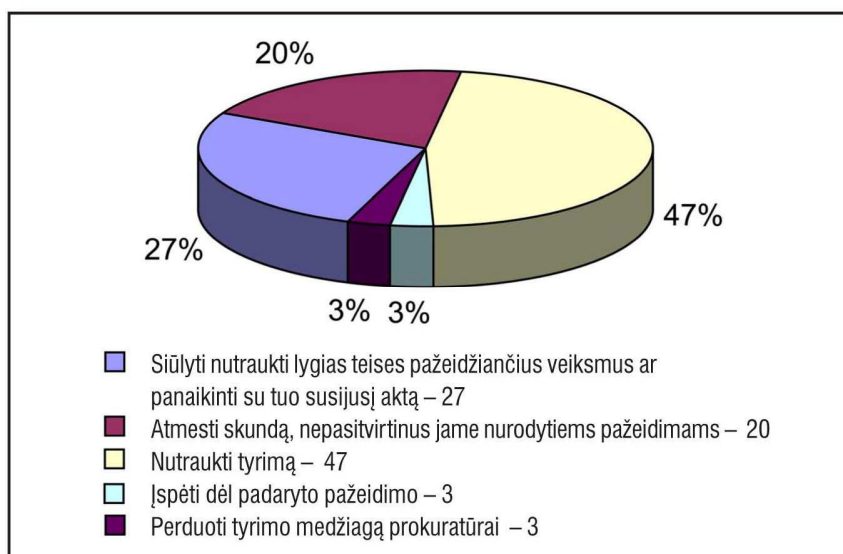
ASMENŲ, PATEIKUSIŲ SKUNDUS DĖL DISKRIMINACIJOS LYTIES PAGRINDU, PASISKIRSTYMAS PAGAL LYTĮ (PROCENTAIS) 2009 M.



PRIEDAS NR. 3
LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS SPRENDIMAI 2008 M.



PRIEDAS NR. 4
LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS SPRENDIMAI 2009 M.



PRIEDAS NR. 5**KOMPLEKSNĒS PAGALBOS TEIKIMAS NUO SMURTO NUKENTĒJUSIOMS MOTERIMS
2009 M. PASLAUGU POBŪDIS IR TRUKMĒ.**

Paslaugas	Paslaugos gavēju skaičius	Sutektu paslaugu trukme
<i>Informavimo ir konsultavimo (suteiktos telefonu neįtrauktos)</i>	1322	3575 val.
<i>Tarpininkavimo ir atstovavimo</i>	643	2471 val.
<i>Intensyvi krizės įveikimo pagalba</i>	569	1125 val.
<i>Laikino apgyvendinimo</i>	228	3322 dienos
<i>Maitinimo</i>	291	505 dienu
<i>Aprūpinimo būtiniaisiais daiktais</i>	327	
<i>Psichologinė pagalba</i>	777	2245 val.
<i>Socialinio darbuotojo paslaugos</i>	853	2428 val.
<i>Teisinė pagalba</i>	359	425 val.
<i>Pirmoji medicininė pagalba</i>	189	26 val.
<i>Kita pagalba</i>	176	1038 val.

**KOMPLEKSNĒS PAGALBOS TEIKIMAS NUO SMURTO NUKENTĒJUSIOMS MOTERIMS
2010 M. PASLAUGU POBŪDIS IR TRUKMĒ**

Paslaugas	Nuo smurto nukentėjusių skaičius, kuriems suteiktos paslaugos	Sutektu paslaugu nukentėjusiems trukmė, val.
<i>Informavimo ir konsultavimo</i>	852	1432
<i>Tarpininkavimo ir atstovavimo</i>	349	890
<i>Intensyvi krizės įveikimo pagalba</i>	175	282
<i>Laikino apgyvendinimo</i>	128	2757
<i>Maitinimo</i>	162	549
<i>Aprūpinimo būtiniaisiais daiktais</i>	110	
<i>Psichologinė pagalba</i>	500	1323
<i>Socialinio darbuotojo paslaugos</i>	550	1856
<i>Teisinė pagalba</i>	249	479
<i>Kita pagalba</i>	123	474

PRIEDAS NR. 6**ASMENŲ, TURINČIŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ STATUSĄ*, SKAIČIUS** PAGAL PAREIGYBIŲ GRUPES IR LYTĮ 2008-2010 METAIS**

Pareigybių grupės	2008 m. gruodžio 31 d.		2009 m. gruodžio 31 d.		2010 m. liepos 1 d.	
	tarnautojų skaičius	tarnautojų procentas	tarnautojų skaičius	tarnautojų procentas	tarnautojų skaičius	tarnautojų procentas
Politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai	657	100%	847	100%	860	100%
• Moterys	405	61,64%	498	58,80%	518	60,23%
• Vyrų	252	38,36%	349	41,20%	342	39,77%
Karjeros valstybės tarnautojai	29142	100%	28684	100%	27907	100%
• Moterys	21851	74,98%	21611	75,34%	21105	75,63%
• Vyrų	7291	25,02%	7073	24,66%	6802	24,37%
Įstaigos vadovai	481	100%	472	100%	452	100%
• Moterys	162	33,68%	160	33,90%	157	34,73%
• Vyrų	319	66,32%	312	66,10%	295	65,27%
Iš viso (be statutinių)	30280	100%	30003	100%	29219	100%
Moterys	22418	74,04%	22269	74,22%	21780	74,54%
Vyrų	7862	25,96%	7734	25,78%	7439	25,46%

*Skaičiuojami asmenys, turintys valstybės tarnautojo statusą. Į šį skaičių įtraukti ir tikslinėse atostogose (nėštumo, gimdymo, vaiko priežiūros, ir kt.) esantys valstybės tarnautojai, ir juos pavaduojantys pakaitiniai tarnautojai, laikinai įgaunantys valstybės tarnautojo statusą, kurio iškart netenka nuolatiniam tarnautojui grįžus į darbą.

**Vadovaujantis Valstybės tarnautojų registro nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 10 d. nutarimu Nr. 1255, 15.1, 16.1 ir 16.2 punktais, valstybės tarnautojų duomenis registruoja ir už jų teisingumą atsako valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos.

PRIEDAS NR. 7**KRAŠTO APSAUGOS SISTEMOS VYRŲ IR MOTERŲ SKAIČIAUS PASISKIRSTYMAS PAGAL PAREIGYBES**

	2008			2009			2010		
	Vyrai	Moterys	Mot.dalis	Vyrai	Moterys	Mot.dalis	Vyrai	Moterys	Mot. dalis
Viceministras	1		0%	2		0%	2		0%
Kancleris							1		
KAM padalinių vadovai	13	12	48%	15	13	46%	17	11	39%
KAM strukt. padalinių vadovai	44	32	42%	45	34	43%	38	37	49%
KAM pavaldžių įstaigų vadovai	21	4	16%	24	5	17%	24	5	17%
KAM pavaldžių įstaigų strukt. pad. vadovai	1732	235	12%	1697	243	13%	1678	225	12%
Kariuomenės pajėgų vadai	3		0%	4		0%	4		0%
Dalinių vadai	22		0%	20		0%	20		0%
Gynybos atašė	11		0%	13		0%	13		0%
Gynybos atašė pavaduotojas	2		0%	2		0%	2		0%
Gynybos patarėjas	1		0%	1		0%	1	1	50%
Gynybos patarėjo pavaduotojas	5	1	17%	4	2	33%	3	1	25%
Karinis atstovas prie NATO	1		0%	1		0%	1		0%
Karinio atstovo pavaduotojas	14	1	7%	15	1	6%	10	1	9%
Karinio atstovo padėjėjas	4	3	43%	2	3	60%	2	1	33%
Nacionalinis karinis atstovas	3		0%	2		0%	1		0%
Kiti karininkai užsienyje	32	4	11%	36	1	3%	22	1	4%
Kiti nekarininkai užsienyje	17	3	15%	20	2	9%	15	2	12%
Bendroji suma	1926	295	13%	1903	304	14%	1854	285	13%

PRIEDAS NR. 8**MOTERYS DIPLOMATINĖJE TARNYBOJE**

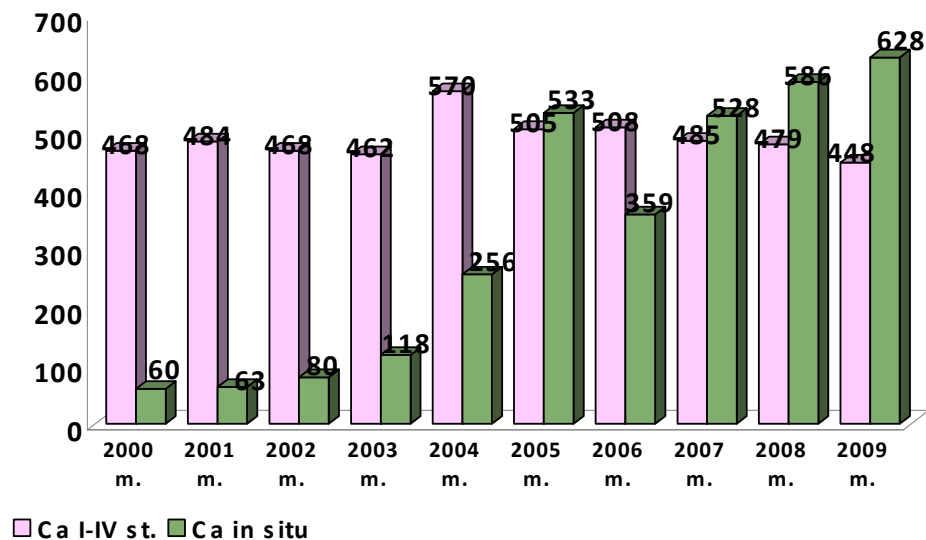
MOTERYS DIPLOMATINĖJE TARNYBOJE	Iš viso	Moterys	Procentais
2008-03-01			
Statutiniai tarnautojai	492	224	46,53
Iš jų atstovybių vadovai	57	9	15,79

2009-03-01	Iš viso	Moterys	Procentais
Statutiniai tarnautojai	501	230	45,9
Iš jų atstovybių vadovai	58	10	17,24

2010-03-01	Iš viso	Moterys	Procentais
Statutiniai tarnautojai	510	234	45,8
Iš jų atstovybių vadovai	58	12	20,68

PRIEDAS NR. 9**UŽIMTI GYVENTOJAI PAGAL EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS 2009 M.**

Ekonominės veiklos rūšys EVRK 2 red.	Iš viso, tūkst.		Pasiskirstymas pagal lytį, %	
	moterys	vyrai	moterys	vyrai
Iš viso	735,9	680,0	52,0	48,0
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	51,1	79,4	39,2	60,8
Pramonė	115,4	144,6	44,4	55,6
Statyba	15,3	107,3	12,4	87,6
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	138,2	111,5	55,3	44,7
Transportas ir saugojimas	24,2	66,5	26,7	73,3
Apgyvadinimo ir maitinimo paslaugų veikla	29,3	5,6	84,0	16,0
Informacija ir ryšiai	10,8	14,0	43,5	56,5
Finansinė ir draudimo veikla	17,1	4,9	77,8	22,2
Nekilnojamojo turto operacijos	6,5	5,6	53,7	46,3
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	23,6	21,3	52,6	47,4
Administracinė ir aptarnavimo veikla	21,1	20,9	50,3	49,7
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	43,1	41,8	50,8	49,2
Švietimas	120,5	28,5	80,9	19,1
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	81,2	11,4	87,7	12,3
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	17,2	8,3	67,5	32,5
Kita aptarnavimo veikla	20,5	7,8	72,3	27,7
Namų ūkių, samdančių darbininkus, veikla; namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti skirtų nediferencijuojamų gaminių gamyba ir paslaugų teikimu	0,9	0,7	56,7	43,3

PRIEDAS NR. 10**GIMDOS KAKLELIO VĖŽIO IR CA IN SITU DINAMIKA LIETUVOJE 2000-2009 METAIS****PRIEDAS NR. 11****DIRBTINIŲ ABORTŲ DINAMIKA LIETUVOJE 2000-2009 METAIS**

Metai	100-ui gyvų gimusiųjų	1000-čiui vaisingo amžiaus (15-49 m.) moterų	Absoliučiais skaičiais
2000	48.1	17.2	16 259
2001	44.0	15.4	13 677
2002	42.5	14.1	12 495
2003	38,7	12,9	11 513
2004	36,1	12,0	10 644
2005	34,2	11,2	9 972
2006	32,8	10,8	9 536
2007	32,7	10,9	9 596
2008	28,9	10,3	9 031
2009	24,7	9,3	8 024